

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ВІЗІЇ

№ 2(4)

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Сучасні політичні візії – це науковий журнал, заснований у 2024 році за ініціативи кафедри політології Запорізького національного університету.

Журнал висвітлює актуальні питання функціонування політичних інститутів та процесів, політичної культури та ідеології, міжнародних відносин та національної безпеки.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 2607 від 29.08.2024 року.

Головний редактор:

Горло Наталя Віталіївна – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології, Запорізький національний університет

Заступник головного редактора:

Хорішко Лілія Сергіївна – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології, Запорізький національний університет

Редакційна колегія:

Арабаджієв Дмитро Юрійович – доктор політичних наук, професор, начальник науково-дослідної частини, Запорізький національний університет

Лавриненко Ганна Андріївна – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології та соціології, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Лепська Наталія Володимирівна – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології, Запорізький національний університет

Луцишин Галина Іванівна – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та міжнародних відносин, Національний університет «Львівська політехніка»

Мальована Юлія Геннадіївна – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології, Запорізький національний університет

Руднєва Анна Олегівна – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології, Запорізький національний університет

Сергієнко Тетяна Іванівна – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри бізнесу та управління, Національний університет «Запорізька політехніка»

Mannergren Johanna Cecilia – PhD, professor, professor of political science and international relations, Södertörn University, Sweden

Michalski Tomasz – dr hab., associate professor, University of Gdańsk, Poland

Unikaitė-Jakuntavičienė Ingrida – PhD in political science, associate professor, Vytautas Magnus University, Lithuania

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Запорізького національного університету,
протокол № 7 від 29 грудня 2025 р.**

Офіційний сайт видання: journalsofznu.zp.ua/index.php/political

ЗМІСТ

Бабарикіна Н.А. ПОЛІТИЧНІ ЦІННОСТІ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬНУ СВІДОМІСТЬ...	5
Єремєєва І.А. ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	12
Лепська Н.В., Озерянський Н.О. СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТІВ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ, ПРОГНОЗИ ТА ШЛЯХИ РОЗБУДОВИ.....	18
Мальована Ю.Г., Руднєва А.О., Арсенюк М.С. ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	27
Міщенко А.С. ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕГІОНАЛІЗМУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ПРОДОВЖЕННЯ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	33
Сластін В.О. ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ПОЛІТИЧНУ СВІДОМІСТЬ У ТЕОРЕТИЧНОМУ ВИМІРІ.....	39
Цокур Є.Г., Чайка І.Ю. ПІВНІЧНО-АТЛАНТИЧНИЙ АЛЬЯНС: СИСТЕМА ЧИ ІЛЮЗІЯ БЕЗПЕКИ.....	44
Яцина Ю.О. МЕЖІ ЦИФРОВОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ: РИЗИКИ, ІНСТИТУЦІЙНІ УМОВИ ТА СЦЕНАРІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	50

CONTENTS

Babarykina N.A. POLITICAL VALUES AND THEIR INFLUENCE ON PUBLIC CONSCIOUSNESS.....	5
Yeremieieva I.A. TRANSFORMATION OF PUBLIC DIPLOMACY IN CONTEMPORARY ARMED CONFLICTS.....	12
Lepska N.V., Ozerianskyi N.O. THE FORMATION OF DEMOCRATIC INSTITUTIONS IN UKRAINE: CHALLENGES, FORECASTS, AND PATHS OF DEVELOPMENT.....	18
Malovana Yu.H., Rudnieva A.O., Arseniuk M.S. SOME ASPECTS OF GENDER POLICY DEVELOPMENT IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION.....	27
Mishchenko A.S. PROSPECTS FOR THE TRANSFORMATION OF REGIONALISM UNDER CONDITIONS OF DECENTRALIZATION AND CONTINUED MARTIAL LAW IN UKRAINE....	33
Slastin V.O. INFORMATION WARS AS AN INSTRUMENT OF INFLUENCE ON POLITICAL CONSCIOUSNESS IN A THEORETICAL DIMENSION.....	39
Tsokur Ye.H., Chaika I.Yu. NORTH ATLANTIC ALLIANCE: SYSTEM OR ILLUSION OF SECURITY.....	44
Yatsyna Yu.O. THE LIMITS OF DIGITAL ANTI-CORRUPTION MANAGEMENT: RISKS, INSTITUTIONAL CONDITIONS AND SCENARIOS FOR UKRAINE.....	50

ПОЛІТИЧНІ ЦІННОСТІ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬНУ СВІДОМІСТЬ

POLITICAL VALUES AND THEIR INFLUENCE ON PUBLIC CONSCIOUSNESS

Бабарикіна Н.А.,

кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
ORCID ID: 0000-0002-6167-3693

Стаття присвячена комплексному дослідженню сутності, функцій та динаміки політичних цінностей як засадничого чинника формування суспільної свідомості та моделювання політичної поведінки. У тексті детально висвітлено ключові теоретичні підходи до трактування цінностей в аксіології, зокрема через призму об'єктивізму, суб'єктивізму та прагматизму. Наголошено, що політичні цінності складають стійке ієрархічне ядро особистості, яке виступає фільтром для сприйняття політичної реальності та основою для прийняття рішень, вчинків і формування стійких політичних поглядів індивідів. Автор акцентує увагу на функціональному призначенні цінностей: орієнтаційному, мотиваційному та інтеграційному, що забезпечують стабільність політичної системи.

Особлива увага приділена глибокій трансформації домінантних політичних цінностей українського суспільства протягом періоду незалежності. У роботі детально аналізується еволюція ціннісних орієнтирів: від успадкованого пострадянського патерналізму та пасивних очікувань опіки з боку сильної держави до поступового зростання пріоритетності свободи, людської гідності та демократичних стандартів. Підкреслюється, що ці ціннісні зсуви не були лінійними, а каталізувалися масштабними суспільно-політичними потрясіннями: Помаранчевою революцією, Революцією Гідності та триваючою російською агресією, які щоразу переформатовували суспільний договір.

Стаття розглядає феномен волонтерського руху, що став не лише інструментом логістики, а й потужним каналом трансляції колективних цінностей, таких як політична солідарність, довіра та взаємна відповідальність. Саме ці якості ефективно протистоять залишкам патерналістської свідомості та формують запит на нову якість державних інституцій. У підсумку стаття переконливо демонструє незворотний ціннісний зсув українців у бік демократичних, індивідуалістичних та національно орієнтованих установок, що відкриває принципово нові перспективи для активної громадянської участі та сталого інституційного розвитку сучасної держави.

Ключові слова: політичні цінності, суспільна свідомість, ієрархія цінностей, політична поведінка, трансформація цінностей, свобода, гідність, державність, солідарність.

The article is devoted to a comprehensive study of the essence, functions and dynamics of political values as a fundamental factor in the formation of social consciousness and modeling of political behavior. The text highlights in detail the key theoretical approaches to the interpretation of values in axiology, in particular through the prism of objectivism, subjectivism and pragmatism. It is emphasized that political values constitute a stable hierarchical core of the personality, which acts as a filter for the perception of political reality and the basis for making decisions, actions and forming stable political views of individuals. The author focuses on the functional purpose of values: orientational, motivational and integrational, which ensure the stability of the political system.

Particular attention is paid to the deep transformation of the dominant political values of Ukrainian society during the period of independence. The paper analyzes in detail the evolution of value orientations: from inherited post-Soviet paternalism and passive expectations of care from a strong state to the gradual increase in the priority of freedom, human dignity and democratic standards. It is emphasized that these value shifts were not linear, but were catalyzed by large-scale socio-political upheavals: the Orange Revolution, the Revolution of Dignity and the ongoing Russian aggression, which each time reformatted the social contract.

The article examines the phenomenon of the volunteer movement, which has become not only a logistical tool, but also a powerful channel for the transmission of collective values, such as political solidarity, trust and mutual responsibility. It is these qualities that effectively counteract the remnants of paternalistic consciousness and form a demand for a new quality of state institutions. In conclusion, the article convincingly demonstrates the irreversible value shift of Ukrainians towards democratic, individualistic, and nationally oriented attitudes, which opens fundamentally new prospects for active civic participation and sustainable institutional development of the modern state.

Key words: political values, public consciousness, hierarchy of values, political behavior, transformation of values, freedom, dignity, statehood, solidarity.

Вступ. Сучасна політична наука визнає, що жодна політична система, особливо в перехідних демократіях, не може ефективно функціонувати та розвиватися без опори на чітко артикульовану та прийняту суспільством систему політичних цінностей. Саме ціннісні орієнтації, що формують базове ядро свідомості індивідів та груп, визнача-

ють їхню політичну поведінку, електоральні вподобання, рівень довіри до інститутів та, зрештою, здатність до колективної дії.

В умовах глибоких соціальних та геополітичних трансформацій, які переживає Україна з моменту здобуття незалежності, дослідження динаміки політичних цінностей набуває особли-

вої, безпрецедентної актуальності. Період вітчизняної історії, позначений знаковими подіями – від Помаранчевої революції, Революції Гідності до повномасштабної агресії – спричинив не лише зміну політичних еліт, але й кардинальний зсув у суспільній ієрархії пріоритетів. При цьому, як свідчать аксіологічні спостереження, змін зазнає не стільки перелік самих цінностей, скільки їхня ієрархія та співвідношення важливості.

Метою статті є комплексний аналіз сутності політичних цінностей та простеження їхньої еволюції в українському соціумі, починаючи від пострадянського періоду. Ми прагнемо визначити, як зовнішні та внутрішні потрясіння вплинули на перелік та співвідношення базових орієнтирів. Особлива увага зосереджена на утвердженні таких домінант, як свобода, гідність та державність, а також на зростанні значущості політичної солідарності як каталізатора громадянської самоорганізації та ефективного чинника національного опору.

У статті послідовно розкрито теоретичні основи аксіології; проаналізовано зміну ціннісних пріоритетів від патерналізму до колективної відповідальності; досліджено роль волонтерського та ветеранського рухів у кристалізації нових цінностей, що формують життєздатну політичну культуру нації, спроможну протистояти екзистенційним загрозам. Таким чином, представлена робота дозволяє зрозуміти, які політичні цінності є сьогодні основою національної єдності та які чинники визначатимуть вектор подальшого політичного розвитку України.

Методи дослідження. Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує методи політології, соціології та аксіології. Для визначення місця та ролі політичних цінностей у системі політичної культури та для виявлення їхньої орієнтаційної, мотиваційної та інтеграційної функцій у суспільстві використано системний та структурно-функціональний аналіз. Цей метод дозволив розглядати ціннісні зрушення у взаємозв'язку з інституційними змінами. Історико-порівняльний метод застосовано для аналізу динаміки зміни домінантних політичних цінностей в Україні. Порівняльний аналіз використовувався для зіставлення ціннісних пріоритетів у різні періоди. Для розкриття складного зв'язку між інституційними змінами і ціннісними зрушеннями та осмислення трансформації цінностей в умовах екзистенційних викликів застосовано діалектичний метод.

Аксіологічний підхід застосовано для теоретичного осмислення природи цінностей та для класифікації основних політичних цінностей, важливих для організації суспільного життя (свобода, гідність, державність, солідарність, безпека). Контент-аналіз та аналіз дискурсу використано

для інтерпретації та оцінки емпіричних даних, зокрема результатів соціологічних опитувань та аналізу політичного дискурсу, що демонструють рівень підтримки та актуалізацію ключових цінностей у суспільній свідомості.

Результати дослідження. На думку психологів, кількість ціннісних орієнтирів, які впливають на поведінку особи, може сягати десятків і навіть сотень. Водночас, базове ядро ціннісної системи, що охоплює приблизно 20-40 ключових орієнтацій, здебільшого закладається у період первинної соціалізації – до 18–20 років. Ці засадничі цінності зазвичай залишаються відносно стабільними протягом життя, зазнаючи істотних змін лише в умовах глибоких особистісних чи соціальних потрясінь. При цьому змін зазнає не стільки перелік самих цінностей, скільки їхня ієрархія – тобто співвідношення важливості між ними в індивідуальній, груповій чи колективній свідомості. У цьому процесі одні цінності можуть актуалізуватись, тоді як інші – втрачати своє значення. Варто наголосити, що поділ цінностей на позитивні чи негативні не є універсальним, адже сприйняття того чи іншого орієнтиру суттєво варіюється залежно від індивідуального досвіду, світогляду та переконань. Таким чином, кожна людина формує власну неповторну ієрархію цінностей, яка й визначає її поведінку та життєві пріоритети [1; 2].

В аксіології існує кілька підходів до трактування природи цінностей: одні вбачають у них об'єктивні характеристики предметів і явищ, інші – визначають їх як суб'єктивні уявлення про значущість або вартість, ще інші – отожднюють із благом, користю чи життєвою доцільністю. Відповідно, сформувались різні теоретичні школи, що по-різному тлумачать сутність цінностей і методи їх дослідження [2].

Цінності відіграють ключову роль як у житті окремої особи, так і в розвитку суспільства загалом. Вони становлять основу, на якій ґрунтуються наші рішення, вчинки, політичні погляди. Від ціннісних орієнтацій залежить сприйняття влади, рівень довіри до політичних інституцій, межі втручання держави у приватну сферу. Так, пріоритет рівності може стати підґрунтям для реалізації соціально орієнтованої політики, натомість домінування цінності свободи – до лібералізації державного контролю.

Цінності завжди пов'язані з конкретною політичною ситуацією. Їхній зміст і значення залежать від історичних обставин і політичного контексту, формуючи політичну орієнтацію особистості або групи. Місце тієї чи іншої цінності в системі переконань визначає спрямованість політичної поведінки. У науковій літературі політичні цінності аналізуються через їхню суспільну функцію: вони забезпечують символічну згоду між різними соціальними групами, допомагають формулювати цілі

політичного розвитку, визначати бажану модель політичного устрою та способи її досягнення.

Політичні цінності – це складова суспільної системи цінностей, яка виконує орієнтаційну, мотиваційну та інтеграційну функції. Щоб вони могли бути загальноновизнаними та слугувати дорогоказами для розвитку, потрібно обґрунтувати їхню правомірність і прийнятність у широкому суспільному контексті. Вони втілюють суспільні уявлення про належне й бажане, формуючи частину політичної культури та виявляючись у політичній свідомості громадян.

Політичні цінності мають об'єктивний характер, що дає змогу розглядати їх як властивості політичних процесів, інститутів, ідей, які відповідають суспільним потребам і мають значення для життєдіяльності індивіда.

Особливо важливою є роль політичних цінностей у ситуаціях вибору. В умовах обмеженості інформації та складності політичної реальності саме цінності дають змогу оцінити ситуацію, зорієнтуватися у варіантах дій. Вони поєднують у собі як кінцеві цілі, так і засоби їх досягнення, а тому виступають і як внутрішній мотив, і як практичний інструмент.

Політичні цінності можна розглядати як універсалії, які постають у відповідь на типові виклики, що стоять перед суспільством. Здатність індивіда орієнтуватися в політичному полі базується на наданні значень різним елементам цієї реальності.

До політичних цінностей належать ті явища та ідеї, які визнаються важливими для організації суспільного життя: свобода, гідність, рівність, справедливість, демократія, безпека, добробут, національна ідентичність, солідарність, порядок, праця, стабільність, колективізм, незалежність тощо. Наприклад:

- свобода – право на самовираження і автономію в політичній сфері;
- рівність – рівноправність у політичному процесі;
- справедливість – принцип чесності у розподілі ресурсів та прийнятті рішень;
- солідарність – згуртованість навколо спільних цілей;
- порядок – гарантія стабільності та ефективного управління;
- безпека – захист громадян від загроз;
- національна ідентичність – усвідомлення культурної спільності;
- традиції – збереження історичних і культурних цінностей [2].

Ієрархія цих цінностей може змінюватися в залежності від соціальних змін, політичних викликів чи культурної динаміки. У періоди соціальних потрясінь – війни, революції, кризи – громадяни можуть віддавати перевагу безпеці та порядку замість свободи, яка зазвичай вважається

фундаментальною. У таких умовах зростає значущість колективних орієнтирів і знижується пріоритет індивідуалістичних ідеалів [3].

Політичні цінності є одним із головних чинників формування колективної політичної свідомості. У сучасному світі, зокрема в суспільствах, що переживають постконфліктну трансформацію, як Україна, ці цінності мають надзвичайно важливе практичне значення – вони можуть або згуртувати суспільство навколо спільного бачення майбутнього, або, навпаки, спричинити поляризацію й фрагментацію політичного простору.

Цінності детермінують, як громадяни тлумачать легітимність влади, її межі, роль громадянина та допустимість політичного протесту. Український досвід після Революції Гідності 2013–2014 років чітко показав, як базові цінності – гідність, свобода, справедливість, солідарність – можуть активізувати громадську мобілізацію та зумовити делегітимацію існуючого політичного режиму [4; 5; 6].

Наприклад, опитування Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) у 2020–2022 роках демонструють високий рівень підтримки таких цінностей, як особиста свобода, демократія, незалежність України, навіть попри складну безпекову ситуацію. Водночас зростає толерантність до ідеї громадянського опору та політичної участі, зокрема у вигляді протесту, бойкоту чи участі в громадянських ініціативах [5; 6].

Інший приклад – зміна ставлення до армії. Якщо у 2000-х роках довіра до Збройних Сил України була на низькому рівні, то після 2014 року вона стабільно зростає і стає однією з найвищих серед інституцій. Це свідчить про перетворення армії на символ державності, гідності й захисту колективної ідентичності – ключових політичних цінностей для українців у період війни [4; 7].

Українська політична система демонструє складний діалектичний зв'язок між інституційними змінами та ціннісними зрушеннями. З одного боку, формальне закріплення демократичних процедур (вибори, децентралізація, антикорупційні механізми) сприяє утвердженню демократичних цінностей. З іншого боку, якщо ці інститути функціонують формально або з ознаками імітації (наприклад, партійне клонування, виборчий популізм), це може викликати цинізм, розчарування та політичну апатію серед громадян.

Прикладом позитивного впливу інституціональних змін є реформа децентралізації. За дослідженням Центру Разумкова (2021), мешканці об'єднаних громад демонструють вищий рівень довіри до місцевої влади, більше готовності до участі в громадських слуханнях, бюджетному плануванні, що свідчить про поширення цінностей громадянської відповідальності, залучення, співучасті у прийнятті рішень [8].

Політична освіта в Україні, хоча й перебуває у процесі інституційного оформлення, відіграє дедалі більшу роль у формуванні політичної свідомості. Ініціативи, як-от «Всеукраїнська школа онлайн», інтеграція громадянської освіти в шкільні програми, діяльність таких платформ, як Prometheus, сприяють поширенню знань і ціннісних орієнтацій, пов'язаних із демократією, правами людини, антикорупційною культурою [9; 10].

Медіа в Україні виконують суперечливу роль. З одного боку, незалежні ЗМІ та журналістські розслідування (наприклад, Детектор медіа, Bihus.info, Слідство.Інфо) формують критичну свідомість, транслюють цінності відкритості, підзвітності, справедливості. З іншого – значна частина медіапростору залишається політично заангажованою або комерційно залежною, що створює ризик для ціннісної поляризації та поширення недовіри.

Громадянське суспільство в Україні – один із найдинамічніших секторів, особливо після 2014 року. Волонтерський рух, антикорупційні ініціативи, адвокаційні кампанії, діяльність правозахисних організацій (зокрема, Центр громадянських свобод, ЧЕСНО, ОПОРА, Dignitas) є каналами передачі таких цінностей, як солідарність, активне громадянство, правова держава, відкритість влади. Учасники цих рухів стають носіями нової політичної культури, яка протистоїть залишкам патерналістської та пострадянської свідомості [10; 11; 12].

Політичні цінності українського суспільства за період незалежності зазнали суттєвих змін, зумовлених глибокими соціально-політичними трансформаціями, революційними подіями, війною та активізацією громадянського суспільства. Еволюція цінностей відбувалась не лінійно, а хвилюподібно – з періодами прискорених змін, криз і зворотних тенденцій. Проте загальна траєкторія свідчить про поступове, хоч і суперечливе, зміцнення демократичних, правових і патріотичних орієнтацій.

На початку 1990-х років політична свідомість значної частини населення залишалась пострадянською: домінували очікування сильної держави, патерналістські настрої, толерантність до авторитарних практик. Цінність свободи сприймалась переважно як звільнення від імперського тиску, а не як право на активну участь у формуванні політики. Стабільність, економічна безпека та соціальні гарантії залишалися ключовими орієнтирами [9; 11; 12].

Однак упродовж 2000-х років, особливо після Помаранчевої революції (2004–2005), в українському суспільстві почала зростати цінність демократії, справедливості, гідності. Це був перший масовий досвід політичної мобілізації, заснованої на захисті виборчого права та віри в легітимність

демократичних процедур. Попри подальше розчарування в елітах, закладений тоді імпульс залишив слід у ціннісній структурі суспільства.

Наступна якісна зміна відбулася внаслідок Революції Гідності (2013–2014), коли гасла «Україна – це Європа», «Гідність понад усе», «Людина має значення» стали вираженням глибокої трансформації політичної культури. Свобода перестала бути абстрактною категорією – вона стала пов'язаною з реальним досвідом боротьби, самопожертви, колективного спротиву. Гідність – із відстоюванням права бути громадянином, а не підданим. Ці події стали каталізатором перегляду уявлень про державність як не лише про адміністративну структуру, а як про цінність, яку слід захищати.

Російська агресія, яка розпочалася у 2014 році та триває донині, стала подією, що перетворила політичні цінності на екзистенційні. Умови війни загострили значущість понять незалежності, державного суверенітету, національної єдності. Якщо раніше частина суспільства сприймала державу як щось віддалене або корумповане, то в умовах загрози виживанню вона постала як головний гарант свободи, безпеки та самобутності.

Волонтерський рух, який з перших днів війни забезпечував фронт та тил, не лише виконав практичну функцію, а й сприяв укріпленню таких цінностей, як взаємна відповідальність, солідарність, служіння спільному добру. Дослідження свідчать, що участь у волонтерстві або підтримка армії корелює з високим рівнем громадянської ідентичності та готовністю брати участь у політичних процесах [3; 4; 9].

Ветеранський рух також відіграє особливу роль у трансляції нових цінностей – гідності, служіння, честі, горизонтальної відповідальності, водночас ставлячи виклики інституційній системі, яка часто виявляється неготовою до належної інтеграції ветеранів. Це стимулює тиск знизу на державу задля зміни підходів до безпеки, реабілітації, політики пам'яті.

Покоління, що виросло після 2000 року, формується в новій інформаційній та ціннісній реальності. Молодь, яка вийшла на Майдан у 2013–2014 роках і масово мобілізувалась після повномасштабного вторгнення у 2022 році, значно більше схильна до горизонтального типу політичної культури – з акцентом на участь, автономію, відповідальність, неприйняття авторитаризму.

За дослідженнями Центру соціологічних досліджень НАНУ, у молоді зростає значущість таких цінностей, як самореалізація, відкритість, включеність у глобальний світ. Проте на відміну від попередніх поколінь, молоді українці значно рідше демонструють байдужість до політики – для них політика стає не лише сферою рішень, а й простором для етичної позиції [4].

Активність молодіжних рухів, участь у громадських рухах, цифрових платформах для петицій та звернень (зокрема, «Дія», «ВзаємоДія», «Єдина платформа») є ознаками нової політичної генерації, яка намагається поєднувати прагматичну ефективність із ціннісною орієнтацією на права людини, інклюзивність та екологічність держави.

Представлений графік відображає умовну динаміку зміни домінантних політичних цінностей українського суспільства протягом періоду незалежності. Він демонструє загальну тенденцію поступового зростання ваги таких цінностей, як свобода, гідність та державність, що особливо активізувалося в періоди суспільно-політичних потрясінь – Помаранчевої революції (2004), Революції Гідності (2014) та початку повномасштабної війни (2022).

Значення свободи та гідності зростають не лише як абстрактні ідеали, але й як пережиті досвіди мобілізації, спротиву та самореалізації громадян. Показово, що саме після 2014 року відзначається стрімке зростання їхньої важливості в суспільній свідомості, що свідчить про зміцнення емансипативного сегмента політичної культури.

Паралельно спостерігається зниження патерналістських орієнтацій, які домінували в 1990-х роках як спадок радянської політичної свідомості. Зменшення залежності від очікувань щодо державної опіки відбувається на тлі розвитку волонтерського руху, горизонтальних ініціатив та зростання громадянської відповідальності.

Цінність державності також зазнає еволюції: від символічної або риторичної до екзистенційної, пов'язаної з досвідом захисту національного суверенітету, особливо після 2014 року. У 2022–2024 роках державність постає як умова збереження не лише територіальної цілісності, а й самої політичної суб'єктності українців. У цілому спостерігаємо наявність ціннісного зсуву українського суспільства в бік демократичних, індивідуалістичних та національно орієнтованих політичних установок, що відкриває нові перспективи для інституційного розвитку держави та громадянської участі.

Висновки. Дослідження динаміки політичних цінностей в українському суспільстві протягом періоду незалежності (1991–2025 рр.) засвідчує глибокий і системний ціннісний зсув, спричинений революційними подіями, війною та активною роллю громадянського суспільства. Спостерігається поступове, але стійке зміцнення демократичних, правових та патріотичних орієнтацій. Ключові цінності, такі як свобода, гідність та державність, набули значно більшої ваги у суспільній свідомості, особливо після Революції Гідності (2013–2014) та початку повномасштабної війни (2022).

Відбулося помітне зниження патерналістських орієнтацій, які домінували на початку 1990-х як спадок радянської свідомості. Зменшення залежності від очікувань державної опіки корелює з розвитком горизонтальних ініціатив та зростанням громадянської відповідальності.

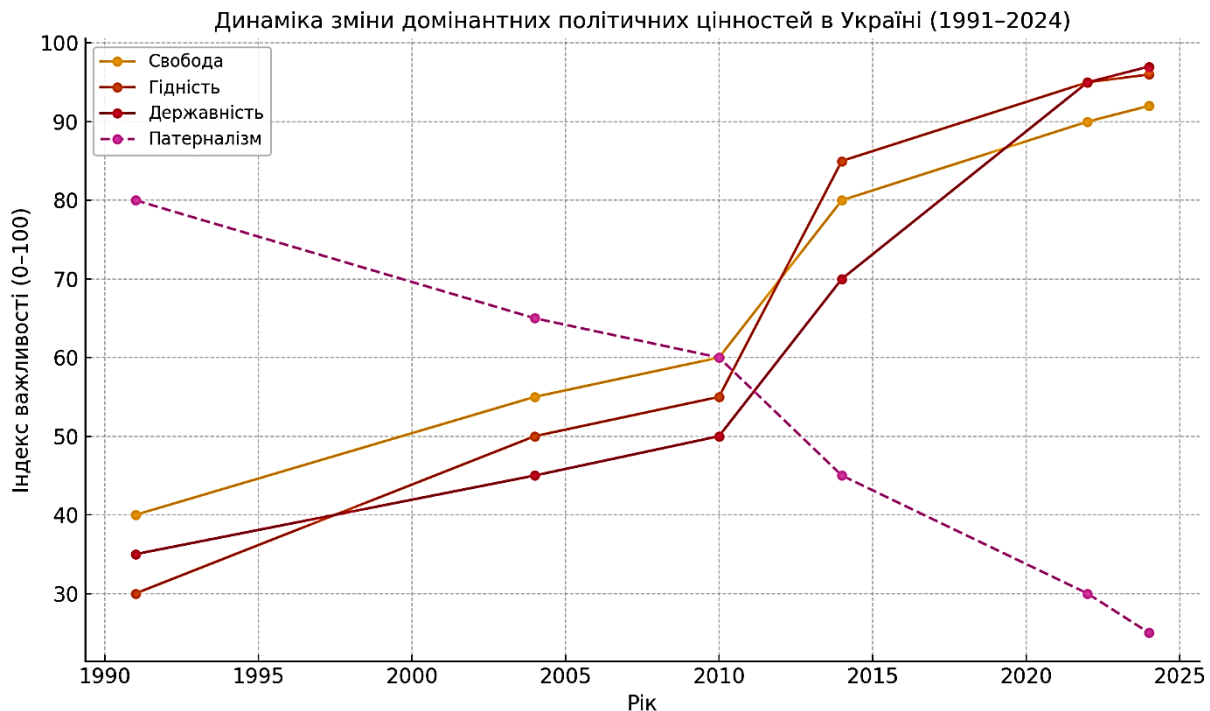

Рис. 1. Графік динаміки зміни домінантних політичних цінностей

Джерело: розроблено автором на основі [3–9].

В умовах війни політичні цінності перетворилися на екзистенційні. Цінність державності еволюціонувала від символічної до умови збереження не лише територіальної цілісності, а й політичної суб'єктності українців.

Громадянське суспільство, зокрема волонтерський рух, стало одним із найдинамічніших секторів та потужним каналом передачі таких цінностей, як солідарність, активне громадянство та правова держава. Волонтерство сприяло зміцненню взаємної відповідальності та служіння спільному добру. Зростає толерантність до ідеї громадянського опору та політичної участі, зокрема у вигляді протесту чи участі в ініціативах. Молоде покоління демонструє схильність до горизонтального типу

політичної культури з акцентом на участь, автономію та неприйняття авторитаризму.

Українська політична система демонструє складний діалектичний зв'язок між інституційними змінами та ціннісними зрушеннями. Зростання довіри до Збройних Сил України після 2014 року свідчить про перетворення армії на символ державності, гідності й захисту колективної ідентичності – ключових політичних цінностей у період війни. Загалом, ціннісний зсув українського суспільства в бік демократичних, індивідуалістичних та національно орієнтованих політичних установок створює міцне підґрунтя для подальшого інституційного розвитку держави та посилення громадянської участі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики / авт. Колектив : М. І. Михальченко (керівник) та ін. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. 440 с.
2. Бабарикіна Н. А. Політичні цінності. *Загальна теорія політики* : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2025. С. 58–78.
3. Акуленко Л., Балакірева О., Волосевич І., Дмитрук Д., Костюченко Т., Лациба І., Павлова Д., Шуренкова А. Світове дослідження цінностей 2020 в Україні. Київ : Український центр європейської політики. URL: https://ucerp.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf
4. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 30 років незалежності. Київ : Інститут соціології НАН України, 2021. Вип. 8 (22). 620 с.
5. Наскільки українці вважають Україну демократичною країною і пріоритетність демократичної системи. *Київський міжнародний інститут соціології*. 2021. URL: <https://kiis.com.ua/?cat=reports&id=1406&lang=ukr&page=1>
6. Чи йдуть українці до єднання і як українці бачать майбутнє України. *Київський міжнародний інститут соціології*. 2022. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1540&page=1>
7. Ukrainian society and European values: Report on the results of sociological research. *Gorshenin Institute*. 2022. Kyiv: Friedrich Ebert Stiftung. URL: <https://gorshenin.ua/en/publication/gorshenin-institute-friedrich-ebert-foundation-present-ukrainian-society-and-european-values-survey/>
8. Оцінка громадянами України наслідків реформи децентралізації і готовність брати участь у житті місцевої громади. Бачення ролі бізнесу в розвитку громад (травень 2021 р.). Польовий етап 21-26 травня 2021 р. *Соціологічна служба Центру Разумкова*. Київ. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-ukrainy-naslidkiv-reformy-detsentralizatsii-i-gotovnist-braty-uchast-u-zhytti-mistsevoi-gromady-bachennia-rol-biznesu-v-rozvytku-gromad-traven-2021r>
9. Nosova O. Assessment of Ukrainians' perceptions toward European Union values: Empirical results. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Економічна»*. 2023. Вип. 104. С. 45–47.
10. Політичні механізми формування громадянської ідентичності в сучасному українському суспільстві : колективна монографія. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2014. 296 с.
11. Сич О. Революція на граніті 1990 р. і Помаранчева революція 2004 р.: динаміка впливу націоналістичних структур. *Історико-політичні студії*. 2018. № 1(9). С. 95–106.
12. Кругляк М. Е., Кучанський А. В. «Революція на граніті» як форма відображення ціннісних орієнтацій українського студентства періоду «перебудови». *Вісник Національного технічного університету України «КПІ»*. *Політологія. Соціологія. Право*. 2024. № 4(64). С. 15–22.
13. Hussain M., Farooq S., Javed H. A qualitative study of exploring the impact of social media on political participation. *Asian Journal of Social Science Studies*. 2023. № 8(3). P. 15–27. URL: https://www.researchgate.net/publication/374710433_A_Qualitative_Study_of_Exploring_the_Impact_of_Social_Media_on_Political_Participation
14. Landig A. C., Landig J. S. Political awareness and civic consciousness in fostering community engagement of HUMSS students. *Journal of Humanities and Social Sciences Studies*. 2024. № 6(1). P. 44–54. URL: https://www.researchgate.net/publication/382819773_Political_Awareness_and_Civic_Consciousness_in_Fostering_Community_Engagement_of_HUMSS_Students
15. Oosterhoff B., Alvis L., Deutchman D., Poppler A., Palmer C. Civic development within the peer context: Associations between early adolescent social connectedness and civic engagement. URL: <https://doi.org/10.31234/osf.io/h5vu7>
16. Borucka-Arctowa M. Social consciousness in transition: Toward a new economic and political system. *Polish Sociological Review*. 2021. № 197(1). P. 3–18. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315021447-9/social-consciousness-transition-toward-new-economic-political-system-maria-borucka-arctowa>

REFERENCES:

1. Mykhalchenko, M.I. (Ed.), et al. (2016). Transformatsiia politychnykh instytutiv Ukrainy: problemy teorii i praktyky. [Transformation of political institutions of Ukraine: problems of theory and practice]. Kyiv: I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].
2. Babarykina, N.A. (2025). Politychni tsinnosti. [Political values]. In *Zahalna teoriia polityky: navchalnyi posibnyk* (pp. 58–78). Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].
3. Akulenko, L., Balakirieva, O., Volosevych, I., Dmytruk, D., Kostiuchenko, T., Latsyba, I., Pavlova, D., & Shurenkova, A. (2020). Svitove doslidzhennia tsinnosti 2020 v Ukraini. [World Values Survey 2020 in Ukraine]. Kyiv: Ukrainian Center for European Policy. Retrieved from https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/WVS-UA_2020_report_WEB.pdf [in Ukrainian].
4. Instytut sotsiologii NAN Ukrainy. (2021). Ukrainske suspilstvo: monitorynh sotsialnykh zmin. 30 rokiv nezalezhnosti. [Ukrainian Society: Monitoring Social Changes. 30 Years of Independence]. Vyp. 8 (22). Kyiv. [in Ukrainian].
5. Kyivskyi mizhnarodnyi instytut sotsiologii. (2021). Naskilky ukraintsi vvažaiut Ukrainu demokratychnoiu krainoiu i priorytetnist demokratychnoi systemy. [To what extent do ukrainians consider Ukraine a democratic country and the priority of a democratic system]. Retrieved from <https://kiis.com.ua/?cat=reports&id=1406&lang=ukr&page=1> [in Ukrainian].
6. Kyivskyi mizhnarodnyi instytut sotsiologii. (2022). Chy ydut ukraintsi do yednannia i yak ukraintsi bachat maibutnie Ukrainy. [Are ukrainians moving towards unity and how do ukrainians see the future of Ukraine]. Retrieved from <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1540&page=1> [in Ukrainian].
7. Gorshenin Institute. (2022). Ukrainian society and European values: Report on the results of sociological research. Kyiv: Friedrich Ebert Stiftung. Retrieved from <https://gorshenin.ua/en/publication/gorshenin-institute-friedrich-ebert-foundation-present-ukrainian-society-and-european-values-survey/>.
8. Sotsiologichna sluzhba Tsentru Razumkova. (2021). Otsinka hromadianamy Ukrainy naslidkiv reformy detsentralizatsii i gotovnist braty uchast u zhytti mistsevoi hromady. Bachennia roli biznesu v rozvytku hromad (traven 2021 r.). Polovyi etap 21-26 travnia 2021 r. [Assessment by Ukrainian citizens of the consequences of the decentralization reform and willingness to participate in the life of the local community. Vision of the role of business in community development (May 2021). Field stage May 21-26, 2021]. Kyiv. Retrieved from <https://razumkov.org.ua/napiamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-ukrainy-naslidkiv-reformy-detsentralizatsii-i-gotovnist-braty-uchast-u-zhytti-mistsevoi-gromady-bachennia-rol-biznesu-v-rozvytku-gromad-traven-2021r> [in Ukrainian].
9. Nosova, O. (2023). Assessment of Ukrainians' perceptions toward European Union values: Empirical results. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii «Ekonomiczna»*, 104, 45–47.
10. Politychni mekhanizmy formuvannia hromadianskoi identychnosti v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi: kolektyvna monohrafiia (2014). [Political mechanisms of civic identity formation in modern Ukrainian society: collective monograph]. Kyiv: I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].
11. Sych, O. (2018). Revoliutsiia na hraniti 1990 r. i Pomarancheva revoliutsiia 2004 r.: dynamika vplyvu natsionalistychnykh struktur. [Revolution on granite of 1990 and Orange revolution of 2004: dynamics of the nationalists structures' influence]. *Istoryko-politychni studii*, 1(9), 95–106 [in Ukrainian].
12. Kruhliak, M.E., & Kuchanskyi, A.V. (2024). «Revoliutsiia na hraniti» yak forma vidobrazhennia tsinnisnykh oriantatsii ukrainskoho studentstva periodu «perebudovy». [“Revolution on granite” as a form of reflecting the value orientations of Ukrainian students during the period of “Perestroika”]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «KPI»*. *Politolohiia. Sotsiologiia. Pravo*, 4(64), 15–22 [in Ukrainian].
13. Hussain, M., Farooq, S., & Javed, H. (2023). A qualitative study of exploring the impact of social media on political participation. *Asian Journal of Social Science Studies*, 8(3), 15–27. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/374710433_A_Qualitative_Study_of_Exploring_the_Impact_of_Social_Media_on_Political_Participation
14. Landig, A.C., & Landig, J.S. (2024). Political awareness and civic consciousness in fostering community engagement of HUMSS students. *Journal of Humanities and Social Sciences Studies*, 6(1), 44–54. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/382819773_Political_Awareness_and_Civic_Consciousness_in_Fostering_Community_Engagement_of_HUMSS_Students
15. Oosterhoff, B., Alvis, L., Deutchman, D., Poppler, A., & Palmer, C. (2021). Civic development within the peer context: Associations between early adolescent social connectedness and civic engagement. Retrieved from <https://doi.org/10.31234/osf.io/h5vu7>
16. Borucka-Arctowa, M. (2017). Social consciousness in transition: Toward a new economic and political system. *Polish Sociological Review*, 197(1), 3–18. Retrieved from <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315021447-9/social-consciousness-transition-toward-new-economic-political-system-maria-borucka-arctowa>

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

TRANSFORMATION OF PUBLIC DIPLOMACY IN CONTEMPORARY ARMED CONFLICTS

Єремєєва І.А.,

кандидат історичних наук, доцент,
завідувачка кафедри міжнародних відносин
Університету митної справи та фінансів
ORCID ID: 0000-0002-9056-6512

Публічна дипломатія у XXI столітті зазнає глибоких трансформацій під впливом глобалізації, цифровізації міжнародних комунікацій, посилення ролі недержавних акторів та інформаційної насиченості зовнішньополітичного середовища. Традиційно пов'язана з культурними, освітніми та академічними обмінами, сучасна публічна дипломатія дедалі більше набуває функцій кризової комунікації, інформаційного протистояння та мобілізації міжнародної підтримки. У воєнних і конфліктних умовах вона стає інструментом формування міжнародної солідарності, протидії дезінформації, захисту репутаційного капіталу держави та управління стратегічними наративами. На прикладі російсько-української війни простежується трансформація цілей публічної дипломатії: від культурного просування та іміджмейкінгу до активної мобілізації підтримки, протидії інформаційним атакам і стратегічного управління образом країни («image war», Strategic Self). Сучасна практика демонструє важливість багатоканальних стратегій, що поєднують стратегічні наративи, трансмедійний сторітелінг, меметичні стратегії, цифрові платформи, культурні й освітні ініціативи та активну участь діаспори, які взаємодіють у комплексних кампаніях і дозволяють швидко реагувати на кризові події та інформаційні загрози. Такі інструменти забезпечують швидку глобальну реакцію, емоційний вплив, утримання інформаційної ініціативи та зміцнення міжнародної довіри. Ефективність публічної дипломатії оцінюється за рівнем довіри зовнішніх аудиторій, підтримкою партнерів, зміною громадської думки, медійним охопленням та рівнем міжнародної солідарності. Висновки статті підкреслюють, що публічна дипломатія стає ключовим компонентом інформаційної безпеки, стратегічної комунікації та зовнішньої політики держав у кризових і воєнних умовах, демонструючи здатність адаптуватися до нових викликів сучасного глобального середовища та забезпечувати ефективний міжнародний вплив.

Ключові слова: публічна дипломатія, м'яка сила, стратегічні наративи, репутаційна безпека, інформаційна війна, меметичні стратегії, цифрова дипломатія, міжнародна комунікація.

Public diplomacy in the 21st century is undergoing profound transformations due to globalization, digitalization of international communication, the growing influence of non-state actors, and the increasing informational saturation of foreign policy environments. Traditionally associated with cultural, educational, and academic exchanges, contemporary public diplomacy increasingly functions as a tool for crisis communication, information contestation, narrative management, and mobilization of international support. In wartime and conflict situations, it serves as a mechanism for mobilizing global solidarity, countering disinformation, safeguarding the reputational capital of the state, and strategically shaping perceptions of international audiences. The Russian–Ukrainian war illustrates a transformation of public diplomacy goals: from cultural promotion and image-building to active support mobilization, countering information attacks, and strategic narrative management (“image war”, Strategic Self). Contemporary practice demonstrates the significance of multi-channel strategies combining strategic narratives, transmedia storytelling, memetic strategies, digital platforms, cultural and educational initiatives, and active engagement of diasporas, which operate in integrated campaigns enabling rapid response to crises and information threats. These tools allow for immediate global engagement, emotional resonance, maintenance of informational initiative, and strengthening of international trust. The effectiveness of public diplomacy is assessed through foreign audience trust, partner support, shifts in public opinion, media coverage, and levels of international solidarity. The study concludes that public diplomacy has become a crucial component of information security, strategic communication, and state foreign policy in crisis and wartime contexts, demonstrating its adaptability to the evolving challenges of the modern global environment and its capacity to exert sustainable and effective international influence.

Key words: public diplomacy; soft power; strategic narratives; reputational security; information war; memetic strategies; digital diplomacy; international communication.

Вступ. У сучасному глобалізованому світі публічна дипломатія відіграє дедалі важливішу роль у зовнішньополітичних стратегіях держав. Традиційна дипломатія, орієнтована на міждержавне спілкування, не завжди здатна забезпечити формування довіри та підтримки на рівні громадської думки. Сучасні конфлікти, активне поширення цифрових медіа та інформаційних технологій створюють нові виклики та можливості

для публічної дипломатії, яка стає інструментом інформаційного протистояння, мобілізації міжнародної підтримки та захисту репутаційного капіталу держави.

Мета статті полягає у дослідженні трансформації цілей, інструментів та ефективності публічної дипломатії в умовах сучасних збройних конфліктів, зокрема у воєнному контексті на прикладі України, а також у визначенні механізмів забезпе-

чення репутаційної безпеки та мобілізації міжнародної підтримки.

Методи дослідження. Для аналізу використано комплексну методологію, що включає: системний аналіз наукових праць та статей з публічної дипломатії та «м'якої сили»; контент-аналіз стратегічних комунікацій та медійних кампаній у воєнний період; порівняльний аналіз кейсів міжнародної публічної дипломатії у конфліктних умовах; синтез якісних та кількісних показників ефективності публічної дипломатії (довіра, підтримка, медійне охоплення, зміна громадської думки, міжнародна солідарність).

Результати дослідження. Публічна дипломатія сформувалася як відповідь на трансформацію міжнародного середовища, у якому поряд із державами все активніше діють недержавні актори, а інформаційний простір став ключовим виміром зовнішньополітичної взаємодії. На відміну від традиційної дипломатії, орієнтованої на міжурядове спілкування, публічна дипломатія спрямована на комунікацію з іноземними суспільствами, формування довіри та підтримки на рівні громадської думки.

Теоретичним фундаментом сучасної публічної дипломатії є концепція м'якої сили (soft power), запропонована Джозефом Найєм, який визначив м'яку силу як здатність держави досягати бажаних результатів через привабливість своїх цінностей, культури та зовнішньої політики, а не через примус або матеріальні стимули [1]. Публічна дипломатія інтегрує інструменти, спрямовані на культурний вплив, інформаційну присутність та міжкультурну комунікацію. До ключових її компонентів належать культурна дипломатія, академічні та молодіжні обміни, міжнародні медіа, цифрова комунікація та діяльність громадських організацій. В основі цих інструментів лежить багатоканальна стратегія, що поєднує слухання зовнішньої аудиторії, пояснення політики держави, просування культурного продукту та підтримання позитивного міжнародного іміджу. Отже, теоретичні засади публічної дипломатії відображають перехід зовнішньополітичної діяльності держав до моделі, у якій значення мають не лише політичні рішення, а й здатність держави переконувати, комунікувати та формувати структуровані довгострокові зв'язки у глобальному середовищі.

У сучасних умовах збройних конфліктів публічна дипломатія виявляє себе як компонент державної зовнішньополітичної стратегії та стратегічних комунікацій. Зі зміною характеру міжнародних відносин, поширенням цифрових медіа, інформаційних технологій та зростанням ролі недержавних акторів традиційна модель soft power потребує суттєвого переосмислення [2]. Дослідники зазначають, що у воєнному або кризовому контексті публічна дипломатія набуває нових

функцій: інформаційно-мобілізаційної, образотворувальної, захисної проти дезінформації/пропаганди [3]. Водночас класичної soft power вже не вистачає, а ефективна дипломатія у конфлікті поєднує «м'які», «гострі» (sharp) і «розумні» (smart) елементи сили [2]. У цій трансформованій моделі PD держава не просто просуває свої цінності й культуру, а веде активну боротьбу за наратив, міжнародне сприйняття і легітимність своїх дій та мобілізацію підтримки.

Одне з центральних нових завдань публічної дипломатії – забезпечення репутаційної безпеки (reputational security). Виділяють «сім рівнів» репутаційної безпеки, кожен з яких відображає різний ступінь реакції іноземних аудиторій – від байдужості до спільного спротиву загрозам [4]. Така модель дозволяє не лише формувати позитивний імідж, а й протидіяти інформаційній агресії, дезінформації та пропаганді, зводячи нанівець спроби ворожих акторів переформатувати сприйняття держави на міжнародній арені.

У сучасних інформаційних війнах важливу роль відіграє боротьба за образ (image war). У ході збройного конфлікту дипломатія вже не може обмежуватися культурною чи освітньою м'якою силою, вона стає інструментом «перцептуального» протистояння. Дослідники Корнеліу Бйола та Алісія Ф'ялхед виділяють два взаємопов'язані шляхи побудови національного образу (Strategic Self):

- Projecting Self – держава демонструє свої цінності, стійкість, солідарність, демократичні переконання, прагнення свободи;

- Distancing Self – держава відокремлює себе від агресора, акцентує на його агресивності, порушеннях, загрозах, що викликає підтримку та дистанціювання у міжнародній спільноті [5].

Таким чином, у воєнний час публічна дипломатія виступає як комбінована стратегія, у якій комунікація стає інструментом боротьби за легітимність, підтримку та інформаційне домінування, тобто публічна дипломатія перетворюється на один із головних елементів державної інформаційної політики: вона тісно переплітається з державними медіа, стратегічними комунікаціями, культурними ініціативами, міжнародними кампаніями.

Головною метою публічної дипломатії стає не лише створення позитивного культурного іміджу, а захист/відновлення репутаційної безпеки держави, мобілізація зовнішньої підтримки, протидія дезінформації. Інструменти публічної дипломатії стають мультиканальними: від класичних культурних та освітніх програм до цифрових медіа, соцмереж, стратегічних наративів, мемів, тобто тих засобів, які сьогодні визначають інформаційний вплив. Поняття image war і storytelling/strategic narratives стають центральними, адже

перемога у сучасному конфлікті часто залежить від здатності сформувати правильний образ та утримати інформаційну ініціативу.

Впровадження концепції репутаційної безпеки дозволяє державам системно оцінювати ефективність публічної дипломатії як через культурний чи символічний вплив, так і через здатність витримати інформаційні атаки та забезпечити солідарність інших держав.

Упродовж другої половини XX – початку XXI ст. публічна дипломатія традиційно асоціювалася насамперед із культурним просуванням (cultural promotion). Культурні програми, мовні центри, мистецькі обміни, освітні ініціативи та академічні проєкти формували ядро класичної публічної дипломатії, орієнтованої на зміцнення довгострокової привабливості та підтримку позитивного іміджу держави.

Однак у XXI ст. під впливом глобалізації, медіатизації міжнародних процесів та зростання ролі інформаційних загроз її функціональне призначення зазнає суттєвих змін. Особливо помітною ця трансформація стала в умовах збройних конфліктів, коли публічна дипломатія більше не може діяти як інструмент винятково культурного впливу. Публічна дипломатія рухається у напрямі багаторівневої кризової комунікації, в якій головним пріоритетом стає не просто промоція, а захист інтересів держави в інформаційному середовищі.

Традиційна культурна дипломатія залишилась фундаментом м'якої сили, однак у конфліктних умовах вона набуває наративного змісту: культура стає не лише джерелом привабливості, але і способом пояснення сенсу боротьби, демонстрації цінностей, легітимності позицій держави у конфлікті. Культурні та символічні ресурси дедалі частіше використовуються для досягнення наступних цілей:

- проєкції власних цінностей (resilience, демократія, свобода);
- відмежування від агресора (distancing), створення чіткої моральної відмінності між сторонами конфлікту [6].

У період війни публічна дипломатія стає інструментом зовнішньополітичної мобілізації. Вона спрямована на забезпечення міжнародної солідарності, формування довіри за кордоном, лобювання політичної, військової, гуманітарної допомоги, підтримку санкційної політики, взаємодію з діаспорою, недержавними організаціями, університетами, аналітичними центрами. Це відповідає концепції *reputational security*, що засновується на стійкій міжнародній репутації держави, здатній посилювати підтримку союзників і зменшувати сприйнятливість до ворожих наративів [6]. Таким чином, публічна дипломатія перестає бути факультативним інструментом, а стає активним елементом державної оборони.

Найбільш суттєвим зрушенням є перехід від традиційної моделі позитивного іміджмейкінгу до активної оборони інформаційного простору. Публічна дипломатія нині функціонує у середовищі, де інформаційні атаки, «*image war*», кампанії з маніпуляції довірою і цілеспрямовані наративні операції стали невід'ємними елементами сучасних конфліктів.

Публічна дипломатія налаштована на спростування дезінформації та протидію пропаганді, управління кризовими наративами, побудову альтернативних, морально сильних історій, використання цифрових інструментів для швидкої глобальної реакції, захист довіри та легітимності держави як стратегічного ресурсу. Таким чином, публічна дипломатія зміщується у площину інформаційної безпеки, що особливо помітно на прикладі України, яка після 2022 р. сформувала багатовимірну модель публічної дипломатії, спрямовану на інформаційне стримування агресора, проактивне формування міжнародної солідарності та захист репутаційного капіталу [5].

Ефективність публічної дипломатії у воєнний період слід оцінювати за кількома взаємопов'язаними показниками, які відображають і вимірюють різні аспекти впливу – від іміджу до реальної міжнародної підтримки. Удосконалення методів вимірювання публічної дипломатії в останні роки пов'язане з розумінням «репутаційної безпеки» як одного з ключових завдань держав у кризі.

Фундаментальний показник ефективності – довіра зовнішньої аудиторії до державних інституцій. Вона вимірюється опитуваннями (рівень довіри у цільових країнах), індексами довіри (наприклад, дослідження British Council про глобальну довіру) та якісними інтерв'ю зі стейкхолдерами. Показник довіри є провісником подальшої підтримки: без базового рівня довіри інші комунікативні зусилля менш ефективні [7].

Підтримка проявляється на різних рівнях: політична (рішення урядів, резолюції, санкції), матеріальна (військова, гуманітарна допомога) і громадянська (волонтерські ініціативи, петиції, акції солідарності). Для оцінки ефективності публічної дипломатії у воєнний час важливо пов'язувати комунікаційні кампанії з конкретними результатами: кількістю дипломатичних звернень, обсягом допомоги, ухваленими політичними рішеннями та змінами у зовнішньополітичній поведінці партнерів.

Під медійним охопленням розуміють обсяг і якість присутності повідомлень у традиційних ЗМІ та цифрових платформах: кількість публікацій, охоплення аудиторій, частота згадувань, тональність матеріалів, поширення ключових наративів. Важливо відрізнити «охоплення» (reach) від «резонансу» (resonance): перше визна-

чає кількісну присутність, друге – ступінь засвоєння й емоційного впливу.

Зміна громадської думки є одним із найскладніших, але найважливіших показників. Вимірювання включає серійні репрезентативні опитування у цільових країнах до і після кампаній, експериментальні дизайни (А/В-тестування повідомлень у цифрових кампаніях), а також аналіз трендів у соціальних мережах. Критично оцінюючи зміни, потрібно враховувати часові лаги та множинні чинники впливу – заходи публічної дипломатії часто корелюють з подіями на полі бою, політичними ініціативами та медіакампаніями третіх сторін. З огляду на це, корисною є комбінована методологія (кількісні опитування + контент-аналіз + кейс-трекінг) [6].

Міжнародна солідарність охоплює формальні та неформальні прояви: коаліції в міжнародних організаціях, багатосторонні ініціативи, санкційні пакети, спільні заяви, гуманітарні коридори, активність діаспори. Її оцінюють через кількість і характер дипломатичних актів, індекси співпраці, а також через аналіз публічних позицій ключових партнерів. Репутаційна безпека прямо впливає на ймовірність виникнення стійкої міжнародної солідарності.

Механізми впливу публічної дипломатії під час війни також мають певну специфіку. У конфліктних умовах держави дедалі частіше застосовують стратегічні наративи як спосіб формування смислу, легітимізації дій та мобілізації міжнародної підтримки. Формування та просування сильного наративу допомагає змінити глобальну картину сприйняття й надати діям держави морально-політичної ваги. Зокрема, після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 р. вдалося змінити зовнішній наратив з «розділеної пострадянської країни» на «єдину, хоробру націю, що протистоїть агресору», що демонструє, як стратегічний наратив спроможний трансформувати міжнародне сприйняття країни та її правомірність [8]. Отже, стратегічні наративи у воєнний час є цілісним, системним інструментом геополітичної та інформаційної боротьби, що формує легітимність, моральну підтримку та міжнародну солідарність.

У сучасних війнах значну роль відіграють меметичні стратегії (memetic warfare) й трансмедійний сторітелінг, що є способом адаптації дипломатичних наративів до логіки сучасних медіа – соцмереж, вірусного контенту, коротких форматів, мемів, які швидко розповсюджуються, легко сприймаються та мають емоційний вплив. Меметичні стратегії стають особливо ефективними в умовах інформаційної війни, коли важлива швидкість, емоційність, здатність до вираження ідентичності, солідарності або протесту. Вони створюють культурний й емоційний резонанс, який підсилює традиційні дипломатичні наративи

й робить їх більш привабливими, живими та здатними мобілізувати підтримку.

Зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій, соціальних мереж і цифрових медіа чинить фундаментальний вплив на публічну дипломатію. Цифрова дипломатія (digital diplomacy / e-diplomacy / net-diplomacy) дає державам змогу безпосередньо та оперативно комунікувати з міжнародною аудиторією, поширювати офіційні повідомлення, реагувати на кризові ситуації, коригувати наративи та підтримувати постійну інформаційну присутність [9]. З огляду на зростання сучасних гібридних загроз з домінуванням інформаційного чинника цифрові комунікації є базовим механізмом публічної дипломатії в умовах гібридної війни та інформаційних викликів.

Незважаючи на те, що в умовах війни на перший план виходять інформаційні та наративні інструменти, культурна та освітня дипломатія зберігають свою важливість як фундамент soft-power. Через культурні обміни, освітні програми, мистецькі проекти, мовні ініціативи держави можуть зберігати та відтворювати образ цивілізованості, норм, цінностей, що допомагає «зв'язати» міжнародну аудиторію не лише з політикою, а з людиною, культурою, ідеєю [10].

Спільноти діаспор мають потенціал стати важливим каналом публічної дипломатії в умовах міжнародного конфлікту. Діаспора може виступати як промоутер наративів рідної країни, як амбасадор її культури та цінностей, а також як мобілізатор політичної та гуманітарної підтримки. У період війни діаспора часто виступає першим джерелом інформації, контакту з міжнародними політиками, медіа та громадськими організаціями [11]. Через діаспори можна організовувати акції солідарності, лобіювати допомогу, створювати культурні й інформаційні кампанії, транслювати правду про війну. У стратегіях сучасної дипломатії України враховується цей канал як критичний для збереження міжнародної підтримки та репутаційного капіталу.

Важливо підкреслити, що перелічені механізми є взаємодоповнюючими. У сучасній воєнній публічній дипломатії найефективніші ті стратегії, які комбінують: стратегічний наратив, меметичні/трансмедійні формати, цифрові платформи, діаспору, культурні та освітні канали, лідерську комунікацію. Наприклад, атаки інформаційної війни вимагають одночасного реагування: створення нового наративу, швидкого поширення через мережі, залучення діаспори, мобілізації міжнародної підтримки, культурної роботи і лідерських заяв. Такий підхід дає змогу не лише сформувати позитивний образ, а й забезпечити його стійкість у змінному кризовому інформаційному полі, реагувати на атаки, мобілізувати ресурси й закласти основу для подальшої дипломатичної роботи.

Висновки. Публічна дипломатія у XXI столітті зазнає глибокої трансформації під впливом глобалізації, цифровізації комунікацій та посилення ролі недержавних акторів. У сучасних збройних конфліктах її функціональне призначення виходить за межі класичного культурного просування: вона стає стратегічним інструментом мобілізації міжнародної підтримки, протидії дезінформації, забезпечення репутаційної безпеки та управління стратегічними наративами.

Дослідження демонструє, що ефективна публічна дипломатія у воєнний період базується на інтеграції багатоканальних інструментів: стратегічних наративів, трансмедійного сторітелінгу та меметичних стратегій, цифрових комунікацій, культурних і освітніх ініціатив, а також активної участі діаспори та лідерської дипломатії. Такий комплексний підхід дозволяє швидко реагувати на інформаційні атаки,

формувати позитивний міжнародний імідж та підтримувати довіру зовнішніх аудиторій.

Основними показниками ефективності публічної дипломатії у конфліктних умовах залишаються: довіра та підтримка міжнародних партнерів, медійне охоплення, зміни у громадській думці та рівень міжнародної солідарності. Концепція репутаційної безпеки забезпечує системний підхід до оцінки впливу публічної дипломатії, дозволяючи державі не лише просувати свої цінності, а й захищати легітимність дій та утримувати інформаційну ініціативу.

Отже, публічна дипломатія перетворюється на важливий елемент зовнішньої політики держави, інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій, здатний адаптуватися до сучасних викликів та забезпечувати ефективний міжнародний вплив у кризових і воєнних умовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Nye J. S. Soft power. The means to success in world politics. New York : Public Affairs, 2004. 130 p.
2. Коновалова М. Від м'якої сили до репутаційної безпеки: особливості публічної дипломатії в конфлікті. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. 2025. № 60(1). С. 29–35. URL: <https://intern.bulletin.knu.ua/uk/article/view/3558>
3. Трофименко М. В. Роль публічної дипломатії у забезпеченні національної безпеки держави в умовах війни. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*. 2024. № 40. URL: 143–153 <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/politologia/article/view/340/335>
4. Sukhorolskyi P., Sukhorolska I. The public diplomacy of Ukraine in wartime: a path to reputational security. *Eastern Journal of European Studies*. October 2024. Volume 15, (SI) Special issue. URL: https://ejes.uaic.ro/articles/EJES2024_15SI_SUK.pdf
5. Bjola C., Fjällhed A. Public diplomacy in the crossfire: decoding Ukraine's 'Strategic Self' during wartime. *International Affairs*. November 2025. Volume 101, Issue 6. P. 2059–2083.
6. Szostek J. What happens to public diplomacy during information war? Critical reflections on the conceptual framing of international communication. *International Journal of Communication*. 2020. № 14. P. 2728–2748. URL: <https://eprints.gla.ac.uk/215949/1/215949.pdf>
7. Trust in international relations, public diplomacy and soft power. British Council, 2022. URL: https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/trust_in_international_relations_public_diplomacy_and_soft_power.pdf?utm_source
8. Horbyk R., Orlova D. Transmedia storytelling and memetic warfare: Ukraine's wartime public diplomacy. *Place Branding and Public Diplomacy, Palgrave Macmillan*. 2023. Vol. 19(2). P. 228–231. URL: https://ideas.repec.org/a/pal/pbapdi/v19y2023i2d10.1057_s41254-022-00283-1.html?utm_source
9. Петров П., Вершина В., Головка І. Роль публічної дипломатії та парадипломатії як інструмент зміцнення політичних інститутів у цифровому вимірі. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2024. Вип. 2(26), Т. 2. С. 215–221.
10. Єремєєва І. А. Структурно-функціональний аналіз міжнародного іміджу держави. *Проблеми формування громадянського суспільства в Україні* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 15 травня 2020 р., м. Дніпро. Дніпро, 2020. С. 109–112.
11. Маргулов А. Х. Національні меншини як комунікативний фактор міжнародних відносин (асирійці на рубежі XIX–XX ст.). *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2025. № 2(22). С. 29–38.

REFERENCES:

1. Nye, J.S. (2004). Soft power: The means to success in world politics. New York: Public Affairs.
2. Konovalova, M. (2025). Vid m'iaкої syly do reputatsiinoi bezpeky: osoblyvosti publichnoi dyplomatii v konflikti. [From soft power to reputational security: Features of public diplomacy in conflict]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Mizhnarodni vidnosyny*, 60(1), 29–35. Retrieved from <https://intern.bulletin.knu.ua/uk/article/view/3558> [in Ukrainian].
3. Trofymenko, M.V. (2024). Rol publichnoi dyplomatii u zabezpechenni natsionalnoi bezpeky derzhavy v umovakh viiny. [The role of public diplomacy in ensuring national security during wartime]. *Visnyk Mariupolskoho*

- derzhavnoho universytetu. Serii: Istorii. Politolohiia, 40, 143–153. Retrieved from <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/politologia/article/view/340/335> [in Ukrainian].
4. Sukhorolskyi, P., & Sukhorolska, I. (2024). The public diplomacy of Ukraine in wartime: A path to reputational security. *Eastern Journal of European Studies*, 15(SI). Retrieved from https://ejas.uaic.ro/articles/EJES2024_15SI_SUK.pdf
 5. Bjola, C., & Fjällhed, A. (2025). Public diplomacy in the crossfire: Decoding Ukraine's 'Strategic Self' during wartime. *International Affairs*, 101(6), 2059–2083.
 6. Szostek, J. (2020). What happens to public diplomacy during information war? Critical reflections on the conceptual framing of international communication. *International Journal of Communication*, 14, 2728–2748. Retrieved from <https://eprints.gla.ac.uk/215949/1/215949.pdf>
 7. British Council. (2022). *Trust in international relations, public diplomacy and soft power*. Retrieved from https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/trust_in_international_relations_public_diplomacy_and_soft_power.pdf
 8. Horbyk, R., & Orlova, D. (2023). Transmedia storytelling and memetic warfare: Ukraine's wartime public diplomacy. *Place Branding and Public Diplomacy*, 19(2), 228–231. Retrieved from https://ideas.repec.org/a/pal/pbapdi/v19y2023i2d10.1057_s41254-022-00283-1.html
 9. Petrov, P., Vershyna, V., & Holovko, I. (2024). Rol publichnoi dyplomatii ta paradiplomatii yak instrumentu zmitsnennia politychnykh instytutiv u tsyfrovomu vymiri. [The role of public diplomacy and paradiplomacy as an instrument of strengthening political institutions in the digital dimension]. *Filosofiiia ta politolohiia v konteksti suchasnoi kultury*, 2(26/2), 215–221 [in Ukrainian].
 10. Yermieieva, I.A. (2020). Strukturno-funktsionalnyi analiz mizhnarodnoho imidzhu derzhavy. [Structural-functional analysis of the international image of the state]. *Problemy formuvannia hromadianskoho suspilstva v Ukraini : materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, 15 travnia 2020 r., m. Dnipro. Dnipro, pp. 109–112. [in Ukrainian].
 11. Marhulov, A.Kh. (2025). Natsionalni menshyny yak komunikatyvnyi faktor mizhnarodnykh vidnosyn (assyriitsi na rubezhi XIX–XX st.). [National minorities as a communicative factor of international relations (Assyrians at the turn of the 19th–20th centuries)]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii*, 2(22), 29–38. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.10.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025
 Дата публікації: 30.12.2025

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТІВ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ, ПРОГНОЗИ ТА ШЛЯХИ РОЗБУДОВИ

THE FORMATION OF DEMOCRATIC INSTITUTIONS IN UKRAINE: CHALLENGES, FORECASTS, AND PATHS OF DEVELOPMENT

Лепська Н.В.,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології
Запорізького національного університету
ORCID ID: 0000-0001-6010-423X

Озерянський Н.О.,

магістрант кафедри політології
Запорізького національного університету
ORCID ID: 0009-0009-9409-2957

У статті досліджується процес становлення інститутів демократії в Україні, визначаються ключові виклики, тенденції та перспективи їх розвитку в сучасних політичних умовах. Автори здійснюють комплексний аналіз історичних передумов демократизації, сучасного стану політичних інститутів, включно з парламентом, урядом, судовою системою та органами місцевого самоврядування, а також оцінюють роль громадянського суспільства у формуванні демократичних процедур та підвищенні рівня політичної культури. Особлива увага приділяється впливу зовнішніх геополітичних чинників, зокрема безпекових викликів, що визначають стратегічні пріоритети демократичних реформ. На основі проведеного аналізу виявлено ключові проблеми, які стримують ефективне функціонування інститутів демократії, серед яких слабка інституційна спроможність, політична фрагментація, недостатня довіра громадян до державних структур, а також обмежена правова культура. Запропоновані прогнози розвитку інститутів демократії за трьома сценаріями: оптимістичним, інерційним та песимістичним, що дає змогу оцінити потенційні шляхи трансформації політичної системи України та визначити стратегічні напрями реформ.

Наукова новизна роботи полягає у поєднанні історико-політологічного аналізу з оцінкою сучасних викликів, використанні методів прогнозування та системного підходу до оцінки ефективності інституцій, а також в комплексному поєднанні теоретичних положень нового інституціоналізму з аналізом сучасних політичних практик в Україні. Авторами здійснено інтерпретацію українського демократичного розвитку крізь призму концепції інклюзивних та екстрактивних інститутів, що дозволяє по-новому осмислити причини інституційної нестійкості демократії. Обґрунтовано положення про війну як системний фактор трансформації демократичних інститутів, який одночасно створює ризики їх звуження та відкриває можливості для інституційного оновлення. Запропоновано авторське бачення ключових напрямів розбудови інклюзивних інститутів демократії в Україні в середньостроковій перспективі.

Ключові слова: інститути демократії, інституціоналізація, демократизація, інституційна спроможність, інституційна стійкість, прогнозування

The article examines the process of the formation of democratic institutions in Ukraine, identifies the key challenges, trends, and prospects for their development under contemporary political conditions. The authors carry out a comprehensive analysis of the historical prerequisites of democratization, the current state of political institutions, including the parliament, government, judicial system, and local self-government bodies, and also assess the role of civil society in the formation of democratic procedures and the enhancement of the level of political culture. Particular attention is paid to the influence of external geopolitical factors, in particular security challenges, which determine the strategic priorities of democratic reforms. On the basis of the conducted analysis, key problems that restrain the effective functioning of democratic institutions are identified, among which are weak institutional capacity, political fragmentation, insufficient citizens' trust in state institutions, as well as a limited legal culture. Forecasts of the development of democratic institutions according to three scenarios are proposed: optimistic, inertial, and pessimistic, which makes it possible to assess potential paths of transformation of Ukraine's political system and to determine strategic directions of reforms.

The scientific novelty of the work lies in the combination of historical and political analysis with the assessment of contemporary challenges, the use of forecasting methods and a systemic approach to evaluating the effectiveness of institutions, as well as in the comprehensive combination of the theoretical provisions of new institutionalism with the analysis of modern political practices in Ukraine. The authors carry out an interpretation of Ukrainian democratic development through the prism of the concept of inclusive and extractive institutions, which makes it possible to reconsider the causes of institutional instability of democracy. The provision concerning war as a systemic factor in the transformation of democratic institutions is substantiated, which simultaneously creates risks of their narrowing and opens opportunities for institutional renewal. The authors propose an original vision of the key directions for the development of inclusive democratic institutions in Ukraine in the medium-term perspective.

Key words: democratic institutions, institutionalization, democratization, institutional capacity, institutional resilience, forecasting.

Вступ. Проблематика становлення та інституціоналізації демократії в Україні належить до провідних напрямів сучасних політичних досліджень, що зумовлено як тривалістю постсоціалістичної трансформації, так і глибинними викликами, пов'язаними з російсько-українською війною, кризою державності та необхідністю одночасного збереження демократичних стандартів й забезпечення національної безпеки. Український досвід демократичного розвитку характеризується суперечливим поєднанням формального закріплення демократичних інститутів із домінуванням неформальних практик, інституційною нестійкістю та низьким рівнем довіри громадян до влади. У цьому контексті особливої наукової ваги набуває аналіз саме інституційних основ демократії, механізмів їх становлення, функціонування та трансформації.

Актуальність дослідження посилюється умовами повномасштабної війни РФ проти України, яка не лише радикально змінила політичне середовище, а й визначила як нагальне у порядку денного питання стійкості демократичних інститутів у кризових ситуаціях. Війна виступає своєрідним «стрес-тестом» для демократії, загострюючи дилему між ефективністю управління та дотриманням демократичних процедур. Водночас євроінтеграційний курс України висуває чіткі вимоги щодо якості інституцій, верховенства права та інклюзивності політичних процесів, що робить проблему розбудови демократичних інститутів не лише внутрішньою, а й зовнішньополітично зумовленою.

У сучасній політичній науці проблеми інституціоналізації демократії розглядаються крізь призму різних теоретичних підходів, починаючи від класичних концепцій поліархії Р. Даля та транзитологічних моделей Г. О'Доннелла та Ф. Шміттєра до сучасних інституціональних теорій. Значний внесок у розуміння ролі інститутів у демократичному розвитку зробили відомі дослідники на лауреатів Нобелівської премії в галузі економіки Д. Аджемоглу та Дж. Робінсон, які запропонували концепцію інклюзивних та екстрактивних інститутів, а також Ф. Фукуяма, який акцентує увагу на взаємодії державної спроможності, верховенства права та підзвітності влади. Водночас у вітчизняній політології питання інституційної якості демократії в Україні часто аналізуються фрагментарно, без належного поєднання теоретичних моделей із конкретними політичними практиками та прогнозами інституційного розвитку. Саме це зумовлює потребу в комплексному дослідженні викликів, перспектив та можливих шляхів розбудови демократичних інститутів в Україні в сучасних умовах.

Метою статті є комплексний аналіз процесу становлення інститутів демократії в Україні в умовах постсоціалістичної трансформації та повномасштабної війни, визначення ключових інститу-

ційних викликів сучасного етапу демократичного розвитку, а також обґрунтування можливих шляхів та перспектив розбудови інклюзивних демократичних інститутів з урахуванням євроінтеграційного курсу держави. Для досягнення поставленої мети в статті: охарактеризовано специфіку формування демократичних інститутів в Україні та їхню взаємодію з неформальними практиками; виявлено ключові інституційні виклики демократичного розвитку в умовах війни; окреслено можливі сценарії та напрями подальшої розбудови демократичних інститутів в Україні.

Методи дослідження. Дослідження процесу становлення інститутів демократії в Україні ґрунтується на міждисциплінарному поєднанні класичних теорій демократії та сучасних інституціональних підходів. У політичній науці демократія традиційно розглядається і як сукупність процедур та норм, і як складна інституційна система, ефективність якої визначається якістю взаємодії формальних і неформальних інститутів. У цьому контексті концепція поліархії Р. Даля заклала підвалини розуміння демократії як режиму, що передбачає конкуренцію політичних еліт, участь громадян та гарантований захист політичних прав та свобод. Водночас транзитологічні підходи, представлені працями Г. О'Доннелла, Ф. Шміттєра та Л. Вайтхеда, акцентували увагу на нестабільності демократичних переходів та можливості формування гібридних політичних режимів.

Важливе значення для аналізу українського кейсу має новий інституціоналізм. Зокрема, його історичний напрям, який дозволяє дослідити вплив інституційної спадщини та «залежності від попереднього шляху» на сучасні політичні процеси. Історичний інституціоналізм виходить з того, що інститути мають властивість відтворюватися навіть за умов формальних реформ, якщо не відбувається трансформації глибинних практик та норм. Тож цей підхід є продуктивним для пояснення тривалої інституційної нестійкості демократії в Україні, де формальне закріплення демократичних принципів часто не супроводжувалося реальними змінами у механізмах ухвалення політичних рішень.

Методологічною основою дослідження також є концепція інклюзивних та екстрактивних інститутів, запропонована Д. Аджемоглу та Дж. Робінсоном. У межах цього підходу інститути розглядаються як провідний чинник політичного та соціально-економічного розвитку, а якість демократії визначається здатністю інститутів забезпечувати широке залучення громадян до політичного процесу, рівність доступу до ресурсів та підзвітність влади. Застосування цієї концепції до аналізу демократичного розвитку України дозволяє виявити причини відтворення екстрактивних практик, зокрема політичного патронажу, олігар-

хічного впливу та вибіркового застосування норм верховенства права.

Додатковим теоретичним підґрунтям у дослідженні виступають ідеї Ф. Фукуями, який розглядає демократію крізь призму взаємодії трьох ключових компонентів – сильної держави, верховенства права та демократичної підзвітності. Такий підхід є особливо релевантним для аналізу трансформацій демократичних інститутів в умовах війни, коли посилення державної спроможності може як сприяти інституційному зміцненню демократії, так і створювати ризики її звуження.

У методологічному плані дослідження спирається на поєднання структурно-функціонального аналізу, порівняльного методу та «методу простежування процесу», що дозволяє виявити причинно-наслідкові зв'язки між інституційними змінами та політичними практиками, а також забезпечує цілісне бачення процесу інституціоналізації демократії в Україні як динамічного й багатовимірного явища.

Результати дослідження. Ефективність функціонування демократичних інститутів не є автоматичним наслідком їх створення та закріплення принципів їх роботи в певних законодавчих актах. Інститути можуть бути ефективними в теорії, але на практиці функціонувати зовсім не так, як на папері. Як засвідчує світовий і вітчизняний досвід, успішність інституціоналізації – це сукупність факторів: економічних, соціокультурних, внутрішньополітичних та інших. При формуванні демократичних інститутів в Україні ці фактори часто діяли як гальмо.

На думку Дарона Аджемоглу та Джеймса Робінсона, характер політичних інститутів у країні є визначальним чинником її успішності. Спираючись на їх дослідження, можна констатувати, що ключовою проблемою України є домінування екстрактивних інститутів. Ці інститути спрямовані на «вилучення» (extraction) доходів та багатства однієї частини суспільства на користь іншої, значно вужчої [1, с. 67–75]. Для України це означає зрощення бізнесу та влади, що призвело до формування олігархічної системи. Наші економічні інститути були побудовані не на принципі рівної конкуренції, а на обмеженні конкуренції і створення ренти для наближених до влади груп. Це в свою чергу не дає розвинути інклюзивним політичним інститутам (які розподіляють владу широко), оскільки еліти боялися, що такий перерозподіл позбавить їх привілейованого становища та економічних монополій [1, с. 72–75]. Як наслідок, це створює порочне коло, в якому екстрактивні економічні інститути посилюють екстрактивні політичні інститути, що не зупиняє економічний розвиток цілком, але робить його дуже обмеженим.

Сучасний етап демократичного розвитку України характеризується комплексом

взаємопов'язаних інституційних викликів, які мають як структурний, так і ситуативний характер. Становлення демократичних інститутів в Україні відбувається в умовах тривалої постсоціалістичної трансформації, що поєднує формальне впровадження демократичних норм із збереженням неформальних практик радянського походження. Як зазначає С. Власенко, інституціоналізація демократії передбачає не лише закріплення відповідних норм і процедур, а й їх реальне вкорінення у політичній практиці та суспільній свідомості [2]. У своєму дослідженні інституціоналізації демократії в Україні В. Гапоненко аналізує основні особливості функціонування демократичних політичних інститутів в Україні в контексті їхньої здатності забезпечувати основні принципи демократії та відповідним чином регламентувати поведінку громадян. Дослідниця висновок, що попри формальну наявність всіх демократичних інститутів, інституціоналізація демократії в Україні як процес формування здатності політичних інститутів створювати певні норми і правила політичної діяльності, не завершилась, оскільки на поведінку та цінності політичної еліти та громадян впливають неформальні авторитарні практики [3]. Тож в українському випадку процес інституціоналізації має фрагментарний і вкрай суперечливий характер, що значною мірою пояснюється ефектом «залежності від попереднього шляху» та інституційною інерцією.

Дослідники української політичної системи неодноразово звертали увагу на розрив між конституційною моделлю демократії та реальною політичною практикою. Так, Г. Зеленько наголошує, що формально демократичні інститути в Україні часто функціонують у режимі інституційної неспроможності, що проявляється у слабкості механізмів стримувань і противаг, вибіркового застосуванні норм верховенства права та домінуванні політичної доцільності над інституційними правилами. Дослідниця визначає інституційну спроможність держави як результат суспільно-історичних процесів, і вона зумовлена заданими інституційними параметрами: конституційною моделлю організації влади, всією системою процесуальних норм, що забезпечує виконання норм конституції, а також спроможністю управлінської ланки реалізовувати державні політики; інституційна спроможність – це здатність держави і органів державної влади виконувати притаманні їм функції [4, с. 386–387]. Досліджуючи стан інституційної спроможності України під час повномасштабної війни, Г. Зеленько доводить, що загалом державній владі вдалося зберегти керованість країною. Водночас немає підстав стверджувати про достатню інституційну спроможність держави. Адже порівняльний аналіз ключових показників та індексів (зокрема, індексу демократії та

індексу крихкості держави) засвідчує певне зміцнення інституційної спроможності держави, яке, однак, зумовлене не підвищенням якості державних інститутів, а скороченням державного втручання, дерегуляцією та цифровізацією публічних сервісів. Така ситуація має радше винятковий характер і не забезпечує довгострокової стійкості. Для ефективного функціонування держави необхідні системні зміни конфігурації політичних інститутів, передусім у сфері їх взаємної відповідальності та впливу. Тож війна не є підставою для відкладення реформ, а навпаки підсилює їх актуальність, зважаючи на погіршення базових індексних показників України [4, с. 390–391].

Важливим чинником, що впливає на процес інституціоналізації демократії, є співвідношення формальних і неформальних інститутів. У контексті української політики неформальні мережі впливу, патронажні відносини та персоналізація влади часто підміняють формалізовані демократичні процедури. З позицій неоінституціоналізму це свідчить про домінування екстрактивних інституційних практик, які обмежують інклюзивну участь громадян у політичному процесі та сприяють концентрації ресурсів у руках вузьких елітних груп. Така логіка розвитку політичних інститутів значною мірою пояснює низький рівень довіри громадян до влади та політичних партій, що фіксується як у наукових дослідженнях, так і в аналітичних звітах міжнародних організацій [5; 6].

У цьому контексті Ю. Мацієвський характеризує політичний режим України як гібридний, схильний до коливань між демократичними та авторитарними практиками. Центральним аналітичним поняттям його дослідження є «пастка гібридності», яка пояснює специфіку та обмежену ефективність демократичної інституціоналізації в Україні. На думку дослідника, формування демократичних інститутів відбувалося в умовах їх співіснування з потужними неформальними практиками – клієнтелізмом, патронажем, корупційними мережами, що істотно деформували логіку їх функціонування. У результаті неформальні інститути почали фактично підміняти собою офіційні правила, перетворюючи демократичні процедури на фасад. Політична конкуренція в таких умовах здійснюється не між ідеологічно оформленими партіями, а між патронажно-олігархічними мережами, які використовують державні ресурси для реалізації вузькогрупових інтересів. Це зумовлює структурну слабкість демократичних інститутів та їх уразливість до узурпації влади [7].

Окрему роль у процесі становлення демократичних інститутів відіграють конституційні конфлікти та нестабільність інституційного дизайну. В Україні цей процес був дійсно затяжним і конфліктним. Як зазначає А. Єзеров, ці конфлікти були не разовим епізодом, а перманентним ста-

ном існування політичної системи. Боротьба йшла не стільки за певні правові норми, чи ідеологічні догми, скільки за перерозподіл повноважень між різними гілками влади. Часті зміни конституційної архітектури в Україні не супроводжувалися формуванням сталої політичної культури дотримання інституційних правил, що негативно позначилося на якості демократичного врядування [8, с. 12]. У поєднанні зі слабкістю партійної системи та персоналізованим характером політичної конкуренції це створює умови для відтворення гібридних форм політичного режиму.

Тож, специфіка тривалої інституціоналізації демократії в Україні полягає у поєднанні формально демократичного інституційного дизайну з неформальними практиками, які істотно обмежують інклюзивність політичного процесу. Це дозволяє розглядати українську демократію як незавершений інституційний проєкт, подальший розвиток якого залежить від здатності подолати структурні інституційні деформації та забезпечити реальну підзвітність влади суспільству.

Досліджуючи інституціоналізацію демократії в Україні, окремо слід більш конкретно проаналізувати виклики цьому процесу, що спричинила повномасштабна війна рф проти України. Вона стала системним чинником трансформації політичних інститутів, суттєво вплинувши на характер функціонування демократії. В умовах воєнного стану демократичні інститути опинилися в ситуації безпрецедентного навантаження, що актуалізувало класичну дилему між ефективністю управління та дотриманням демократичних процедур. Як слушно зазначають дослідники, війна виступає своєрідним «стрес-тестом» для демократії, оголюючи як її слабкі місця, так і потенціал до інституційного оновлення [9, с. 12].

Вторгнення рф стало каталізатором формування нашої національної ідентичності та процесом кристалізації нашої української державності. Екзистенційна загроза значно підвищила рівень консолідації у суспільстві та різною мірою збільшила рівень довіри до ряду державних інституцій, зокрема зріс рівень довіри до армії та Президента. Звісно, це задача самих інституцій цей високий рівень довіри зберегти. Війна змусила наші політичні інститути працювати в екстремальному режимі, війна – це той каталізатор, який робить наші сильні сторони сильнішими, а слабкі слабшими. До слабких сторін можна віднести корупцію, а до сильних нашу адаптивність, децентралізацію та цифровізацію.

Однією з ключових тенденцій воєнного періоду стало посилення виконавчої влади та централізація процесів ухвалення рішень. Такі зміни є функціонально виправданими в умовах безпечної кризи, однак водночас створюють ризики для системи стримувань і противаг. Аналітики

Democracy Reporting International звертають увагу на те, що навіть за умов війни критично важливим залишається збереження парламентського контролю, судової незалежності та прозорості діяльності органів влади [10]. Аналогічні застереження містяться також у звітах Європейської комісії, де наголошується на необхідності балансування між воєнними потребами та демократичними стандартами в контексті євроінтеграції України [11].

Водночас війна сприяла активізації громадянського суспільства та розвитку горизонтальних форм самоорганізації. Масштабний волонтерський рух, участь громадян у забезпеченні обороноздатності держави та зростання рівня солідарності стали важливими інституційними ресурсами демократичного розвитку. Війна істотно трансформувала соціальні практики, посиливши громадянську ідентичність та готовність до колективних дій. Як підкреслюють автори колективної монографії «Українське суспільство в умовах війни. 2022», «українське суспільство трансформувалось у потужний соціальний організм адаптації та спротиву російській воєнній агресії. Основи життєдіяльності такого суспільства у стані мобілізації знову нагадують феномен народного зібрання (Майдану) з його повсякденними практиками самоорганізації, солідарності, взаємодопомоги, пожертв на армію та волонтерства як з боку неурядових організацій, так і від простих громадян та бізнесу» [12, с. 27]. Автори зауважують, що ефект активної трансформації та мобілізації українського суспільства періоду після перемоги Революції Гідності з неймовірною соціальною енергією громадських активістів та й загалом громадянського суспільства, є подібним тому, що ми спостерігаємо з кінця лютого 2022 р., але у значно потужніших масштабах у русі національного спротиву та оборони країни. У цьому сенсі громадянське суспільство виступає не альтернативою державі, а її інституційним партнером.

Наразі особливої актуальності набуває питання довготривалого впливу війни на демократичні інститути. Війна є амбівалентним фактором інституціоналізації демократії в Україні. Вона одночасно загострює структурні ризики для демократичного врядування й спонукає до формування більш інклюзивної інституційної моделі, здатної поєднати ефективну державу з активним громадянським суспільством. При цьому, з одного боку, зберігається ризик інституціоналізації надзвичайних практик і звуження демократичного простору після завершення воєнного стану. З іншого – війна створює вікно можливостей для перегляду інституційних пріоритетів, оновлення політичних еліт та посилення підзвітності влади. На ці аспекти звертається увага у колективній монографії «Адаптивні зміни політичного поля України в умовах війни» [13, с. 377–414]. Тож важливість

інституційного закріплення громадянської участі та недопущення відтворення екстрактивних практик у повоєнний період є істотною запорукою успішної інституціоналізації демократії в Україні. Громадянське суспільство в Україні сформулово доволі чіткий і недвозначний запит на підзвітність та інклюзивність.

Попри формальне закріплення демократичних принципів, ключовою проблемою залишається низька інституційна довіра, що підриває легітимність політичних інститутів та ускладнює процес їх ефективного функціонування. Дефіцит довіри є наслідком тривалого домінування неформальних практик, вибіркового застосування норм права та обмеженої підзвітності політичних еліт. На це звертає увагу Г. Зеленько. Аналізуючи зміни настроїв в українському суспільстві, вона наголошує, що в Україні розпочався своєрідний «відкат» і зниження рівня суспільної мобілізації. Дослідниця зауважує, що «це цілком закономірний процес, адже у мобілізованому стані суспільство довго існувати не може, і радше свідчить про повернення суспільства до свого природного стану – з високим рівнем недовіри до органів державної влади... Однак цей цілком закономірний процес в умовах війни може створювати певні ризики і загрози як для політичної стабільності всередині країни, так і для інституційної спроможності держави. Зниження рівня довіри до органів державної влади зазвичай обертається саботажем виконання державних рішень» [4, с. 408].

У цьому контексті одним із центральних викликів інституціоналізації демократії в Україні залишається функціонування судової влади та забезпечення верховенства права. Саме інституційна неспроможність судової системи є одним із ключових чинників перманентного відтворення системи недовіри між державою та суспільством. За відсутності ефективного і незалежного правосуддя демократичні інститути втрачають здатність виконувати функцію стримування влади, що створює сприятливе середовище для екстрактивних політичних практик.

У звіті Європейської Комісії за 2024 рік окреслені ключові проблеми, що блокують вступ України до ЄС і завершення інституціоналізації демократії в Україні. Головними тут лишаються незавершеність судової реформи, а також недосконалість у роботі антикорупційної інфраструктури. Єврокомісія наголошує, що потрібно не лише приймати закони і забезпечити їх виконання, але й забезпечити реальну незалежність антикорупційних органів (НАБУ і САП), а також очищення судової системи [27, с. 15–18]. Тобто, представники європейських інституцій чітко вказують на проблему, яка неодноразово згадувалася вище – розрив між формальними правилами та неформальними практиками.

Окремої уваги заслуговує стан судової влади. Наші європейські партнери приділяють чимало уваги саме цьому питанню, адже судова влада традиційно була й лишається слабким місцем української демократії. Звіт Єврокомісії (2024) відзначає прогрес у відновленні роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС) та Вищої ради правосуддя (ВРП), але актуальною проблемою лишається кадровий голод, який паралізує оновлення системи. Адже для реформи потрібно оновлювати суддівський склад, але оновлювати його потрібно людьми, які володіють достатнім досвідом та кваліфікацією, а здобути їх поза системою неможливо [11, с. 19].

Крім того зберігається високий ризик політичного впливу на суди через механізми фінансування на звільнення/призначення суддів. Проблема в тому, що поточна ситуація у судовій гілці влади влаштовує окремих представників влади, які бояться, що реформа порушить статус кво та становитиме небезпеку для системи. Однак, без побудови прозорого незалежного суду не зможуть на повну працювати інші інститути, в тому числі антикорупційна інфраструктура, адже кінцевою метою її роботи є саме вирок суду для корупціонерів. До того ж суд виступає необхідним механізмом арбітражу та єдиним для всіх правил.

Не менш важливим викликом є слабкість політичних партій та партійної системи загалом. Українські політичні партії часто виконують роль виборчих проєктів, орієнтованих на персоналізоване лідерство, а не на сталу програмну діяльність та представництво інтересів громадян. За таких умов партійна система не виконує повною мірою свою інституційну функцію агрегації інтересів та політичної соціалізації. Це, у свою чергу, обмежує інклюзивність політичного процесу та знижує якість демократичного представництва.

Окрему групу викликів становить вплив неформальних мереж і патронально-клієнтельних відносин на ухвалення політичних рішень. В українському контексті вони проявляються у збереженні олігархічного впливу, політичному лобізмі та асиметричному доступі до ресурсів, що суперечить демократичним принципам рівності та конкуренції. Як переконливо доводить Г. Хейл, подібні практики є характерними для багатьох пострадянських держав і перешкоджають становленню інклюзивних інститутів. Він пояснює провал демократизації в частині пострадянських країн через свою концепцію «патронального президенталізму» [14, с. 10, 12]. На відміну від краху Центральної Європи, де партійна конкуренція стала нормою, у країнах Євразії політика організовувалась навколо неформальних патрональних мереж або кланів, які використовували державні ресурси для власного збагачення та утримання влади. Ці мережі монополізували один голо-

вний патрон (той, хто вийшов переможцем у цій боротьбі). А в Україні, наприклад, кілька кланів (олігархічний плюралізм) створили специфічний гібридний режим. У подібних системах ключовим інститутом є не парламент, чи суд, а «верховний патрон». Система працює стабільно, коли еліти вірять в здатність патрона бути сильним, карати й нагороджувати, виступати верховним арбітром, утримувати баланс сил. А в Україні з багатьох причин жодний президент не міг монополізувати владу. Це призводило до того, що, коли наближалося завершення каденції або падіння рейтингу, то еліти переходили до опозиції і все починалося спочатку. Це зумовлювало циклічність у зміні влади та революцій [14, с. 216–220]. Тож важливо розуміти, що демократія в Україні вижила не завдяки сильним інститутам, а через нездатність жодного клану узурпувати владу.

Унаслідок війни виклики інституціоналізації демократії – від дефіциту довіри та слабкості судової влади до неформалізованого впливу еліт і наслідків війни – ще більше посилюються, і це визначає складність процесу демократичної інституціоналізації в Україні. Адже, з одного боку, війна вимагає оперативності та централізації управління, а з іншого – створює ризики звуження демократичного простору. У звітах Freedom House та The Economist Intelligence Unit фіксується тенденція до погіршення окремих показників демократії в регіоні, що свідчить про загальну вразливість демократичних інститутів у кризових умовах [5; 6]. Утім, для України ці виклики водночас можуть стати поштовхом до глибшого інституційного переосмислення після завершення воєнного стану. Їх подолання потребує не лише нормативних реформ, а й системної трансформації політичних практик та інституційної культури.

Підсумовуючи аналіз проблем інституціоналізації в Україні, можна звести головну проблему до твердження, що головним викликом є не відсутність демократичних інститутів, а їхня дисфункціональність. Дисфункціональність спричинена тим, що існує розрив між формальними правилами та неформальними практиками. Адже на сьогодні в Україні існує якісна конституція та законодавство, яке відповідає європейським стандартам. Однак реальна політика частіше керується неформальними практиками та домовленостями, які існують паралельно з демократичними інститутами та часто повністю підміняють собою їх роботу.

Отже, метою інституціоналізації демократії в Україні є не чергове переписування законів, а гармонізація формальних і неформальних правил гри. Ключовим принципом реформування має стати підхід, який Дуглас Норт визначав як «реалістичний легалізм». Згідно з цією теорією, неформальні обмеження (традиції, кодекси пове-

дінки і т.д.) змінюються значно повільніше, ніж формальні правила. Якщо закон дуже строгий, суворий та відірваний від реальності, то він не змінює правила, а тільки штовхає реальну практику в тінь, створюючи саме той розрив, який потрібно подолати [15, с. 91].

Тому для України варто запровадити принцип, за яким краще мати менше регуляцій, але забезпечити стовідсоткове їх виконання. Прикладом може служити політика оподаткування ІТ-сфери, за якою податки для працівників сфери було суттєво знижено, але при цьому оформлення працівників як ФОПів стало стандартом ринку. В результаті цього держава отримала значно більше, ніж якби вона підвищувала податки і штовхала працевлаштування айтівців «в тінь». Це краще ніж мати ідеальні, але недієздатні закони.

Тому базовою передумовою успіху є інклюзивні політичні та економічні інститути. Для їх побудови потрібно демонтувати олігархічну модель економіки, яка живить екстрактивні політичні інститути, створюючи порочне коло і тільки посилюючи клас олігархів. Дарон Аджемоглу та Джеймс Робінсон у своєму ґрунтовному дослідженні «успіху» націй наголошують, що без руйнування подібних економічних монополій, інклюзивні політичні інститути завжди будуть під загрозою.

Отже, які ж шляхи розбудови інклюзивних демократичних інститутів в Україні можливі? Подальша інституціоналізація демократії в Україні залежатиме від комплексу взаємопов'язаних чинників, серед яких визначальними є характер завершення війни, масштаби та темпи повоєнного відновлення, а також спроможність політичної системи до глибинних інституційних змін. У цьому контексті прогнозування демократичного розвитку доцільно здійснювати на основі сценарного підходу, який дозволяє врахувати різні траєкторії взаємодії формальних інститутів, політичних практик і суспільних очікувань.

Інерційний сценарій ґрунтується на припущенні про часткове відновлення демократичних процедур після завершення воєнного стану без системного перегляду інституційних механізмів. За такого розвитку подій ключові демократичні інститути зберігають формальну легітимність, однак продовжують функціонувати в умовах домінування неформальних практик і обмеженої підзвітності політичних еліт. Як показують дослідження екстрактивних інституційних моделей, відсутність глибоких структурних реформ призводить до відтворення патронально-клієнтельних відносин, персоналізації влади та вибіркового застосування норм права. У такому сценарії демократія залишається процедурною, вразливою до політичних криз і залежною від ситуативних рішень політичного керівництва.

Разом із тим інерційний сценарій не виключає окремих позитивних зрушень, зокрема у сфері цифровізації державного управління та адміністративних реформ. Проте без інституційного закріплення механізмів участі громадян та контролю за владою ці зміни мають обмежений вплив на якість демократії. У середньостроковій перспективі це може призвести до зростання розчарування суспільства та посилення запиту на альтернативні, у тому числі популістські, політичні проекти.

Реформаторський (євроінтеграційний) оптимістичний сценарій передбачає системне інституційне оновлення демократичної моделі розвитку України у відповідності до стандартів Європейського Союзу. У межах цього сценарію євроінтеграція виступає не лише зовнішньополітичним пріоритетом, а й потужним інструментом внутрішньої демократичної модернізації. Реалізація вимог ЄС у сферах верховенства права, антикорупційної політики, судової реформи та захисту прав людини створює структурні передумови для переходу до інклюзивної інституційної моделі демократії [11]. Перспектива членства у ЄС створює потужний стимул для влади щодо побудови інклюзивних інститутів, адже ЄС висуває чіткі вимоги та дає конкретні інструкції щодо того, яким чином будувати ці інститути. Пропонуючи у короткостроковій перспективі членство у ЄС і долучення до європейської спільноти безпеки й економічного процвітання, ЄС робить демократичні реформи безальтернативними. Тож європейська інтеграція є фактично гарантом незворотності всіх демократичних реформ.

Ключовим елементом реформаторського сценарію є інституційна автономія судової влади та формування сталої системи стримувань і противаг. Посилення незалежності судів у поєднанні з підзвітністю органів виконавчої влади здатне зменшити вплив неформальних політичних мереж та відновити довіру громадян до демократичних інститутів. Важливу роль відіграє також розвиток партійної системи як механізму програмної конкуренції та політичного представництва, що дозволяє відійти від персоналізованих моделей політики.

Окремої уваги в межах реформаторського сценарію потребує інституціоналізація участі громадянського суспільства у процесах формування та контролю публічної політики. Війна суттєво посилює горизонтальні зв'язки, волонтерські ініціативи та практики солідарності, які за умов належного інституційного оформлення можуть стати основою для стійкої демократичної культури. Таким чином, інклюзивність розглядається не лише як формальний принцип, а як реальний механізм взаємодії між державою та суспільством.

Ризиковий песимістичний сценарій пов'язаний із можливістю закріплення надзвичайних управ-

лінських практик, сформованих у період війни, у повоєнному політичному порядку. За відсутності чітких інституційних «запобіжників» централізація влади, обмеження політичної конкуренції та скорочення простору для громадянської участі можуть набути сталого характеру. Міжнародні аналітичні звіти фіксують тенденцію до зростання авторитарних практик у державах, що перебувають у стані тривалих криз, що робить цей сценарій цілком реалістичним [5; 6].

У межах ризикового сценарію демократичні інститути зберігають формальну оболонку, однак втрачають свою функціональну сутність. Така модель створює загрозу демократичної ерозії та ускладнює процес європейської інтеграції. Водночас усвідомлення цих ризиків може стати важливим стимулом для формування політичного консенсусу щодо необхідності чіткого розмежування воєнних та повоєнних управлінських режимів.

Очевидно, що найбільш нормативно бажаною траєкторією розвитку демократії в Україні є реформаторський сценарій, який поєднує інституційне оновлення з активною участю громадянського суспільства. Перетворення досвіду війни на ресурс демократичної консолідації потребує цілеспрямованих інституційних зусиль, спрямованих на формування інклюзивних, підзвітних і стійких демократичних інститутів. Саме від здатності політичної системи реалізувати цей потенціал залежить якість демократії в Україні у післявоєнний період.

Висновки. Становлення інститутів демократії в Україні є багатовимірним і тривалим процесом, що визначається як історичними, так і сучасними політичними викликами. Інституціоналізація демократії у нас так і не завершилась. Це пояснюється повільністю реформ, що унеможливили повний розрив з тоталітарним минулим та дозволило олігархату захопити державні інститути. Аналіз чинників ефективності інституціоналізації демократії в Україні демонструє наявний конфлікт між новими формальними правилами гри та старими неформальними практиками, що підсилюються екстрактивною економічною моделлю. Водночас зміцнення громадянської участі та вплив війни створили вікно можливостей для подолання

цієї інерції, посилюючи запит на інклюзивні політичні інститути та верховенство права.

Ключовими перешкодами на шляху демократизації залишаються слабка інституційна спроможність, високий рівень політичної фрагментації, вплив зовнішніх геополітичних чинників, зокрема повномасштабної війни РФ проти України, та потреба у формуванні громадянської культури, орієнтованої на верховенство права та демократичні цінності. Очевидно, що Україна зараз перебуває у доволі нетипових умовах для інституціоналізації демократії. Водночас, активне залучення українського суспільства до політичних процесів, розвиток електронної демократії та підтримка міжнародних партнерів створюють підґрунтя для поступового зміцнення демократичних механізмів. В Україні зберіглась політична конкуренція, втім за відсутності стабільних демократичних інститутів ця конкуренція тільки посилила нестабільність та вразливість до криз. Подальша доля демократії у нас залежатиме від здатності перетворити цей плюралізм в стійкі інклюзивні інститути, а також від здатності суспільства конвертувати високий рівень соціальної мобілізації часів війни у стійкі демократичні інститути мирного часу.

Прогнозний аналіз свідчить, що можливі три сценарії розвитку: оптимістичний, у якому інститути демократичного врядування значно зміцнюються, забезпечується ефективне функціонування парламенту та судової системи, а громадянське суспільство активно впливає на прийняття рішень; інерційний, за якого зберігаються структурні проблеми, проте поступове вдосконалення процедур та законодавства підтримує стабільність демократичних процесів; песимістичний, що передбачає затримку реформ, зростання політичної нестабільності та зниження довіри громадян до державних інститутів.

Тож ефективне становлення демократії в Україні можливе за умов комплексного підходу, який включає зміцнення інститутів, розвиток громадянської активності та врахування міжнародного контексту, що має стати основою для стратегічного планування та формування політик, спрямованих на стійке зміцнення демократичних механізмів в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аджемоґлу Д., Робінсон Д. Чому нації занепадають. Походження влади, багатства та бідності. Київ : Наш Формат, 2024. 440 с.
2. Власенко С. Інституціоналізація демократії: сутність, основні концепції, підходи. *Науковий вісник «Демократичне врядування»*. 2015. Вип. 15. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26736/vlasenko.pdf>
3. Гапоненко В. А. Чи завершилась інституціоналізація демократії в Україні? *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*. 2019. Вип. 25. С. 76–84.
4. Інституційна (не)спроможність держави в Україні: як розірвати замкнене коло : монографія / кол. авт. : Галина Зеленько (кер., наук. ред.) та ін. Київ : ІПІЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2025. 480 с.

5. Freedom House. Nations in Transit 2024: A Region Reordered by Autocracy and Democracy. Washington, DC : Freedom House, 2024.
6. The Economist Intelligence Unit. Democracy Index 2023: Age of Conflict. London : EIU, 2023.
7. Мацієвський Ю. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991–2014) : монографія. Чернівці : Книги XXI, 2016. 552 с.
8. Єзеров А. А. Конституційний конфлікт як феномен та процес в Україні : монографія. Одеса : Фенікс, 2008. 240 с.
9. Хвостова М., Кириченко Ю., Майер-Резенде М. Огляд демократичних інститутів України під час війни. Центр політико-правових реформ, Network European Foundations, 2023. 18 с.
10. DRI & CPLR. Ukrainian Democratic Institutions During the Wartime: 2024 Interim assessment. Kyiv : Democracy Reporting International, 2024.
11. European Commission. Ukraine 2024 Report: Commission Staff Working Document. Brussels : European Commission, 2024.
12. Українське суспільство в умовах війни. 2022 : колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін. ; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ : Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
13. Рафальський О. О., Майборода О. М. Адаптивні зміни політичного поля України в умовах війни : монографія. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 672 с.
14. Hale H. E. Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective. Cambridge : Cambridge University Press, 2015. 538 p.
15. North D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 152 p.

REFERENCES:

1. Acemoglu, D., & Robinson, J.A. (2024). Chomu natsii zanepadauiut. Pokhodzhennia vlady, bahatstva ta bidnosti. [Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty]. Kyiv: Nash Format [in Ukrainian].
2. Vlasenko, S. (2015). Instytutsionalizatsiia demokratii: Sutnist, osnovni kontseptsii, pidkhody. [Institutionalization of democracy: Essence, main concepts, and approaches]. *Naukovyi visnyk "Demokratychnе vriaduvannia"*, 15. Retrieved from <https://science.ipnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26736/vlasenko.pdf> [in Ukrainian].
3. Haponenko, V.A. (2019). Chy zavershylasia instytutsionalizatsiia demokratii v Ukraini? [Has the institutionalization of democracy in Ukraine been completed?]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Istorii*, 25, 76–84 [in Ukrainian].
4. Zelenko, H. (Ed.). (2025). Instytutsiina (ne)spromozhnist derzhavy v Ukraini: Yak roziervaty zamknene kolo. [Institutional (in)capacity of the state in Ukraine: How to break the vicious circle]. Kyiv: I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
5. Freedom House. (2024). Nations in Transit 2024: A region reordered by autocracy and democracy. Washington, DC: Freedom House.
6. Economist Intelligence Unit. (2023). Democracy Index 2023: Age of conflict. London: EIU.
7. Matsiievskiy, Y. (2016). U pasttsi hibrydnosti: Zyhzhahy transformatsii politychnoho rezhymu v Ukraini (1991–2014). [Trapped in hybridity: Zigzags of transformation of the political regime in Ukraine (1991–2014)]. Chernivtsi: Knyhy-XXI [in Ukrainian].
8. Yezerov, A.A. (2008). Konstytutsiyni konflikt yak fenomen ta protses v Ukraini. [Constitutional conflict as a phenomenon and process in Ukraine]. Odessa: Feniks [in Ukrainian].
9. Khvostova, M., Kyrychenko, Y., & Mayer-Rezende, M. (2023). Ohliad demokratychnykh instytutiv Ukrainy pid chas viiny. [Review of democratic institutions of Ukraine during the war]. Kyiv: Tsentr polityko-pravovykh reform; Network of European Foundations [in Ukrainian].
10. Democracy Reporting International, & Centre for Political and Legal Reforms. (2024). Ukrainian democratic institutions during the wartime: 2024 interim assessment. Kyiv: Democracy Reporting International.
11. European Commission. (2024). Ukraine 2024 report: Commission staff working document. Brussels: European Commission.
12. Dembitskyi, S., Zlobina, O., Kostenko, N., et al.; Holovakha, Y., & Makeiev, S. (Eds.). (2022). Ukrainske suspilstvo v umovakh viiny. 2022. [Ukrainian society under the conditions of war, 2022]. Kyiv: Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
13. Rafalskyi, O.O., & Maiboroda, O.M. (2023). Adaptivni zminy politychnoho polia Ukrainy v umovakh viiny. [Adaptive changes of Ukraine's political field under wartime conditions]. Kyiv: I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
14. Hale, H.E. (2015). Patronal politics: Eurasian regime dynamics in comparative perspective. Cambridge: Cambridge University Press.
15. North, D.C. (1990). Institutions, institutional change and economic performance. Cambridge: Cambridge University Press.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.11.2025
Дата публікації: 30.12.2025

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

SOME ASPECTS OF GENDER POLICY DEVELOPMENT IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Мальована Ю.Г.,

кандидатка політичних наук, доцентка,
доцентка кафедри політології
Запорізького національного університету
ORCID ID: 0000-0003-0334-2412

Руднєва А.О.,

кандидатка політичних наук, доцентка,
доцентка кафедри політології
Запорізького національного університету
ORCID ID: 0000-0003-4113-8332

Арсенюк М.С.,

магістрантка кафедри політології
Запорізького національного університету
ORCID ID: 0009-0004-8043-0429

У статті досліджено динаміку розвитку й особливості реалізації гендерної політики в Україні в контексті її зближення зі стандартами Європейського Союзу та в умовах повномасштабної збройної агресії. Обґрунтовано, що отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС у 2022 році стало стратегічним каталізатором для інтенсифікації гендерних реформ та гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема через ратифікацію Стамбульської конвенції. Досліджено процес становлення гендерної політики, починаючи від заснування посади Урядового уповноваженого у 2017 році до розбудови розгалуженої вертикалі гендерних радників у міністерствах та військових адміністраціях.

Особливу увагу приділено переходу від гендерно нейтрального до гендерно чутливого законотворення через запровадження обов'язкових інструкцій щодо гендерного аналізу нормативно-правових актів. Проаналізовано Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей на період до 2030 року, визначаючи її як інноваційну управлінську модель, що інтегрує потреби ветеранок та постраждалих від конфліктів у загальнодержавну систему безпеки та економічного відновлення. Розглянуто роль міжнародного партнерства та експертної підтримки у впровадженні гендерно орієнтованого бюджетування та інклюзивних комунікацій.

У роботі відмічено, що феномен війни дав поштовх та відкрив можливості для радикальної модернізації соціальних інститутів. Підтвердженням цього є позитивна динаміка України у рейтингу «Глобального гендерного розвитку» протягом 2022–2025 рр. Окремо висвітлено аспект економічної інклюзії у приватному секторі та успішні кейси локалізації політик на муніципальному рівні. Зроблено висновок, що гендерна рівність в Україні трансформувалася у фундаментальний складник національної стійкості та обов'язкову умову успішної інтеграції до європейського співтовариства.

Ключові слова: гендерна політика, гендерна рівність, європейська інтеграція, гендерно чутлива комунікація, інклюзивне відновлення, жіноче лідерство.

The article examines the dynamics of development and features of the implementation of gender policy in Ukraine in the context of its convergence with the standards of the European Union and in conditions of full-scale armed aggression. It is substantiated that Ukraine's receipt of the status of a candidate for accession to the EU in 2022 became a strategic catalyst for the intensification of gender reforms and the harmonization of national legislation with international standards, in particular through the ratification of the Istanbul Convention. The process of the formation of gender policy is investigated, starting from the establishment of the position of the Government Commissioner in 2017 to the development of a branched vertical of gender advisors in ministries and military administrations.

Particular attention is paid to the transition from gender-neutral to gender-sensitive lawmaking through the introduction of mandatory instructions on the gender analysis of regulatory legal acts. The State Strategy for Ensuring Equal Rights and Opportunities for the Period Until 2030 is analyzed, defining it as an innovative management model that integrates the needs of women veterans and victims of conflicts into the national security and economic recovery system. The role of international partnership and expert support in the implementation of gender-responsive budgeting and inclusive communications is considered.

The paper notes that the phenomenon of war has given impetus and opened up opportunities for radical modernization of social institutions. This is confirmed by the positive dynamics of Ukraine in the Global Gender Gap rating during 2022–2025. The aspect of economic inclusion in the private sector and successful cases of localization of policies at the municipal level are separately highlighted. It is concluded that gender equality in Ukraine has transformed into a fundamental component of national resilience and a prerequisite for successful integration into the European community.

Key words: gender policy, gender equality, European integration, gender-sensitive communication, gender stereotypes.

Вступ. У сучасних координатах глобального політичного розвитку гендерна рівність перестала бути виключно питанням соціальної справедливості, трансформувавшись у фундаментальний критерій демократичної зрілості та стійкості держави. Для України вектор гендерної політики сьогодні нерозривно пов'язаний із стратегічним курсом на набуття повноправного членства в Європейському Союзі. Отримання статусу кандидата в ЄС у 2022 році актуалізувало необхідність не лише формальної адаптації національного законодавства до норм європейського співтовариства, а й докорінної системної перебудови інституційних механізмів управління.

Особливістю сучасних політичних реалій є повномасштабна агресія РФ, що впливає на проведення євроінтеграційних реформ. З одного боку, війна поглиблює гендерну диспропорцію, а з іншого – стає каталізатором докорінних суспільних зрушень. Вивчення основних засад гендерної політики дає змогу проаналізувати еволюцію країни від декларативних тверджень до реального застосування управлінських механізмів, зокрема впровадження гендерного бюджетування та мейнстрімінгу.

Водночас, попри інтенсивну адаптацію державних стратегій до світових правових стандартів, спостерігається певний дисонанс між вимогами ЄС та фактичною спроможністю українських інституцій реалізовувати ці зміни. Соціальні стереотипи щодо гендерних ролей та обмежені адміністративні ресурси додатково гальмують потрібні зрушення.

Мета статті полягає в аналізі ключових аспектів розвитку гендерної політики України в умовах наближення до стандартів Європейського Союзу, виявленні основних здобутків та завдань на цьому шляху.

В українському науковому полі проблема вивчення питань гендерної політики актуалізувалася ще з початку 2000-х років. Серед таких досліджень можна виокремити доробки Т. Воронової, І. Грицай, Н. Грицяк, І. Жеребкіної, О. Кулачек, К. Левченко, О. Пищуліна, О. Протасової, В. Січенко, В. Соколова, Т. Стройко, О. Суислової, Д. Тюріної та багатьох інших. Проте стрімка динаміка євроінтеграційних процесів та виклики російської воєнної агресії вимагають оновлення наукового дискурсу й детальнішого вивчення сучасних механізмів реалізації гендерної політики.

Методи дослідження. У роботі застосовано низку методологічних підходів і методів. Системний підхід дозволяє розглянути гендерну політику як цілісну систему, що об'єднує нормативно-правові акти, інституції, соціокультурні практики та інформаційне середовище. За допомогою історико-логічного методу проаналізована еволюція гендерної політики в Україні від пострадянського

періоду і до сьогодення. Цей метод дозволяє зрозуміти логіку адаптації концепції гендерної рівності до українських реалій у контексті впровадження євроінтеграційних реформ. Порівняльно-аналітичний метод використовується для зіставлення теоретичних підходів і практичних механізмів формування гендерної політики в Україні та країнах Європейського Союзу і забезпечує можливість адаптації окремих практик європейського досвіду до українського контексту.

Результати. Євроінтеграційний курс України, закладений Угодою про асоціацію 2014 року, набув стратегічної завершеності після офіційного отримання статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу у 2022 році. Зокрема, це зумовило інтенсифікацію розвитку гендерної політики України, що знаходить своє практичне втілення через гармонізацію національного законодавства з міжнародним правом, у тому числі ратифікацію Стамбульської конвенції у 2022 році, яка сприяла трансформації національної системи протидії гендерно зумовленому насильству за стандартами ЄС [1], та стратегічне планування.

Інституціоналізація гендерної політики в Україні набула нового імпульсу у 2017 році із заснуванням посади Урядового уповноваженого з питань гендерної політики та визначенням його правового статусу. Впровадження цієї ініціативи спрямоване на оптимізацію урядових механізмів забезпечення паритетних прав і можливостей, а також на системне просування ідей інклюзивності та культури рівності в українському соціумі [2]. Така ініціатива допомагає вибудовувати вертикаль, що об'єднує Урядового уповноваженого з гендерними радниками на рівні міністерств та регіональних військових адміністрацій.

Прийняття Стратегії гендерної рівності ЄС на 2020–2025 рр. визначило ключовими напрямками діяльності такі, що спрямовані на подолання нерівності між жінками та чоловіками. Пріоритетну увагу приділено зміцненню правової безпеки, вирівнюванню можливостей в економічній сфері та забезпеченню гендерного балансу в органах державної влади [3]. Орієнтація на європейські програмні документи дозволила Україні синхронізувати внутрішні реформи з міжнародними вимогами, створивши базу для нових стратегічних рішень. Втілення цих орієнтирів свідчить про готовність держави до системного впровадження принципів рівності, що є запорукою успішної політичної та економічної інтеграції. Отже, адаптація міжнародних стандартів є ефективним інструментом оновлення державних інституцій та посилення демократичних цінностей у суспільстві.

Додатковим кроком було видання Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів у 2020 році [4],

яка запровадила обов'язковий алгоритм аналізу для розробників законів, тобто фактичний перехід від гендерно нейтрального до гендерно чутливого законодавства. Загалом це свідчить про спробу держави мінімізувати ризики непрямой дискримінації ще на етапі проектування політик. Створення процедури такої експертизи на рівні найвищого виконавчого органу влади України підтверджує готовність національної системи державного управління до реалізації складних європейських методик оцінки регуляторного впливу. Таким чином, запровадження гендерно орієнтованого підходу в законотворчому процесі виступає важливим сигналом для партнерів з ЄС, що Україна дотримується принципів демократичного управління та міжнародних стандартів прав людини.

Цьому також сприяє використання розроблених ПРООН методологічних орієнтирів щодо впровадження гендерної рівності в Україні, а саме – 10 принципів чутливої комунікації, які трансформували мовну політику органів влади та засобів масової інформації у бік інклюзивності. Це виступило каталізатором подолання невидимості окремих груп та створення більш справедливого суспільного представництва. Важливо, що в межах цієї парадигми гендерна рівність інтерпретується не як вузькоспрямоване «жіноче питання», а як універсальна соціальна цінність, що охоплює інтереси кожної особистості, враховуючи її гендерну ідентичність та соціальний статус [5]. Під час реалізації гендерних ініціатив необхідно брати до уваги локальну соціокультурну специфіку, оскільки сприйняття певних меседжів може суттєво різнитися залежно від контексту. Тож ефективна взаємодія можлива лише за умови дотримання етичних стандартів та прояву культурної чутливості до особливостей цільової аудиторії.

Поряд із законодавчими трансформаціями, держава сформулила довгостроковий вектор розвитку, прийнявши у 2022 році Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, у якій гендерна рівність визначена як базовий фундамент для майбутніх фінансових успіхів країни та її стабільного поступу. Унікальність цього документа в межах Європи полягає у фокусі на специфічному досвіді жінок у секторі оборони, ветеранок та тих, хто безпосередньо відчув на собі наслідки бойових дій. Такий підхід робить українську модель гендерної рівності самобутньою та актуальною для сучасного безпекового контексту.

Державний програмний документ базується на чотирьох стратегічних векторах, що детермінують процес модернізації соціуму. Пріоритетним визначено вдосконалення управлінської культури шляхом наскрізного впровадження гендерно чутливих підходів у механізми державного врядування на всіх етапах прийняття рішень. Безпековий сег-

мент документу гарантує практичне виконання міжнародних зобов'язань у межах Стамбульської конвенції, що передбачає як протидію побутовій агресії, так і функціонування сервісів допомоги особам, які зазнали сексуальної наруги внаслідок бойових дій. Економічна складова орієнтована на інклюзивність і стабільність, фокусуючись на нівелюванні різниці в доходах та стимулюванні професійної реалізації жінок у високотехнологічному секторі та STEM-дисциплінах. Окремий акцент зроблено на медичній галузі та стратегіях національної безпеки, де ключовим завданням є забезпечення інклюзивності послуг та врахування інтересів вразливих груп населення. Синергія цих напрямів дозволяє трансформувати принцип паритетності в наскрізну характеристику державної життєздатності, що виходить далеко за межі суто соціального питання [6].

Перевага поточної Стратегії полягає в її практичній спрямованості та адаптивності до викликів воєнного часу, що якісно вирізняє її на тлі колишніх формальних концепцій. Замість загальних гасел документ пропонує дієвий алгоритм управління, де за кожною державною інституцією закріплено певні зобов'язання, а результативність їх виконання вимірюється через систему верифікованих показників. Запровадження такої моделі моніторингу не лише наближає українське врядування до європейських адміністративних зразків, а й забезпечує підзвітність влади та можливість об'єктивно оцінити реальний прогрес у забезпеченні рівноправності. Ключовим чинником успішної реалізації цих ініціатив є міжнародне партнерство: технічна допомога та грантова підтримка з боку ЄС, проєкти ООН щодо економічного розширення прав жінок, а також експертна участь та донорська підтримка таких структур, як UN Women [7], UNFPA, SIDA та Фонд ім. Ф. Еберта, у впровадженні інструментів гендерно орієнтованого бюджетування.

Повномасштабна збройна агресія проти України не лише не загальмувала гендерні реформи, а й виступила каталізатором для прийняття стратегічних політичних рішень, які відкладалися через інституційну слабкість чи суспільні стереотипи. Цей процес характеризується вимушеним, але ефективним залученням жінок до секторів, які традиційно вважалися чоловічими: від оборонної промисловості та енергетики до прийняття рішень на рівні місцевого самоврядування в умовах переорієнтування чоловічого населення на військову сферу. Держава була змушена оперативно адаптувати правове поле для забезпечення цієї участі, що підтверджується зміною позицій в рейтингу «Глобального гендерного розриву», де у 2022 році України посіла 81 місце серед 146 країн з втратою 7 позицій в порівнянні з рейтингом 2021 року [8]. А вже у 2025 році Україна опи-

нилася на 62 місці із 148 країн [9]. Отже, зазначені показники за період 2022–2025 років демонструють складну, але висхідну траєкторію трансформації державної гендерної політики, що стало можливим у тому числі за рахунок збереження та посилення ролі жінок у прийнятті рішень на рівні державного управління та дипломатії в умовах воєнного стану. Ратифікація ж Стамбульської конвенції та прийняття Стратегії гендерної рівності до 2030 року створили нормативну базу, яку високо оцінили міжнародні експерти.

Водночас прогрес у рейтингу став результатом свідомої державної стратегії, де гендерна політика інтегрована в архітектуру національної безпеки та європейського політичного курсу. Розуміння того, що людський капітал є найціннішим ресурсом у затяжній війні, змусило політичне керівництво прискорити впровадження інклюзивних практик. Таким чином, український досвід доводить, що криза воєнного часу може слугувати «вікном можливостей» для радикальної модернізації соціальних інститутів, перетворюючи гендерну рівність із ситуативного питання на фундамент державної стійкості та невід’ємну умову європейської інтеграції.

Сучасний етап формування гендерної політики в Україні характеризується переходом від теоретичного обґрунтування рівності до впровадження прикладних інструментів економічної інклюзії, зокрема через імплементацію Принципів розширення прав і можливостей жінок (WEPs). Новітні ініціативи, підтримувані урядом Швеції, «ООН Жінки» та Офісом Віцепрем’єра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, демонструють синергію між державним курсом та приватним сектором. Ключовим вектором розвитку стає діяльність Альянсу з гендерно відповідального та інклюзивного відновлення, що інтегрує бізнес-спільноту в процеси повоєнної реконструкції. Це підтверджує тезу, що гендерна рівність в умовах євроінтеграції трансформується у вагомий чинник економічної стабільності: за оцінками Світового банку, паритетна участь жінок в економіці здатна забезпечити приріст глобального ВВП на 20%, що є важливим для відновлення України [10].

Впровадження цих підходів через тренінги та воркшопи для представників бізнесу допомагає усувати перепони, зокрема нерівність у доходах та складність поєднання кар’єри з особистим життям. Ключову роль відіграє закріплення стандартів гендерно відповідального маркетингу та внутрішніх правил компаній, що поступово руйнують усталені соціальні стереотипи. Приєднання українського бізнесу до принципів WEPs підтверджує появу нової корпоративної етики, де рівність прав є частиною стратегії сталого розвитку. Таким чином, інтеграція міжнародних стандартів у діяльність вітчизняних підприємств стає дієвим

механізмом наближення України до європейських демократичних та економічних стандартів у межах євроінтеграційного вектору.

Провідні правозахисні та жіночі об’єднання, зокрема «Жіночі перспективи», «Ла Страда – Україна», «Інсайт», «ЮрФем» та Український жіночий фонд, відіграють субсидіарну роль у реалізації гендерної політики, заповнюючи функціональні пробіли державного сектору. Крім безпосереднього надання соціальних та юридичних послуг постраждалим, ці інституції виступають ключовими суб’єктами адвокації: вони здійснюють експертну підготовку кадрів (поліції, суддів, освітян), ініціюють законодавчі зміни та забезпечують незалежний моніторинг виконання міжнародних зобов’язань, зокрема через підготовку альтернативних звітів до CEDAW.

Важливим індикатором прогресу гендерної політики в Україні є її успішна локалізація на рівні окремих громад. Прикладом такої практики є муніципальна програма «Сила жінок» у Запоріжжі, яка буде запроваджена у грудні 2025 року. Ця ініціатива є унікальною для українського місцевого самоврядування, оскільки вона трансформує концепцію гендерної рівності у конкретний інструмент формування управлінського кадрового резерву. Завдяки поєднанню освітніх модулів, менторського супроводу та безпосередньої практики в органах влади програма забезпечує залучення молодих жінок до управління стратегічними сферами міста – від транспорту до благоустрою.

Попри успіхи на шляху до ЄС, гендерна політика в Україні реалізується нерівномірно. Існує чіткий розрив між великими містами, де активно діють громадські організації та працюють служби допомоги, і сільськими громадами, яким бракує ресурсів та кадрів. Ситуація ускладнюється у прифронтових регіонах, де через руйнування соціальної мережі, міграційні процеси та безпекові загрози відсувають гендерні питання на другий план. Ця нерівномірність обмежує можливості жінок у сфері правового захисту та їхню участь у процесах прийняття рішень.

Висновки. Результати наукової розвідки показують, що реформування у сфері гендерної політики в Україні є динамічним процесом, який обумовлений прагненням до членства в ЄС та потребою адаптації до воєнного часу. Вочевидь, європейська інтеграція стала головним стимулом для оновлення системи державного врядування на засадах гендерного мейнстрімінгу. Фундаментальними етапами цього поступу стали приєднання до Стамбульської конвенції та приведення української нормативної бази у відповідність до засад Стратегії гендерної рівності ЄС 2020–2025. Завдяки цьому відбувся якісний перехід від формалізації до практичного застосування дієвих механізмів, зокрема впровадження відповідних

стандартів комунікації та інтеграції гендерного підходу у діяльність владних структур.

Водночас, соціокультурні стереотипи та економічні наслідки війни, значний розрив у ресурсах між великими містами та прифронтовими чи сільськими громадами створюють ризики нерівного доступу до реалізації рівних прав та механізмів прийняття рішень, тож потребують не лише законодавчих правок, а й активного залу-

чення приватного сектору через ініціативи на кшталт WEPs. Таким чином, український досвід доводить, що гендерна рівність остаточно стала базовим показником демократичної зрілості, а подальші зусилля як державних інституцій, так і громадянського суспільства, мають бути спрямовані на подолання регіональних диспропорцій та впровадження інклюзивних практик у кожній громаді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стамбульська конвенція про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: ратифіковано Законом України від 20 червня 2022 року № 2319-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11
2. Запроваджено посаду Урядового уповноваженого з питань гендерної політики. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/250046488>
3. Стратегія гендерної рівності Європейського Союзу на 2020-2025 роки. URL: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en
4. Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів : наказ Міністерства соціальної політики України від 07.02.2020 р. № 86. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>
5. ПРООН в Україні. 10 принципів гендерно чутливої комунікації: посібник для державних службовців та медіа. URL: <https://www.undp.org/ukraine>
6. Урядом схвалено Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriadom-skxvaleno-derzhavnu-stratehiu-zabezpechennia-rivnykh-prav-ta-mozhlyvostei-zhinok-i-cholovikiv-na-period-do-2030-roku>
7. UN Women. Facts and Figures: Women, Peace and Security in Ukraine 2024. New York, 2024. URL: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2024>
8. Україна в рейтингу «Глобального гендерного розриву». URL: <https://surl.li/jdigkl>
9. Global Gender Gap Report 2025. World Economic Forum. Insight report. URL: https://reports.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2025.pdf
10. Більше можливостей для жінок у бізнесі: як пройшли перші у 2025 році навчання з упровадження WEPs. URL: <https://www.prostir.ua/?news=bilshe-mozhlyvostej-dlya-zhinok-u-biznesi-yak-projshly-pershii-u-2025-rotsi-navchannia-z-uprovadzhennia-weps>

REFERENCES:

1. Stambulska konventsiiia pro zapobihannia nasyilstvu stosovno zhinok i domashnomu nasyilstvu ta borotbu z tsymy yavyshchamy: ratyfikovano Zakonom Ukrainy vid 20 chervnia 2022 roku № 2319-IX [Istanbul Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence: ratified by the Law of Ukraine No. 2319-IX of June 20, 2022]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11 [in Ukrainian].
2. Zaprovadzheno posadu Uriadovoho upovnovazhenoho z pytan hendernoi polityky. [The position of Government Commissioner for Gender Policy has been introduced]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/250046488> [in Ukrainian].
3. Stratehiia hendernoi rivnosti Yevropeiskoho Soiuzu na 2020-2025 roky. [European Union Gender Equality Strategy 2020-2025]. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en [in Ukrainian].
4. Instrukttsiia shchodo intehtatsii hendernykh pidkhodiv pid chas rozroblennia normatyvno-pravovykh aktiv : nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 07.02.2020 r. № 86 [Instructions on the integration of gender approaches when developing regulatory legal acts: Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine dated 07.02.2020 No. 86]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text> [in Ukrainian].
5. PROON v Ukraini. 10 pryntsyypiv henderno chutlyvoi komunikatsii: posibnyk dlia derzhavnykh sluzhbovtiv ta media [UNDP in Ukraine. 10 Principles of Gender-Sensitive Communication: A Guide for Civil Servants and the Media]. Retrieved from <https://www.undp.org/ukraine> [in Ukrainian].
6. Uriadom skhvaleno Derzhavnu stratehiu zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv na period do 2030 roku. (2022) [The Government has approved the State Strategy for Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men for the Period Until 2030] Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/uriadom-skxvaleno-derzhavnu-stratehiu-zabezpechennia-rivnykh-prav-ta-mozhlyvostei-zhinok-i-cholovikiv-na-period-do-2030-roku> [in Ukrainian].

7. UN Women. Facts and Figures: Women, Peace and Security in Ukraine 2024. New York, 2024. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2024>
8. Ukraina v reitynhu «Hlobalnoho hendernoho rozryvu» [Ukraine in the Global Gender Gap ranking]. Retrieved from <https://surl.li/jdigkl> [in Ukrainian].
9. Global Gender Gap Report 2025. World Economic Forum. Insight report. Retrieved from https://reports.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2025.pdf
10. Bilshe mozhyvostei dlia zhinok u biznesi: yak proishly pershi u 2025 rotsi navchannia z uprovadzhennia WEPs [More opportunities for women in business: how the first WEPs implementation trainings in 2025 went]. Retrieved from <https://www.prostir.ua/?news=bilshe-mozhlyvostej-dlya-zhinok-u-biznesi-yak-proishly-pershi-u-2025-rotsi-navchannia-z-uprovadzhennia-weps> [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 15.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.11.2025
Дата публікації: 30.12.2025

ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕГІОНАЛІЗМУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ПРОДОВЖЕННЯ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

PROSPECTS FOR THE TRANSFORMATION OF REGIONALISM UNDER CONDITIONS OF DECENTRALIZATION AND CONTINUED MARTIAL LAW IN UKRAINE

Міщенко А.С.,

доктор філософії в галузі політології (PhD),

незалежна дослідниця

ORCID ID: 0000-0003-3394-3841

У статті здійснено комплексний аналіз трансформації регіоналізму в Україні в умовах повномасштабної війни та триваючої реформи децентралізації влади. Доведено, що сучасний український регіоналізм формується під впливом сукупності взаємопов'язаних чинників, серед яких ключовими є безпековий фактор, законотворча діяльність, євроінтеграційні процеси, роль політичних еліт на локальному й регіональному рівнях та активність громадянського суспільства. Особливу увагу приділено впливу повномасштабної збройної агресії РФ як визначального каталізатора змін у системі субнаціонального управління, що зумовлює посилення централізованих управлінських практик і водночас актуалізує потребу збереження демократичних механізмів і самоврядних інститутів на місцях.

У роботі використано метод сценарного прогнозування і сформульовано три прогностичні сценарії розвитку регіоналізму в Україні: оптимістичний, реалістичний та песимістичний, які відображають можливі траєкторії його еволюції залежно від перебігу війни, політичної волі центральної влади, якості державної регіональної політики та спроможності органів місцевого самоврядування до адаптації в кризових умовах. Окремо проаналізовано концепцію макро-регіонального поділу України з урахуванням безпекових, економічних і соціальних викликів, що дозволяє диференціювати функціональні ролі регіонів та сприяти збереженню територіальної цілісності держави й національної єдності в умовах тривалої нестабільності. Надано рекомендації органам місцевого самоврядування з метою оптимізації їхньої діяльності у період дії воєнного стану та повоєнного відновлення країни.

Ключові слова: регіон, регіоналізм, децентралізація, повномасштабна війна, європейська інтеграція, регіональна політика, політична еліта, територіальні громади, сценарне прогнозування.

The article provides a comprehensive analysis of the transformation of regionalism in Ukraine in the context of the full-scale war and the ongoing decentralization reform. It is demonstrated that contemporary Ukrainian regionalism is shaped by a set of interconnected factors, the key ones being the security factor, legislative activity, European integration processes, the role of political elites at local and regional levels, and the activity of civil society. Particular attention is paid to the impact of the full-scale armed aggression of the Russian Federation as a decisive catalyst for changes in the subnational governance system, which leads to the strengthening of centralized management practices while simultaneously actualizing the need to preserve democratic mechanisms and self-governing institutions at the local level.

The work employs the method of scenario forecasting and formulates three predictive scenarios for the development of regionalism in Ukraine: optimistic, realistic, and pessimistic. These scenarios reflect possible trajectories of its evolution depending on the course of the war, the political will of the central government, the quality of state regional policy, and the capacity of local self-government bodies to adapt to crisis conditions. Additionally, the concept of Ukraine's macro-regional division is analyzed through the lens of security, economic, and social challenges, which allows for the differentiation of the functional roles of regions and contributes to the preservation of the state's territorial integrity and national unity under conditions of prolonged instability. The study offers practical recommendations to local self-government bodies aimed at optimizing their activities during the period of martial law and the post-war recovery of the country.

Key words: region, regionalism, decentralization, full-scale war, European integration, regional policy, political elite, territorial communities, scenario forecasting.

Вступ. Регіоналізм виступає важливою складовою сучасних державотворчих процесів, постійно зазнаючи суттєвих трансформацій під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Особливістю українського регіоналізму є те, що реформа децентралізації влади заклала підґрунтя для посилення ролі територіальних громад і регіонів у системі публічного управління. Водночас повномасштабне вторгнення російської федерації радикально вплинуло на функціонування нашої держави, актуалізуючи питання ефективності субнаціонального рівня влади, меж автономії регіонів, а також співвідношення безпекових і демократичних пріоритетів.

У період війни регіоналізм в Україні набуває нових змістовних ознак, часто трансформуючись у форму локалізму, що зумовлено як об'єктивними викликами війни, так і посиленням централізованих управлінських практик. Разом із тим євроінтеграційний вектор розвитку держави, активність громадянського суспільства та потреба у післявоєнному відновленні вимагають переосмислення ролі регіонів у політичній, економічній та соціальній площинах.

Проблема регіоналізму привертає увагу вітчизняних і закордонних дослідників. Серед закордонних дослідників відзначимо ґрунтовні

праці М. Кітінга, А. Паасі, Ф. Сьодербаума та ін. Наголосимо на тому, що регіоналізм у сьогоденні вивчається як багатоаспектне явище, саме тому в об'єктиві уваги науковців постають також екологічний, енергетичний та інші види регіоналізму. Українські політологи на сучасному етапі вивчають специфіку регіоналізму через призму реформи децентралізації влади, серед них Т. Бевз, М. Горбатюк, Г. Лавриненко та інші. У контексті даного дослідження викликає інтерес праця Ю. Узун і С. Коч [1], у якій дослідниці застосували підхід сценарного прогнозування регіонального розвитку в Україні через призму дихотомії «Decentralization vs centralization». У їхній роботі докладно обґрунтовано три сценарії розвитку регіональних процесів: «єврооптимістичний», «інерційний» та «блокувальний». У роботі враховано реалії і, відповідно, виокремлено чинники впливу станом на 2020 рік, тобто конфлікт на Сході України, пандемія та деякі інші. У цілому наявні праці формують належну теоретичну базу для розуміння сутності регіоналізму та чинників впливу на нього. А оскільки розвиток регіоналізму в Україні відбувається в умовах російсько-української війни, постає потреба у з'ясуванні тенденцій його трансформації у майбутньому, виходячи з мінливих реалій воєнного часу.

Мета статті полягає у розробці сценаріїв розвитку регіоналізму в умовах децентралізації та продовження дії воєнного стану в Україні, які враховують основні ключові фактори впливу.

Методи дослідження. У роботі були застосовані наукові принципи об'єктивності і всебічності, а також системний метод і метод сценарного прогнозування. Системний метод дозволив розглянути регіоналізм, з одного боку, як систему взаємопов'язаних політичних явищ і процесів, що відбуваються на рівні регіону, з іншого, як невід'ємний складник сучасних державотворчих процесів. Застосування методу сценарного прогнозування сприяло окресленню альтернативних варіантів розвитку регіоналізму в умовах невизначеності, що зумовило виконання послідовних дослідницьких кроків: аналіз сучасного стану регіоналізму в Україні; виокремлення «початкової точки», від якої починається розробка сценаріїв, і обґрунтування критеріїв, а у контексті теми даного дослідження – чинників впливу на розвиток регіоналізму; вибір типу/типів прогнозного сценарію і власне прогнозування. У роботі будуть запропоновані три сценарії: оптимістичний, реалістичний і песимістичний.

Результати дослідження. Виходячи з багатозначності поняття «регіон» (як геополітичний регіон або як частина території всередині країни), існують і різні розуміння регіоналізму. У широкому сенсі регіоналізм означає територіальну інтеграцію держав і активізацію міждержавних

стосунків передусім в межах макрорегіону, тоді як вузьке тлумачення означає прагнення регіонів як соціально-політичних систем, утворених у рамках адміністративно-територіального поділу сучасних держав, бути більш значущими учасниками політичних процесів і впливати на прийняття рішень щодо зовнішньої і внутрішньої політики держави. Суб'єктність регіонів у цьому випадку демонструє їх прагнення артикулювати регіональні інтереси. З огляду на це нам імпонує підхід Т. Керналеггена, який вважає, що регіоналізм – це ідеологічний процес, який використовує регіон як когнітивний інструмент для сприйняття реальності через територіальну призму [2, р. 4–5]. Він розглядає регіон як засіб осмислення власних проблем, визначення власних інтересів та спрямування власних дій, а це дозволяє розглядати регіоналізм не як проблему, ірраціональне явище, а як «спосіб розуміння світу, який не є виключним, але може бути доданий до інших ідеологічних призм» [2, р. 15]. Таким чином у демократичних державах регіоналізм спонукає владу регіону і центру до діалогу.

Логіка державотворчих процесів в Україні закономірно вивела регіони на політичну арену і зробила їх впливовими політичними гравцями, щоправда, сталося, це не з початком Незалежності, а значно пізніше. Прагнення змінити ще радянську централізовану систему адміністративно-територіального устрою виявляли деякі політики ще на початку 2000-х років, варто згадати Р. Безсмертного, але повноцінна трансформація влади на субнаціональному рівні відбулася після Революції Гідності, коли український народ підтвердив своє прагнення бути невід'ємною частиною європейської демократичної спільноти. Саме тоді проведення демократичних реформ з врахуванням національної специфіки актуалізувалося як одне із першочергових завдань влади. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади, реалізація якої розпочалася у 2014 році, сприяла посиленню місцевого та регіонального рівнів влади, що стало можливим передусім завдяки розширенню функціоналу органів місцевого самоврядування. На хід реформи, без сумніву, вплинула повномасштабна війна, подальший перебіг якої і визначатиме першочергово перспективи регіоналізму в Україні. Російська агресія створила безпрецедентний виклик для усіх рівнів влади в Україні. Враховуючи той факт, що європейських моделей реагування на такий виклик немає, досвід української сторони є ексклюзивним для Європи [3, р. 105] і вартим більш глибокого вивчення.

Ми доводимо, що сучасний регіоналізм в Україні є складним явищем, специфікою якого є здатність об'єднаних громад, наділених повноваженнями і фінансами для їх реалізації, поступово набувати інституційної стійкості та організову-

вати свою діяльність відповідно до власних інтересів, що у підсумку призводить до формування нової структури суб'єктів реалізації регіональної політики через зміцнення низового (фундаментального) рівня територіального управління, а це засвідчує зростання впливу локального чинника на регіональні політичні процеси і виникнення явища локалізму [4, р. 109]. Р. Бріффолт (R. Briffault) вважає, що на практиці локалізм та регіоналізм, як правило, конфліктують [5, р. 26]. Проте Т. Лукеря наголошує на тому, що у період повномасштабної війни відбулася зміна ідеологічної складової децентралізації через конвергенцію децентралізації та централізації, тому, на її думку, у сьогоденні вони не можуть розглядатися як протилежні концепції організації управління [6]. І хоч у цілому самоврядна влада на субнаціональному рівні значно посилилася, на рівні області має місце домінування державної влади у вигляді утворення військових адміністрацій, що закономірно у період дії воєнного стану.

Тож, на нашу думку, для виокремлення перспектив розвитку регіоналізму в Україні потрібно враховувати низку чинників, серед яких: повномасштабна війна; законотворча діяльність; євроінтеграція; роль субнаціональних політичних еліт; активність суспільства. Пояснимо більш детально кожний чинник.

Фактор повномасштабної війни включає декілька аспектів: тривалість війни; умови та засади її завершення; соціальні, економічні та демографічні характеристики суспільства у період війни та по її завершенню. О. Резнікова зробила огляд прогнозів провідних експертів станом на 2022 рік щодо можливих сценаріїв розвитку подій в Україні та світі і прийшла до висновку, що більшість експертів солідарні у тому, що розробити прогнози шляхів завершення війни в Україні досить складно. Закордонні експерти схильні до більш песимістичного погляду на майбутнє України, адже всі запропоновані ними сценарії прописують значні втрати – території, людського ресурсу і навіть суверенітету. Разом з тим можливість реалізації для нашої країни якогось більш сприятливого сценарію не розглядається ними як основний або найімовірніший варіант [7]. Тож чинник війни розглядаємо як найбільш невизначений з точки зору її тривалості та умов завершення.

Законотворчий фактор виокремлено з огляду на його важливе значення для ефективного політичного процесу у країні. У період війни залишається потреба у прийнятті важливих законів для регламентації функціонування влади на субнаціональному рівні. Зараз в Україні активно обговорюється питання про можливість проведення виборів у період дії воєнного стану, а за дорученням президента В. Зеленського вже проводиться певна робота щодо підготовки до виборів.

У дослідженні ми виходимо з того, що повноцінно євроінтеграційний фактор може бути реалізований тільки у період повоєнної стабілізації в країні, а у період війни мають значення дії влади з виконання вимог європейських інституцій і готовність громад долучитися до євроінтеграційного процесу. Зазначимо, що вже зараз громади і регіони налагоджують співпрацю з європейськими регіонами та муніципалітетами, а вектор їхньої співпраці має переважно соціально-економічне спрямування.

Роль політичних еліт є чи не визначальною у розвитку регіоналізму, адже їх компетентність та здатність приймати виважені рішення й впроваджувати їх визначають подальший напрямок розвитку регіоналізму. Але ми вважаємо, що якісна трансформація політичних еліт буде можливою тільки після виборів. Хоча запит з боку суспільства щодо оновлення еліт існує вже зараз, на даний час громадськість лише стежить за черговими корупційними скандалами у владі.

Активність громадянського суспільства значно впливає на регіоналізм, адже воно здатне генерувати ідеї розвитку для окремої громади чи регіону в цілому. Власне, цьому сприяє і проведення реформи на засадах принципу субсидіарності та заохочення громадських ініціатив на місцях. Вважаємо, що сучасне громадянське суспільство ще продовжує формуватися.

Саме названі вище фактори впливу стали основою для розробки трьох сценаріїв: оптимістичного, реалістичного та песимістичного.

Оптимістичний сценарій ґрунтується на твердженні, що повномасштабна збройна агресія РФ завершиться у короткостроковій перспективі, що гіпотетично можливо у контексті мирних переговорів. Вважаємо, що у таких умовах особливо зросте роль інших чинників впливу, названих вище. Зокрема, у законодавчій площині будуть зроблені конституційні зміни та прискориться розгляд і ухвалення низки необхідних законопроектів. В осяжній перспективі буде запроваджено інститут префектів на регіональному рівні управління. Саме від політичної волі керівництва держави залежатимуть швидкість ухвалення законодавчих ініціатив, їх якість та ступінь реалізації. Внаслідок цього органи влади на усіх рівнях управління зможуть більш ефективно виконувати покладені на них обов'язки. Регіоналізм відповідно до принципу субсидіарності стане дійсно наслідком колективних зусиль усіх суб'єктів політичного процесу: влади і громадськості. Прогнозуємо зростання рівня громадської активності внаслідок посилення ролі ветеранів, волонтерів та громадських активістів у суспільному житті. Якісна трансформація регіоналізму полягає у тому, що поряд із сильними локальними ініціативами регіони залишаться впливовими гравцями, кожен з яких

буде вибудовувати збалансовані відносини по горизонталі з іншими регіонами і по вертикалі – з центральним державним керівництвом. Результатом політичного діалогу стає виражена державна регіональна політика. Саме за цим сценарієм регіонам зможуть упевнено функціонувати в системі Європейського Союзу. На нашу думку, за цим сценарієм в Україні регіоналізм динамічно розвивається, а його основою є локальні ініціативи.

Реалістичний сценарій виходить з того, що повномасштабна збройна агресія росії триватиме ще певний проміжок часу. Враховуємо неприховане прагнення російської федерації досягти свої максималістської мети щодо України. Саме затяжний характер війни впливає на ступінь прояву інших чинників. Законодавча і виконавча гілки влади опосередковано реагуватимуть на регіональні проблеми і розглядатимуть тільки ті питання, які набуватимуть гострого характеру. Матиме місце переосмислення ролі сучасних регіонів в Україні. Вважаємо, що у таких обставинах може бути реалізована концепція, запропонована А. Ткачуком, згідно з якою нинішні регіони держави доцільно поділити на кілька макрорегіонів. Йдеться про такий поділ: макрорегіон Фронтир – регіони, території або їх частини, що потрапляють у 100 км зону вздовж лінії фронту та україно-російського кордону – Миколаївська, Одеська, Херсонська, Запорізька, Донецька, Луганська, Харківська, Сумська, Чернігівська області; макрорегіон Опора – Дніпропетровська, Полтавська, Київська, Черкаська, Кіровоградська, Житомирська області; макрорегіон Тил – Вінницька, Хмельницька, Тернопільська, Чернівецька, Волинська, Рівненська, Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська області [8]. На жаль, станом на кінець 2025 року Дніпропетровська область вже може бути віднесена до макрорегіону Фронтир. Кожен регіон має свою місію та специфіку функціонування. Так, макрорегіон Фронтир зосереджений на забезпеченні базових умов для життєдіяльності населення. Макрорегіон Опора відповідає за матеріально-технічне забезпечення перебігу війни, адже він акцентований на розвитку оборонної промисловості і об'єктів, що забезпечують обороноздатність держави. Він має стати опорою для процесів деокупації територій України відновлення деокупованих територій і тих, що зазнали впливу військової агресії. Макрорегіон Тил зосереджений на економічному розвитку на інноваційних засадах, складником якого є тісна співпраця з ЄС. Він виконує важливу соціальну місію, сприяючи реабілітації ветеранів та адаптації внутрішньо переміщених осіб до проживання в нових умовах. Суб'єктом реалізації такого поділу може виступити Кабмін України. Врахування географічних особливостей регіонів та їх роль в умовах активної фази російсько-української війни у перспективі допо-

може уникнути традиційного політичного регіонального поділу держави, навпаки, це сприятиме їхньому об'єднанню навколо ідеї збереження та розвитку української державності. Саме тому цей сценарій можна визначити як оптимально-реалістичний на даний час. Євроінтеграційні процеси у цих умовах реалізуються переважно у формі транскордонного співробітництва або у вигляді громадських ініціатив окремих громад, і лише в окремих випадках вони координуються державою. Політична еліта субнаціонального рівня не виявляє додаткової ініціативи, амбіцій чи лідерських якостей, зосереджуючись суто на виконанні своїх обов'язків. Вектори регіонального розвитку задають очільники обласних військових адміністрацій. Враховуючи, що їх призначає Президент за погодженням з Кабінетом Міністрів України, напрями регіонального розвитку залежатимуть і від намірів центральної влади. Можливі прояви авторитаризму з боку представників влади, тому регіоналізм постає як кероване явище. Громадська активність переважно зосереджена на питаннях мобілізації, повернення військовополонених, соціальних виплатах ВПО і не набуває масового характеру. У межах цього сценарію регіоналізм і надалі проявляється у формі локалізму. Демократичними осередками розвитку регіоналізму є органи місцевого самоврядування.

Песимістичний сценарій передбачає затяжний характер війни і подальшу окупацію українських територій агресором. Відповідно до цього сценарію в Україні може відбутися посилення авторитарних тенденцій. Законотворча діяльність звужиться до прийняття лише необхідних для влади законів. Циркуляція політичної еліти не відбувається, а регіональна еліта повністю підпорядкована центру. Регіони як політичні одиниці позбавлені права голосу, адже встановлюється централізоване управління. Відповідно, суб'єктивні особливості регіонів не враховуються, як і нівелюються всі місцеві активності. Ідея євроінтеграції лише декларується, але не має під собою певного фундаменту. Через посилення ризиків відбувається гальмування транскордонних ініціатив. Громадські ініціативи звужуються, відбувається подальший відтік населення за кордон. Регіоналізм як політичне явище втрачає свою силу, адже не відбувається діалогу між центром і регіонами, більше того, він може набути ознак сепаратизму (окремі регіони можуть прагнути відсторонитися від викликів війни). Можливе навіть вороже сприйняття регіоналізму внаслідок посилення авторитаризму в країні.

Найбільш оптимальними, вважаємо, є оптимістичний, оптимально-реалістичний та реалістичний сценарії. Але з позицій реалістичного погляду визнаємо, що на сучасному етапі більш вірогідною є реалізація реалістичного та песи-

містичного сценаріїв. Але навіть у таких умовах необхідне завершення реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Керівник ГО «Агенція відновлення та розвитку» О. Солонтай зазначає, що вже відбувся відхід від радянської адміністративної системи управління, і саме продовження реформи децентралізації влади є не тільки важливим в умовах війни, але й має величезне значення для повоєнної відбудови [9]. Необхідне внесення відповідних змін до Конституції України з метою закріплення засад реформи децентралізації влади, на часі є вдосконалення нормативної бази щодо регіонального розвитку. Безумовно, необхідна робота над підвищенням безпекового потенціалу громад і регіонів та вирішення питання відновлення громад. Саме тому погодимося з думкою З. Бурик і М. Огороднійчук, які наголошують, що розвиток громад і регіонів у сучасну епоху є складним і багатограним процесом, який вимагає інтеграції різних аспектів економічного, соціального, екологічного та культурного розвитку [10, р. 525].

Враховуючи активну діяльність органів місцевого самоврядування у період повномасштабного вторгнення, надамо деякі рекомендації задля оптимізації їхньої діяльності, які будуть доцільними в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення: 1) посилення ініціатив та лідерства, тобто здатності самостійно приймати рішення відповідно до обставин, не чекаючи вказівок згори; 2) стратегічне планування – розвиток стратегічного мислення і вміння прораховувати ризики; 3) проєктна діяльність – це рекомендація для

центрального та тилового макрорегіонів щодо розвитку проєктної діяльності для залучення додаткових коштів на розвиток громад та активізації участі у транскордонному співробітництві; 4) комунікація – як з органами влади інших рівнів, так і з громадськістю, що сприятиме активізації громадських ініціатив і розвитку демократичних процесів у повоєнний період; 5) план відновлення – усім громадам – і тиловим, і прифронтовим – варто розробляти проєкти і плани повоєнного відновлення.

Висновки. Таким чином, трансформація регіоналізму в Україні в умовах викликів сьогодення є складним, багатовимірним і динамічним процесом, безпосередньо залежним від перебігу повномасштабної війни та супутніх політико-інституційних змін. Війна виступає ключовим чинником, який не лише визначає темпи та зміст реформ на субнаціональному рівні, а й суттєво впливає на баланс між централізацією управління та розвитком місцевої і регіональної автономії.

Сформульовані сценарії розвитку регіоналізму дають змогу зробити висновок, що найбільш сприятливими для державотворення є сценарії, за яких поєднуються завершення або стабілізація безпекової ситуації, активна законотворча діяльність, збереження демократичних механізмів та залучення громад і регіонів до євроінтеграційних процесів. У той же час реалістичний сценарій, який передбачає тривале збереження воєнних викликів, свідчить про можливість функціонування керованого регіоналізму, адаптованого до безпекових, економічних і соціальних умов різних частин країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Uzun Yu., Koch S. Decentralization vs centralization: scenarios of regional development of ukraine in the context of internal stability establishment. *Przegląd Strategiczny*. 2020. Issue 13. P. 243–262.
2. Kernallegenn T. The Region as Cognition An Alternative Analysis of Regionalism. *Journal of Political Ideologies*. 2021. Vol. 27(2). P. 1–19. URL: https://www.academia.edu/45145230/The_region_as_cognition_an_alternative_analysis_of_regionalism?email_work_card=view-paper
3. Orel Y., Kulinich O., Korniiievskyi S., Serohina S., Gryshko L. The impact of decentralization on regional development in Ukraine: challenges and opportunities in the post-war era. *Amazonia Investiga*. 2024. Vol. 13(80). P. 99–108. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.80.08.9>
4. Міщенко А. С. Трансформація регіоналізму в умовах децентралізації влади в Україні: дис. ... доктора філософії за спец. 052 – Політологія. Запоріжжя, 2024. 251 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/PhD/2024/mischenko/14_zhovtnya_disertats_ya_.pdf
5. Briffault R. Localism and Regionalism. *Buffalo law review*. 2000. Volume 48, number 1. P. 1–30. https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/925
6. Lukeria T. Transformation of the Ideology of Decentralization in Ukraine in the Conditions of a Fullscale Russian Invasion. Graduate Research Conference (GSIS). 2023. № 5. URL: https://digitalcommons.odu.edu/gsis_studentconference/2023/ukrainianresilience/5
7. Резнікова О. О. Стратегічні прогнози щодо завершення війни в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2022. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/prognozi-schodo-zavershennya-viyni_110422.pdf
8. Ткачук А. Про територіальні підходи до реалізації державної регіональної політики (вимушені макрорегіони). *Інститут громадянського суспільства*. 14.03.2024. URL: <https://www.csi.org.ua/news/pro-terytorialni-pidhody-do-realizaciyi-derzhavnoyi-regionalnoyi-polityky-vymusheni-makroregiony/>

9. Солонтай О. Децентралізація як базовий підхід до ефективної відбудови України. *Агенція відновлення та розвитку*. 13.02.2024. URL: <https://ard-ukraine.org.ua/articles/decentralizaciya-yak-bazoviy-pidhid-do-efektivnoyi-vidbudovi-ukrayini>
10. Бурик З., Огороднічук М. Розвиток громад та територій в умовах сучасності. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 4(12). С. 513–529. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-4\(12\)-513-529](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-4(12)-513-529)

REFERENCES:

1. Uzun, Yu., & Koch, S. (2020). Decentralization vs centralization: scenarios of regional development of ukraine in the context of internal stability establishment. *Przegląd Strategiczny*, 13, 243–262.
2. Kernallegenn, T. (2021). The Region as Cognition An Alternative Analysis of Regionalism. *Journal of Political Ideologies*, 27(2), 1–19. Retrieved from https://www.academia.edu/45145230/The_region_as_cognition_an_alternative_analysis_of_regionalism?email_work_card=view-paper
3. Orel, Y., Kulinich, O., Korniievskyi, S., Serohina, S., & Gryshko, L. (2024). The impact of decentralization on regional development in Ukraine: challenges and opportunities in the post-war era. *Amazonia Investiga*, 13(80), 99–108. Retrieved from <https://doi.org/10.34069/AI/2024.80.08.9>
4. Mishchenko, A. (2024). Transformatsiia rehionalizmu v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini: dys. ... doktora filosofii za spets. 052 – Politolohiia. [Transformation of regionalism in the context of decentralization of power in Ukraine. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 052 – Political Science]. Zaporizhzhia. 251 s. Retrieved from http://phd.znu.edu.ua/page/PhD/2024/mischenko/14_zhovtnya_disertatsiya_.pdf [in Ukrainian].
5. Briffault, R. (2000). Localism and Regionalism. *Buffalo law review*, 48, no 1, 1–30. Retrieved from https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/925
6. Lukeria, T. (2023). Transformation of the Ideology of Decentralization in Ukraine in the Conditions of a Fullscale Russian Invasion. *Graduate Research Conference (GSIS)*, 5. Retrieved from https://digitalcommons.odu.edu/gsis_studentconference/2023/ukrainianresilience/5
7. Reznikova, O.O. (2022). Stratehichni prohnozy shchodo zavershennia viiny v Ukraini. [Strategic forecasts regarding the conclusion of the war in Ukraine]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. Retrieved from https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/prognozi-schodo-zavershennya-viyni_110422.pdf [in Ukrainian].
8. Tkachuk, A. (2024, March 14). Pro terytorialni pidkhody do realizatsii derzhavnoi rehionalnoi polityky (vymusheni makrorehiony). [On territorial approaches to the implementation of state regional policy (forced macro-regions)]. *Instytut hromadianskoho suspilstva*. Retrieved from <https://www.csi.org.ua/news/pro-terytorialni-pidhody-do-realizaciyi-derzhavnoyi-regionalnoyi-polityky-vymusheni-makroregiony/> [in Ukrainian].
9. Solontai, O. (2024, February 13). Detsentralizatsiia yak bazovyi pidkhid do efektyvnoi vidbudovy Ukrainy. [Decentralization as a fundamental approach to the effective reconstruction of Ukraine]. *Ahentsiia vidnovlennia ta rozvytku*. Retrieved from <https://ard-ukraine.org.ua/articles/decentralizaciya-yak-bazoviy-pidhid-do-efektivnoyi-vidbudovi-ukrayini> [in Ukrainian].
10. Buryk, Z., Ogorodniichuk, M. (2025). Rozvytok hromad ta terytorii v umovakh suchasnosti. [Development of communities and territories in modern conditions]. *Suspilstvo ta natsionalni interesy*, 4(12), 513–529. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-4\(12\)-513-529](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-4(12)-513-529) [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ПОЛІТИЧНУ СВІДОМІСТЬ У ТЕОРЕТИЧНОМУ ВИМІРІ

INFORMATION WARS AS AN INSTRUMENT OF INFLUENCE ON POLITICAL CONSCIOUSNESS IN A THEORETICAL DIMENSION

Сластін В.О.,

аспірант кафедри «Політологія та загально правові дисципліни»

Національного університету «Запорізька політехніка»

ORCID ID: 0009-0006-8799-4280

Стаття присвячена теоретичному аналізу феномена інформаційних війн як інструменту впливу на політичну свідомість індивідів і масових аудиторій. Розкрито сутність інформаційних війн як системного процесу, що поєднує комунікативні, психологічні, соціотехнічні та політичні механізми впливу на свідомість і поведінку. У роботі охарактеризовано місце інформаційних війн у сучасному політичному просторі, де вони виступають не периферійним явищем, а ключовим інструментом формування суспільно-політичних настроїв у контексті глобалізації, цифровізації та зростання ролі медіа у конструюванні політичної реальності. Здійснено аналіз теоретичних підходів до вивчення механізмів інформаційного впливу, зокрема концепцій комунікативної дії, когнітивних викривлень, фреймінгу, теорій пропаганди, моделей медіа-ефектів та гібридних форм інформаційної агресії. Особливу увагу приділено розмежуванню понять «інформаційна війна», «інформаційна операція» та «інформаційно-психологічний вплив», що дозволяє точніше визначити інструментарій і цільові установки таких дій. Показано, що інформаційні війни є складним багатовимірним явищем, яке охоплює маніпулятивні технології, психологічні операції, дезінформацію, використання емоційних тригерів, моделювання кризових ситуацій, створення альтернативних реальностей, міфологізацію політичних подій і конструювання специфічних політичних ідентичностей. Окреслено роль цифрових медіа й соціальних мереж як головних каналів інформаційного протистояння, через які здійснюється цільовий вплив на різні групи населення з урахуванням їхніх уподобань, страхів, соціального досвіду та інформаційних звичок. Підкреслено, що алгоритмічна природа цифрових платформ посилює ефект поляризації та сприяє формуванню «інформаційних бульбашок», що робить аудиторію ще більш уразливою до маніпуляцій. Проаналізовано механізми формування політичних настанов в умовах інтенсивних та нерідко хаотичних інформаційних потоків, серед яких ключову роль відіграють емоційно-психологічні, когнітивні, аксіологічні та поведінкові чинники.

Ключові слова: інформаційні війни, політична свідомість, маніпуляція, дезінформація, фреймінг, медіа-ефекти, політичні комунікації.

The article is devoted to a theoretical analysis of the phenomenon of information wars as an instrument of influence on the political consciousness of individuals and mass audiences. The essence of information wars is revealed as a systemic process combining communicative, psychological, sociotechnical, and political mechanisms that shape consciousness and behavior. The paper characterizes the place of information wars in the modern political space, where they emerge not as a peripheral phenomenon but as a key tool for shaping socio-political attitudes in the context of globalization, digitalization, and the growing role of media in constructing political reality. The study provides an analysis of theoretical approaches to understanding the mechanisms of information influence, including the concepts of communicative action, cognitive distortions, framing, propaganda theories, media-effects models, and hybrid forms of information aggression. Particular attention is paid to distinguishing the concepts of "information warfare", "information operation", and "information-psychological influence", which allows for a more precise definition of the tools and strategic objectives of such actions. The article demonstrates that information wars represent a complex multidimensional phenomenon encompassing manipulative technologies, psychological operations, disinformation, the use of emotional triggers, crisis simulation, the creation of alternative realities, the mythologization of political events, and the construction of specific political identities. The role of digital media and social networks as the main channels of information confrontation is outlined, as they enable targeted influence on various population groups based on their preferences, fears, social experience, and information habits. It is emphasized that the algorithmic nature of digital platforms reinforces polarization and contributes to the formation of "information bubbles", making audiences even more vulnerable to manipulation. The mechanisms of political attitude formation under conditions of intense and often chaotic information flows are analyzed, with a particular focus on emotional-psychological, cognitive, axiological, and behavioral factors.

Key words: information wars, political consciousness, manipulation, disinformation, framing, media effects, political communication.

Вступ. Сучасний політичний простір характеризується надзвичайною динамічністю, гібридизацією форм політичної боротьби та зростанням значення інформаційного виміру міжнародних і внутрішньополітичних відносин. Політичні процеси дедалі частіше відбуваються не лише у сфері традиційної дипломатії чи відкритої конкуренції

політичних акторів, а й у площині інформаційних впливів, де ключову роль відіграють цифрові медіа, глобальні комунікаційні платформи та мережеві структури. Інформаційні війни стали важливим інструментом здійснення політичного впливу та перетворилися на один із визначальних механізмів формування політичної поведінки,

масових настанов і характеру політичної мобілізації суспільства. Висока швидкість поширення інформації, зменшення ролі традиційних посередників між владою та громадянами, а також алгоритмізація медіакомунікацій створюють нові умови для конструювання соціальної реальності, посилюючи можливості маніпуляцій, контролю інформаційних потоків і впливу на свідомість населення.

У цих умовах вивчення теоретичних засад інформаційних війн набуває особливої актуальності, оскільки дозволяє зрозуміти логіку сучасних політичних конфліктів, нові форми інформаційного тиску та специфіку використання дезінформаційних технологій різними політичними й геополітичними акторами. Інформаційний компонент сьогодні став невід'ємною складовою політичної конкуренції не лише між державами, а й між партіями, соціальними рухами та корпоративними структурами, які активно конкурують за вплив на громадську думку та формування певних інтерпретацій суспільно значущих подій.

Мета статті полягає у теоретичному осмисленні інформаційних війн як інструменту впливу на політичну свідомість та в аналізі механізмів інформаційного впливу, що визначають зміст і форми політичного мислення. Завдання дослідження полягають в узагальненні теоретичних підходів до визначення феномена інформаційних війн, аналізі структури політичної свідомості з урахуванням її вразливості до різних форм маніпулятивного впливу, характеристиці основних механізмів інформаційного впливу та специфіки їх дії у сучасному медійному середовищі. Крім того, у межах дослідження передбачено вивчення ролі цифрових медіа у формуванні політичних настанов та поведінкових моделей громадян, а також виокремлення ключових напрямів протидії інформаційним атакам і забезпечення стійкості політичної свідомості до маніпулятивних технологій.

Методи дослідження. Методологія дослідження ґрунтується на використанні системного, структурно-функціонального та комунікативного підходів, що дозволяє комплексно аналізувати інформаційні війни як складне соціально-політичне явище, у межах якого взаємодіють медійні, психологічні, технологічні та політичні фактори. Системний підхід забезпечує можливість розглядати інформаційні війни як цілісну систему, елементи якої перебувають у постійному взаємозв'язку та взаємовпливі: від джерел генерування інформації до каналів її поширення та способів інтерпретації аудиторією. Структурно-функціональний підхід дає змогу визначити функції окремих компонентів інформаційного впливу, зокрема дезінформації, пропаганди, емоційних тригерів і маніпулятивних технік, а також виявити їхню роль у формуванні політичних настанов громадян. Комунікативний

підхід спрямований на аналіз процесів передавання, трансформації та реєстрації інформації, що особливо важливо в умовах цифрового медіасередовища, де значна увага приділяється алгоритмам, мережевим структурам і механізмам посилення інформаційного контенту. Комплексність застосованих методів забезпечує наукову обґрунтованість отриманих результатів і дозволяє всебічно проаналізувати особливості сучасних інформаційних війн.

Результати дослідження. Застосований методологічний інструментарій дозволив простежити, як феномен інформаційної війни інтерпретується у межах різних наукових шкіл, що зумовлено його міждисциплінарним характером і багатовекторністю впливів. У політичній науці інформаційна війна розглядається як специфічна форма політичної боротьби, у якій визначальну роль відіграють маніпуляція масовою свідомістю, контроль інформаційних потоків та формування політичних наративів. Класичні підходи до аналізу інформаційного впливу закладені у працях Г. Лассвелла, який визначав пропаганду як інструмент контролю над думками та поведінкою масових аудиторій [1], а також Г. Шиллера, котрий звертав увагу на роль монополізації медіапростору в політичному домінуванні [2]. У межах концепції гібридних війн [3, с. 284] інформаційні війни трактуються як один із ключових компонентів комплексного протистояння, що поєднує військові, політичні, кібератакувальні та психологічні інструменти. Дослідники підкреслюють, що інформаційний вимір виступає не просто супровідним елементом гібридних стратегій, а їх фундаментальною основою, оскільки саме він забезпечує легітимізацію дій, деморалізацію противника та створення сприятливого міжнародного контексту. Вагоме місце у дослідженні інформаційних війн посідають когнітивні теорії, зокрема напрацювання Д. Канемана та А. Тверські, які розкрили механізми когнітивних викривлень, що визначають, як люди сприймають інформацію, роблять висновки та ухвалюють політичні рішення [4, с. 585]. На основі цих концепцій інформаційні війни постають як інструмент цілеспрямованого впливу на когнітивні процеси, узгоджений із природними вразливостями людської психіки. З позицій соціального конструктивізму [5, с. 67] інформаційні війни розглядаються як процес конструювання альтернативних політичних реальностей, у межах яких формуються нові соціальні наративи, символічні структури та інтерпретаційні рамки. Завдяки поєднанню повторюваних повідомлень, зміни інформаційних акцентів і використання культурних кодів актори інформаційних війн здатні впливати на ідентичності, цінності та політичні уявлення. У межах критичної теорії медіа інформаційні війни інтерпретуються як специфічна маніпулятивна технологія масової комунікації. У моделі пропаганди показано, що

медіа здатні формувати потрібну інтерпретацію подій, вибудовуючи суспільний порядок денний у вигідному для політичних чи корпоративних акторів напрямі [6].

У найзагальнішому вигляді інформаційні війни можна визначити як системну діяльність державних або недержавних суб'єктів, спрямовану на зміну політичних переконань, поведінкових моделей та емоційних станів масової аудиторії через використання інформаційних технологій, медійних каналів, психологічного впливу та маніпулятивних стратегій [7]. Їх мета полягає не лише в трансляції певних повідомлень, а й у трансформації структури політичної свідомості, що робить інформаційні війни ключовим інструментом сучасного політичного протиборства.

Логіка такого впливу стає зрозумілішою, якщо простежити історичну еволюцію інформаційних війн та зміну інструментів, які використовувалися для маніпуляції масовою свідомістю на різних етапах політичного розвитку. Інформаційні війни мають тривалу історію, що охоплює кілька етапів розвитку, які відображають трансформацію інформаційних технологій і зміну способів політичної комунікації.

На ранніх етапах XX століття інструментарій інформаційного впливу обмежувався друкованою пропагандою, листівками, радіомовленням та контролем за пресою. Уже під час Першої світової війни пропаганда стала масовим інструментом формування громадської думки, а держави вперше системно застосовували методи психологічного впливу для підвищення морального духу населення та деморалізації противника. У період холодної війни інформаційне протиборство набуло глобального характеру та отримало нові технологічні можливості. Радіо, телебачення та кіно стали основними каналами поширення політичних наративів, а держави почали активно інвестувати у створення спеціальних структур, відповідальних за інформаційно-психологічні операції. Саме в цей період формуються основи сучасних уявлень про інформаційний вплив як про стратегічний інструмент державної політики.

Перехід до цифрової епохи наприкінці XX – на початку XXI століття кардинально змінив природу інформаційних війн. Поширення інтернету, розвиток соціальних мереж та поява мобільних платформ створили нове середовище, у якому інформаційний вплив став більш персоналізованим, швидким і масштабним [8, с. 29]. Алгоритмічні механізми сортування контенту та можливість таргетованої комунікації дозволили політичним акторам впливати на окремі соціальні групи з огляду на їхні інтереси, поведінкові патерни й інформаційні звички. Внаслідок цього інформаційні війни перестали бути односторонніми кампаніями й перетворилися на багаторівневі мережеві про-

цеси з широким залученням як державних, так і недержавних акторів.

Сучасний етап розвитку інформаційних війн характеризується інтеграцією цифрових технологій, штучного інтелекту, автоматизованих бот-мереж і візуальних маніпуляцій, зокрема deepfake-технологій [9, с. 237]. Зростає роль інфлюенсерів, цифрових лідерів думок та мікроспільнот, які стають каналами поширення маніпулятивних повідомлень [10, с. 13]. Інформаційне протиборство дедалі більше пов'язується з емоційним залученням аудиторії, що посилює ефект поляризації та сприяє створенню «інформаційних бульбашок». У таких умовах інформаційні війни набувають мережевого та неконтрольованого характеру, а традиційні механізми протидії стають недостатніми. Однією з ключових рис сучасних інформаційних війн є використання складних маніпулятивних стратегій, які спрямовані на формування альтернативних картин реальності, активізацію емоційних реакцій та посилення когнітивних викривлень. Механізми цього впливу охоплюють широкий спектр інструментів від фреймінгу до психологічних операцій та алгоритмічного мікро-таргетингу.

Фреймінг виконує центральну роль у конструюванні інтерпретаційних рамок, у межах яких аудиторія сприймає події. Змінюючи акценти, контекст і мовні конструкції, політичні актори формують бажані емоційні й раціональні реакції. Наприклад, подія може подаватися як «загроза», «криза» або «перемога», що одразу визначає її сприйняття громадськістю.

Емоційні тригери – страх, гнів, тривога та емпатія – використовуються для того, щоб обійти раціональні механізми мислення. Завдяки цьому інформаційний вплив стає значно ефективнішим, оскільки емоційні повідомлення запам'ятовуються краще та швидше поширюються у соціальних мережах. Особливо небезпечними є маніпуляції страхом, які активують базові інстинкти самозбереження та сприяють появі швидких, але необдуманих політичних реакцій. Використання бот-мереж, фейкових акаунтів і скоординованих інформаційних кампаній дозволяє створювати штучний ефект більшості, підсилюючи враження широкої підтримки або засудження певної позиції. Такі інструменти підживлюють динаміку інформаційних хвиль і сприяють поширенню дезінформації з високою швидкістю.

Особливе місце займають візуальні маніпуляції, зокрема deepfake-технології, які дозволяють генерувати реалістичні, але повністю фальшиві відео- та аудіоматеріали. Ці інструменти значно ускладнюють розрізнення правдивої інформації й підвищують ризик неконтрольованого поширення фальшивих повідомлень. Усі перелічені механізми діють у комплексі, формуючи серед-

овище, в якому політичні настанови громадян можуть швидко змінюватися під впливом цілеспрямованих інформаційних атак. Це підкреслює необхідність розвитку критичного мислення, інформаційної грамотності та ефективних державних стратегій протидії.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що інформаційні війни є багатовимірним інструментом політичного впливу, який поєднує когнітивні, психологічні, комунікативні та соціотехнічні механізми формування політичної свідомості. Сучасне медіасередовище, засноване на цифрових платформах та алгоритмічному розподілі інформації, суттєво підсилює маніпулятивний потенціал інформаційних атак і сприяє формуванню викривлених політичних уявлень. У статті доведено, що інформаційні війни не обмежуються дезінформацією чи пропагандою, а охоплюють комплекс інструментів, спрямованих на трансформацію політичних ідентичностей та поведінкових моделей громадян.

Аналіз теоретичних підходів дозволив уточнити зміст понять «інформаційна війна», «інформаційна операція» та «інформаційно-психологічний вплив», що дає можливість точніше визначати специфіку інформаційних стратегій різних політичних акторів. Визначено, що цифровізація політичної комунікації створює сприятливі умови

для масштабного таргетованого впливу на масові аудиторії, підсилює поляризацію та ускладнює процес формування критичного мислення. У підсумку інформаційні війни постають як фундаментальний чинник політичного протистояння, здатний визначати динаміку конфліктів, масову мобілізацію й характер політичних рішень.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі когнітивних вразливостей громадян в умовах посиленої інформаційної турбулентності та вивченні алгоритмічного впливу цифрових платформ на формування політичних уявлень. Подальша увага має бути зосереджена на розробленні моделей підвищення стійкості політичної свідомості до маніпуляцій, удосконаленні інструментів медіаграмотності та виявленні ефективних механізмів протидії дезінформації. Важливим напрямом також є порівняльний аналіз інформаційних стратегій державних і недержавних акторів у гібридних конфліктах, що дасть змогу визначити ключові тенденції трансформації інформаційних війн у глобальному масштабі. Особливої актуальності набуває дослідження взаємозв'язку між рівнем електорально-правової культури й чутливістю суспільства до інформаційних атак, що дозволить формувати практичні рекомендації для державних інституцій, громадянського суспільства й освітніх установ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Lasswell H. D. *Propaganda technique in the world war*. New York : Knopf, 1927. 248 p.
2. Schiller H. I. *Mass communications and American empire*. Boston : Beacon Press, 1970. 192 p.
3. Galeotti M. Hybrid, ambiguous, and non-linear? How new is Russia's 'new way of war'? *Small Wars and Insurgencies*. 2016. Vol. 27, issue 2. P. 282–301. <https://doi.org/10.1080/09592318.2015.1129170>
4. Kahneman D., Tversky A. On the Reality of Cognitive Illusions. *Psychological Review*. 1996. Vol. 103, No. 3. P. 582–591. URL: <https://pages.ucsd.edu/~mckenzie/KahnemanTversky1996PsychRev.pdf>
5. Чарських І. Версії соціального конструктивізму та перспективи неоконструктивізму в теорії міжнародних відносин. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2023. № 12. С. 65–83. <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2023.12.65-83>.
6. Дурдо О. І., Предместніков О. Г. Осмислення феномену інформаційної війни у вітчизняній філософії. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2024. Вип. 50. С. 44–51. <https://doi.org/10.32782/apfs.v050.2024.8>.
7. Федотенко К. «Інформаційна війна» та «інформаційний фронт»: наукове осмислення понять. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2023. № 3(58). С. 157–170. URL: <http://fil.nlu.edu.ua/article/download/285787/282076>.
8. Галіпчак В. Інформаційна війна як складова гібридної війни в умовах російської агресії. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2023. № 1(15). С. 26–32.
9. Стрільчук Л. Інформаційна війна як складова сучасних гібридних воєн (на прикладі Грузії та України). *Літопис Волині*. 2023. № 28. С. 235–239.
10. Арабаджієв Д. Ю., Сергієнко Т. І. Маніпулювання свідомістю суспільства в умовах інформаційної та гібридної війни в Україні. *Гілея: науковий вісник*. Київ : Видавництво «Гілея», 2019. Вип. 146 (№ 7). Ч. 3. Політичні науки. С. 12–15.

REFERENCES:

1. Lasswell, H.D. (1927). *Propaganda technique in the world war*. New York: Knopf.
2. Schiller, H.I. (1970). *Mass communications and American empire*. Boston: Beacon Press.
3. Galeotti, M. (2016). Hybrid, ambiguous, and non-linear? How new is Russia's 'new way of war'? *Small Wars and Insurgencies*, 27(2), 282–301. <https://doi.org/10.1080/09592318.2015.1129170>

4. Kahneman, D., & Tversky, A. (1996). On the Reality of Cognitive Illusions. *Psychological Review*, 103(3), 582–591. Retrieved from <https://pages.ucsd.edu/~mckenzie/KahnemanTversky1996PsychRev.pdf>
5. Charskykh, I. (2023). Versii sotsialnoho konstruktivizmu ta perspektyvy neokonstruktivizmu v teorii mizhnarodnykh vidnosyn. [Versions of social constructivism and prospects of neoconstructivism in international relations theory]. *Mediaforum: analityka, prohnozy, informatsiyni menedzhment*, 12, 65–83. <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2023.12.65-83> [in Ukrainian].
6. Durdo, O.I., & Predmestnikov, O.H. (2024). Osmyslennia fenomenu informatsiinoi viiny u vitchyzniani filosofii. [Understanding the phenomenon of information warfare in domestic philosophy]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii*, 50, 44–51. <https://doi.org/10.32782/apfs.v050.2024.8> [in Ukrainian].
7. Fedotenko, K. (2023). «Informatsiina viina» ta «informatsiyni front»: naukove osmyslennia poniat. [“Information war” and “information front”: scholarly interpretation of the concepts]. *Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. Seriya: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiologii*, 3(58), 157–170. Retrieved from <http://fil.nlu.edu.ua/article/download/285787/282076> [in Ukrainian].
8. Halipchak, V. (2023). Informatsiina viina yak skladova hibrydnoi viiny v umovakh rosiiskoi ahresii. [Information warfare as a component of hybrid war under Russian aggression]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seriya: Politolohiia*, 1(15), 26–32 [in Ukrainian].
9. Strilchuk, L. (2023). Informatsiina viina yak skladova suchasnykh hibrydnykh voien (na prykladi Hruzii ta Ukrainy). [Information warfare as a component of modern hybrid wars (the case of Georgia and Ukraine)]. *Litopys Volyni*, 28, 235–239 [in Ukrainian].
10. Arabadzhyev, D.Yu., & Serhiienko, T.I. (2019). Manipuluvannia svidomistiu suspilstva v umovakh informatsiinoi ta hibrydnoi viiny v Ukraini. [Manipulation of public consciousness under conditions of information and hybrid war in Ukraine]. *Hileia: naukovyi visnyk*, 146(7), 12–15. Kyiv: Vydavnytstvo “Hileia” [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.10.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 18.11.2025
 Дата публікації: 30.12.2025

ПІВНІЧНО-АТЛАНТИЧНИЙ АЛЬЯНС: СИСТЕМА ЧИ ІЛЮЗІЯ БЕЗПЕКИ

NORTH ATLANTIC ALLIANCE: SYSTEM OR ILLUSION OF SECURITY

Цокур Є.Г.,

доктор політичних наук, доцент,

професор кафедри політології

Запорізького національного університету

ORCID ID: 0000-0002-7605-0114

Чайка І.Ю.,

доктор філософських наук, доцент, професор кафедри

філософії, публічного управління та соціальної роботи

Запорізького національного університету

ORCID ID: 0000-0003-2315-7724

У статті розглядаються історичні аспекти та геополітичні тенденції існування Північно-Атлантичного Альянсу (НАТО) як ключового інституту забезпечення системи світової безпеки протягом другої половини XX – початку XXI ст. Методологічну основу дослідження складає парадигма «колективної міжнародної безпеки», в основі якої ідея попередження конфліктів та протистоянь на міжнародному рівні в добу глобалізації за рахунок відсутності протидіючих сторін, рівності прав та можливостей усіх країн світу та їх приналежності до єдиної системи колективної безпеки планетарного рівня. Дослідження ґрунтується на використанні комплексу методів, серед яких метод історичної ретроспективи, геополітичного прогнозування, системного аналізу і порівняльний метод.

Актуальні світові політичні процеси, особливо з моменту вторгнення військ РФ на територію України та початку повномасштабної війни, гранично загострили питання ефективності існуючої системи міжнародної безпеки. Вперше за понад сімдесят сім років свого існування перед НАТО постало реальне завдання щодо практичного відстоювання декларованих під час творення цієї організації демократичних принципів та демонстрації дієвості анонсованої системи колективної безпеки. Автори аналізують систему міжнародної безпеки та намагаються встановити причини наростання кризових явищ як на світовому політико-безпековому рівні, так і в діяльності Північно-Атлантичного Альянсу (НАТО), пропонують варіанти його реформування та модернізації з метою наближення до реалій сьогодення та підвищення ефективності діяльності.

Ключові слова: Україна, Північно-Атлантичний Альянс (НАТО), система безпеки, війна, протистояння, політико-цивілізаційний розвиток, колективна безпека, політичні інституції, міжнародна політика, модернізація, реформування, геополітика.

The article is devoted to the problem of historical aspects and geopolitical trends of the existence of the North Atlantic Alliance (NATO) as a key institution ensuring the global security system during the second half of the 20th and early 21st centuries.

The methodological basis of the study is the paradigm of «collective international security», which is based on the idea of preventing conflicts and confrontations at the international level in the era of globalization due to the absence of opposing parties, equality of rights and opportunities of all countries of the world and their membership in a single system of collective security at the planetary level. Current world political processes, especially since the invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine and the beginning of a full-scale war, have extremely exacerbated the issue of the effectiveness of the existing international security system. For the first time in over seventy-seven years of its existence, NATO has faced a real task of practically upholding in practice the democratic principles declared during its creation and demonstrating the effectiveness of the announced collective security system. The authors analyze the international security system and try to establish the reasons for the increase in crisis phenomena both at the global political and security level and in the activities of the North Atlantic Alliance (NATO), offer options for its reform and modernization in order to bring it closer to today's realities and increase the efficiency of its activities.

Key words: Ukraine, North Atlantic Treaty Organization (NATO), security system, war, confrontation, political and civilizational development, collective security, political institutions, international politics, modernization, reform, geopolitics.

Вступ. Ось вже понад сімдесят сім років Північно-Атлантичний Альянс (НАТО) залишається основною безпековою інституцією світу (Радбез ООН та різноманітні регіональні організації радше відіграють допоміжну роль). За цей час багато чого змінилося як у самому Альянсі, так і в оточуючому світі. Суттєвих змін зазнала політична карта світу, в кілька разів зросла кількість країн-членів Альянсу, відбулися модернізація та

пристосування до політичних реалій парадигми та програмних засад самого Альянсу. А головне, зник головний конкурент-антипод Альянсу, радянський блок, у вигляді організації держав Варшавського договору. Мета та завдання потрапляння до Альянсу стали частиною зовнішньої і внутрішньої політики багатьох європейських країн. Яскравим прикладом цього стало внесення до Основного закону України, її Конституції, положень про без-

альтернативність європейської та євроатлантичної інтеграції нашої держави. На цьому фоні, здавалося б, НАТО стало одноосібним переможцем у тривалому протистоянні ідеологічних засад та систем забезпечення світової безпеки, і не має реальних конкурентів у цій галузі. Проте очікування не набули статусу політичної реальності.

Метою статті є виокремлення причин та аналіз перспектив, здавалось би зовсім не логічної, з точки зору перебігу подій у світі, кризи системи світової безпеки та суттєвого зниження впливу та іміджу самого Північно-Атлантичного Альянсу. Адже, на тлі сучасних політичних реалій, політика та діяльність Альянсу зазнає чималої критики як з боку світової спільноти, так і від самих членів Альянсу.

Методи дослідження. Основою цього дослідження виступає парадигма «колективної міжнародної безпеки», в основі якої лежить ідея попередження конфліктів та протистоянь на міжнародному рівні в добу глобалізації за рахунок відсутності протидіючих сторін, рівності прав і можливостей усіх країн світу та їх приналежності до єдиної системи колективної безпеки планетарного рівня. Дослідження ґрунтується на використанні комплексу методів. Серед них найбільш представленими є методи: історичної ретроспективи (аналіз сучасного стану Альянсу через призму особливостей його творення та існування), геополітичного прогнозування (розгляд перспектив політико-цивілізаційного розвитку світу у найближчій перспективі), системного аналізу (комплексний розгляд політичних, економічних, соціальних процесів у сучасному світі), порівняльний метод (співставлення потенціалів та можливостей, планів та завдань різних учасників світових політичних процесів періоду існування Північно-Атлантичного Альянсу).

Аналіз джерельної бази дозволяє зазначити, що проблематика дослідження місця та ролі Північно-Атлантичного Альянсу (НАТО) в контексті творення та існування системи світової колективної безпеки, динаміки політико-цивілізаційних процесів у світі, творення та становлення України як незалежної суверенної держави широко висвітлювалася та висвітлюється представниками різних наукових напрямків. Проте політичний, безпековий, військовий, правовий та міжнародний аспекти в дослідженнях зазначеного профілю все ж є домінуючими, як за сумарною кількістю, так і за розмаїттям теорій, ідей, концепцій та парадигм. Серед великого масиву публікацій та досліджень, присвячених загалом проблематиці колективної безпеки та ролі в ній НАТО, слід виділити дослідження В. Беняса [1], В. Гнатківа [2], О. Деменко [3], Є. Ключової [4], О. Кучик [5], О. Потехіна та Ю. Клименко [6], в роботах яких, здебільшого, прослідковується аналіз НАТО і як частини сис-

теми колективної безпеки, і як організації, на яку історично покладено складне завдання збереження стабільного, мирного розвитку світу та налагодження координації між державами для досягнення зазначеної мети. Не менш важливим є дослідження Л. Алексієвець та М. Алексієвець [7], які звертаються до проблеми ретроспективного аналізу відносин в системі Україна-НАТО протягом трьох останніх десятиріч. Особливості відносин нашої країни і Альянсу в останні 4 роки аналізують А. Кліш [8], С. Колушко і Ю. Теміров [9], О. Кручиніна [10], І. Тодоров [11], дотично цю проблематику розглядає і М. Цюрупа [12].

Результати дослідження. Критичною точкою для Північно-Атлантичного Альянсу став початок повномасштабного вторгнення рф до України. І хоч безпосередньо НАТО не мало ніяких прямих зобов'язань щодо захисту, військової та безпекової підтримки України, але репутаційно Альянс зазнав величезних втрат. І питання навіть не у тому, що найбільш впливові та потужні країни НАТО свого часу виступили гарантами безпеки, суверенітету та територіальної цілісності України у якості підписантів сумнозвісного «Будапештського меморандуму», а у тому, що найвпливовіша і, по-суті, єдина безпекова інституція світу, яка завжди позиціонувала себе як структура упередження та недопущення військових конфліктів, будучи абсолютно поінформованою щодо загарбницьких планів рф та усвідомлюючи, що військове вторгнення на територію суверенної, незалежної, міжнародно визнаної, держави протирічить будь-яким нормам міжнародного права, нічого не зробила для недопущення початку найкривавішої та найганебнішої війни ХХІ століття. І хоч зовні ця війна виглядає як військовий конфлікт двох держав, які не мають прямого стосунку до Альянсу, але це слабке виправдання критичної помилки, яку допустили країни НАТО на початку 2022 року. Ціна цієї помилки не лише у непоправних наслідках повномасштабної війни, з мільйонами жертв та руйнацією сотень міст та цілих регіонів розміром з середню європейську країну, а ціною є гранична дестабілізація військово-безпекової, суспільно-політичної, економічної та міжнародно-правової ситуації в усьому світі. За чотири роки війни світ непомітно пройшов від формату «Київ за три дні» (швидка зміна політичного режиму в «невгодній» державі) до реалій «Третя світова на порозі». Тінь вторгнення та війни нависла уже над самим Альянсом та деякими його країнами-членами. Колись «суто українська проблема» поступово стала бідом для усього світу. А сам світ, до речі, відчувши слабину «сильних світу цього» та самого Альянсу, різко поляризувався, розділившись на табір сателітів та співчуваючих агресору і об'єднання країн, які усвідомлюють потенційну та реальну загрозу подій, що відбуваються в світі.

Більш того, в самому Північно-Атлантичному Альянсі, який так довго пишався своєю консенсусною моделлю прийняття рішень, вже давно немає і натяку на єдність у діях та планах. Де-факто, на нашу думку, цілісної інституції НАТО вже не існує. Є лише спроба зберегти видимість консолідованості серед членів Альянсу в цей тяжкий для нього час з метою відновлення колишніх позицій, сили та єдності у осяжному майбутньому. Доказом цього є постійні демарші з боку головного інвестора, найбільш потужного у військовому, політичному, економічному, міжнародному планах, члена Альянсу, від якого взагалі залежить як сьогоднішнє, так майбутнє Північно-Атлантичного Альянсу, – Сполучених Штатів. І хоч у деяких заявах очільників США щодо політики та системи управління НАТО є певні нотки раціоналізму, але вони губляться серед заяв, виступів та ідей, заснованих на відвертому популізмі та ірраціональних амбіціях. Дійшло до того, що очільник Сполучених Штатів, нагадуємо – ключового учасника НАТО і гаранта безпеки держав самого Альянсу («ядерна парасолька США»), відкрито і цинічно, нехтуючи усіма принципами та основами самого НАТО і нормами міжнародного права, заявляє про наміри, в тому числі у військовий спосіб, захопити частину територій іншого члена Альянсу, і це враховуючи, що членом Північно-Атлантичного Альянсу можуть бути лише держави, які не мають активних територіальних претензій чи зазіхань щодо інших держав, не говорячи вже про держав-членів самого НАТО.

Що ж трапилося з Північно-Атлантичним Альянсом за ці кілька років, і чи спроможна ця інституція існувати надалі, виступаючи основою світової системи, чи здатен Альянс надати хоча б самим його членам безпеку та стабільність і чи є можливість та потреба Україні, нарешті, стати повноправним членом НАТО, спробуємо розібратися.

Почнемо аналіз з історичних моментів. Свого часу, на тлі закінчення Другої світової війни, потреба у системі колективної безпеки відчувалася дуже гостро. Невеликі країни Європи, навчені досвідом війни, усвідомлювали, що самотійно, поодиночі, гарантувати мир та стабільність, незалежність і суверенітет, територіальну цілісність і безпеку вони неспроможні. Конче потрібна була колективна безпекова інституція міждержавного рівня за участі потужного представника, переможця у Другій світовій війні. Тож вибір був невеликий: або ж це міг бути СРСР, з його ідеологічними засадами, або ж США, зі сповідуваною ними парадигмою розвитку. Логічно, що світ поділився на два табори за територіальними розташуванням та ідеологічними вподобаннями: Північно-Атлантичний Альянс (НАТО) та Організація Варшавського договору (ОВД). Понад сорок років

суперництво між НАТО та ОВД носило характер хоч безкомпромісного, але, загалом, мирного, психологічного, протистояння. За цей час не відбулося жодного серйозного військового інциденту, в якому б зішлись НАТО та ОВД. Таким чином, склалася парадоксальна, але логічна, міжнародно-геополітична ситуація взаємного стримування. Будучи приблизно рівними за військовим потенціалом та рівнем політичного авантюризму, жоден із учасників цього геополітичного протистояння не наважувався перейти певну межу у неписаних правилах міжнародної конкуренції, розуміючи самозгубність та безперспективність такого кроку. До того ж така ситуація постійної напруженості («якщо завтра війна») була, по-своєму, вигідною обидвом сторонам, оскільки спрощувала процеси управління державою та маніпуляції суспільством і його свідомістю. У цій боротьбі все вирішив час та економіка, але це тема окремого дослідження та аналізу. Скажемо так, західна політична модель виявилася більш природньою та суспільно-орієнтованою. Тоді як радянська політична модель швидше виснажила і економіку, і психологічні сили суспільства.

Мирна перемога західної політико-ідеологічної моделі розвитку наприкінці 80-х – поч. 90-х років ХХ ст. автоматично зробила Північно-Атлантичний Альянс єдиним світовим, фактично, безальтернативним, варіантом побудови системи міжнародної безпеки та стабільності розвитку світу. Здавалося б, для світу, вперше за всю його багатотисячолітню історію, настають «золоті часи» безпеки існування країн, міжнаціонального порозуміння, міждержавної консолідації, «миру у всьому світі» й інших омріяних та очікуваних благ світового рівня. Проте у світовій політиці та міжнародних відносинах знову все пішло далеко не за найкращим сценарієм. Ймовірно, п'янке повітря легко здобутої перемоги, омріяної свободи та майже беззастережного успіху зіграло з переможцями злий жарт. Разом із образом, хоча б потенційного, супротивника зникла обережність і виваженість у діях та планах країн і керівництва Альянсу, знизилася рівень ефективності аналізу безпекової ситуації в світі, було допущено низку критичних помилок, які, врешті, і призвели до сучасного стану Альянсу. Поміж вказаних помилок слід відзначити: формування розпливчатої нової ідеології та моделі діяльності НАТО, неконтрольоване і нічим не вмотивоване розширення Альянсу з шістнадцяти до тридцяти членів, обрання не зовсім адекватних часу та рівню інституції цілей Альянсу тощо. Фактично НАТО перетворилося на клуб-прихисток центрально- та східно-європейських країн, які опинилися без «наставника» і забезпечуваних ним джерел фінансування. Більшість цих держав, навіть формально, не відповідали вимогам, ідеології, статуту та програм-

ним документам Альянсу. Їх «брали» до Альянсу з метою подальшої демократичної модернізації та суспільно-економічного реформування, попередження та недопущення конфліктів, на зразок югославського, чи «рятуючи» від неоімперських зазіхань рф.

Щодо ж до політики взаємодії рф і НАТО, то ця тема потребує окремого, більш розгорнутого дослідження. Зазначимо лише, що одна з найбільш перспективних та ресурсозабезпечуючих програм НАТО «Партнерство заради миру» доби його оновлення та перепідписання «Вашингтонського договору» 1999 року і яка покликана була знизити безпекові ризики на світовому рівні, на жаль, була використана рф та деякими іншими країнами світу з цілком протилежною метою: для нарощування військового потенціалу та підготовки реваншистсько-загарбницьких планів. Навіть головна, публічно заявлена, ціль «нового» НАТО – світовий тероризм, замість приборкання та нищівного удару, дивним чином отримав нові сили, потенціал, солідну ресурсну базу (достатньо згадати теракти у США 2001 року, створення «ісламської держави», падіння новостворених, уявно-прозахідних, режимів у Афганістані та Іраку, дії терористичних угруповань у Палестині). А головне – колись розрізнений світовий тероризм консолідувався та навіть набув державного втілення у вигляді рф. Звичайно, вказані негативні трансформації у світовій політиці та безпеці не можна розглядати лише як наслідок помилкових дій щодо творення нової системи світової безпеки Північно-Атлантичним Альянсом, радше, це наслідок більш широких та глибоких, ймовірно об'єктивних та історично обумовлених, трансформаційних процесів світового, цивілізаційного рівня. Проте і Північно-Атлантичному Альянсу в цьому плані є в чому дорікнути.

Тож головним стає питання: що робити зараз і як вчиняти у найближчому майбутньому? Звісно, у цих моментах ми можемо будувати лише гіпотези, припущення, висловлювати власні думки та науково обґрунтовані передбачення. На думку авторів, із ситуації, що склалася з/у НАТО, є кілька варіантів, шляхів, виходу, але всі вони потребують суттєвого оновлення самої моделі та принципів існування Альянсу та зміни усвідомлення власного стану і перспектив населенням країн альянсу. Причому, на нашу думку, саме друга позиція є визначальною.

Серед згадуваних варіантів найімовірнішим є «м'який» варіант із реструктуризацією Альянсу (запровадження градації членів НАТО за рівнем реального внеску у систему колективної безпеки, дотримання принципів та статуту Альянсу, втілення консолідуючої ролі) та заміною на більш централізовану та дієву систему керівництва Альянсом (відмова від консенсусної моделі при-

йняття рішень, створення структур оперативного реагування, дебіюрократизація системи управління, квотна представленість в системі управління Альянсом).

Серед більш «жорстких» варіантів модернізації НАТО можна назвати перетворення Альянсу на, фактично, європейську безпекову інституцію. І хоч такий розвиток подій може нагадувати крах самої організації, але певний раціоналізм, хоч і вимушений, у цьому кроці є. Якщо сучасна неадекватна риторика американського очільника перетвориться на державну політику та стратегію США, наприклад, щодо перспектив ізоляціонізму, то іншого виходу може просто не бути, державам Європи доведеться розраховувати на власні сили і можливості. Звісно, такий розвиток подій вкрай ризикований та складний щодо реалізації, але при правильності підходів та дій він дозволить створити дійсно реально діючу безпекову організацію, нехай і континентального типу. До того ж такий варіант, по-своєму, вигідний Україні, оскільки, фактично, забезпечує нам членство у Альянсі такого формату.

І третій, «широкий», найбільш бажаний та привабливий, на думку авторів, варіант реформування Альянсу, це розширення НАТО за рахунок членства в Альянсі країн-партнерів та демократично орієнтованих держав світу, які, незважаючи на тісну співпрацю з Альянсом, наразі не є повноправними членами НАТО. Йдеться, перш за усе, про Австралію, Нову Зеландію, Японію, Південну Корею, Ізраїль, Україну. Такий підхід до модернізації Північно-Атлантичного Альянсу дозволить перетворити НАТО на безпекову організацію світового рівня, а не лише країн Європи та Північної Атлантики. Звісно, реалізувати на практиці такий формат існування Альянсу найскладніше. Більш того, це потребуватиме суттєвих змін у геополітичному сприйнятті та існуванні сучасного світу і подальшого політико-цивілізаційного дрейфу держав. Звісно, зазначеними моделями трансформації та реформування Північно-Атлантичного Альянсу цей не перелік не обмежується.

Висновки. Таким чином, як демонструє історія та політико-цивілізаційний розвиток світу різних епох, реальні зміни частіше за все виглядають як еклектичне поєднання різних «ідеальних», науково-обґрунтованих, логічних теорій, прогнозів, концепцій та ідей. У контексті проблематики, що розглядається, слід усвідомлювати кілька моментів. По-перше, безпекова ситуація у світі потребує негайних, і бажано, безпомилкових, ефективних рішень. Творення нових колективних систем безпеки світового рівня (як то примарна, комерційно спрямована, трампівська, «рада миру») недоречна, не на часі, і виглядає швидше окомилуванням, ніж реальною альтернативою вже існуючому НАТО. Інша справа, що і сам Альянс зараз далекий

від того оптимального стану, який би йому дозволив вирішувати поставлені перед ним завдання. Питань більше ніж відповідей, але в цьому і сутність, можливо, навіть, парадоксальність, світової політики, чим складніше завдання і безвихідніше ситуація, тим активніше і швидше їх починають

вирішувати. Впевнені, що Північно-Атлантичний Альянс ще далеко не вичерпав власний потенціал, сили та досвід, які він накопичував понад 75-ть років. Настав час реальних дій на благо людства та світу, заради яких Північно-Атлантичний Альянс свого часу і створювався.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беньас В. Роль НАТО у формуванні європейської системи безпеки: практичний досвід для України. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2025. № 20. С. 69–75.
2. Гнатків В. Основні напрями вдосконалення міжнародної безпекової політики в контексті російсько-української війни. *Public policy, governance and communications in the EU member states and candidate countries : post-conference monograph*. Київ : НАУКМА, 2023. С. 169–185.
3. Деменко О. Еволюція політики НАТО в умовах російсько-української війни. *Україна дипломатична*. 2023. Вип. 24. С. 128–138.
4. Ключева Є. Система міжнародної колективної безпеки: правові аспекти та перспективи для України. *Dictum factum*. 2024. № 1(15). С. 176–181.
5. Кучик О. Механізми та форми реалізації колективної безпеки у діяльності міжнародних організацій. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 99 (част. II). С. 34–39.
6. Потєхін О., Клименко Ю. Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі XX – початку XXI ст. Київ : Дух і літера, 2023. 552 с.
7. Алексієвєць Л., Алексієвєць М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991–2019 рр.: історичний аспект. *Український історичний журнал*. 2020. № 1. С. 126–142.
8. Кліш А. Україна – НАТО в сучасній системі міжнародної безпеки. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. 2023. № 2. С. 22–32.
9. Колюшко С., Теміров Ю. Трансформація політики НАТО щодо України в контексті російсько-української війни. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 15. С. 33–37.
10. Кручиніна О. Україна – НАТО: проблеми та перспективи співпраці в умовах російсько-української війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 2(16). С. 145–156.
11. Тодоров І. Україна – НАТО: сучасний стан відносин і перспективи. *Міжнародний науковий вісник*. 2023. Вип. 1–2(27–28). С. 10–20.
12. Цюрупа М. Зміна парадигм воєнно-політичного мислення у доктринах та стратегіях воєнної безпеки України XX–XXI століть. *Українознавчий альманах*. 2021. Вип. 28. С. 120–126.

REFERENCES:

1. Benias, V. (2025). Rol NATO u formuvanni yevropeiskoi systemy bezpeky: praktychnyi dosvid dlia Ukrainy. [NATO in the formation of the European security system: practical experience for Ukraine]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Politolohiia*, 20, 69–75 [in Ukrainian].
2. Hnatkiv, V. (2023). Osnovni napriamy vdoskonalennia mizhnarodnoi bezpekovoï polityky v konteksti rosiisko-ukrainskoi viiny. [Main directions of improving international security policy in the context of the Russian-Ukrainian war]. *Public policy, governance and communications in the EU member states and candidate countries : post-conference monograph*. Kyiv: NaUKMA. P. 169–185 [in Ukrainian].
3. Demenko, O. (2023). Evoliutsiia polityky NATO v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny. [The evolution of NATO policy in the conditions of the russian-ukrainian war]. *Ukraina dyplomatychna*, 24, 128–138 [in Ukrainian].
4. Kliuieva, Ye. (2024). Systema mizhnarodnoi kolektyvnoi bezpeky: pravovi aspekty ta perspektyvy dlia Ukrainy. [The system of international collective security: legal aspects and prospects for Ukraine]. *Dictum factum*, 1(15), 176–181 [in Ukrainian].
5. Kuchyk, O. (2011). Mekhanizmy ta formy realizatsii kolektyvnoi bezpeky u diialnosti mizhnarodnykh orhanizatsii. [Mechanisms and forms of implementing collective security in the activities of international organization]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, 99 (part II), 34–39 [in Ukrainian].
6. Potiekhin, O., & Klymenko, Yu. (2023). Heopolityka proty bezpeky: soiuznytske strymuvannia ahresii v Yevropi XX – pochatku XXI st. [Geopolitics Against Security: Allied Containment of Aggression in Europe XX – Early XXI Century]. Kyiv: Dukh i litera, 552 p. [in Ukrainian].
7. Aleksiiievets, L., & Aleksiiievets, M. (2020). Transformatsiia vidnosyn Ukrainy ta NATO v 1991–2019 rr.: Istorychnyi aspekt. [Transformation of Ukraine-NATO relations in 1991–2019: Historical aspect]. *Ukrainskyi Istorychnyi Zhurnal*, 1, 126–142 [in Ukrainian].
8. Klish, A. (2023). Ukraina – NATO v suchasniï systemi mizhnarodnoi bezpeky. [Ukraine – NATO in the modern system of international security]. *Humanitarni studii: istoriia ta pedahohika*, 2, 22–32 [in Ukrainian].

9. Koliushko S., & Temirov Yu. (2023). Transformatsiia polityky NATO shchodo Ukrainy v konteksti rosiisko-ukrainskoi viiny. [Transformation of NATO Policy towards Ukraine in the Context of Russo-Ukrainian War]. *Visnyk studentskoho naukovoho tovarystva Donetskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stusa*, 15, 33–37 [in Ukrainian].
10. Kruchinina, O. (2023). Ukraina – NATO: problemy ta perspektyvy spivpratsi v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny. [Ukraine-NATO: Problems and Prospects of Cooperation in the Russo-Ukrainian War Conditions]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii*, 2(16), 145–156 [in Ukrainian].
11. Todorov, I. (2023). Ukraina – NATO: suchasnyi stan vidnosyn i perspektyvy. [Ukraine-NATO: Current State of Relations and Prospects]. *Mizhnarodnyi naukovyi visnyk*, 1–2(27–28), 10–20 [in Ukrainian].
12. Tsiurupa, M. (2021). Zmina paradyhm voienno-politychnoho myslennia u doktrynakh ta stratehiakh voiennoi bezpeky Ukrainy XX–XXI stolit. [Changing paradigms of military-political thinking in the doctrines and strategies of military security of Ukraine in the 20th–21st centuries]. *Ukrainoznavchyi almanakh*, 28, 120–126 [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

МЕЖІ ЦИФРОВОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ: РИЗИКИ, ІНСТИТУЦІЙНІ УМОВИ ТА СЦЕНАРІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

THE LIMITS OF DIGITAL ANTI-CORRUPTION MANAGEMENT: RISKS, INSTITUTIONAL CONDITIONS AND SCENARIOS FOR UKRAINE

Яцина Ю.О.,

доктор філософії в галузі політології (PhD),

голова ГО «Союз соціальних технологів України»

ORCID ID: 0000-0002-7286-4655

У статті здійснено критичний аналіз можливостей і обмежень застосування інноваційних аналітико-статистичних технологій у сфері попередження корупції в Україні в умовах цифрової трансформації публічного управління. Обґрунтовується теза про те, що домінуючий у політичному та суспільному дискурсі технологічний оптимізм не враховує інституційних, правових і соціокультурних чинників, від яких безпосередньо залежить ефективність цифрових антикорупційних рішень. Показано, що цифровізація, поряд із підвищенням прозорості та підзвітності, здатна продукувати нові корупційгенні ризики, пов'язані з маніпуляцією інформаційними потоками, астротурфінгом, зловживанням доступом до великих даних і використанням технологічних «лазівок» у публічних процедурах, зокрема у сфері державних закупівель. На основі аналізу наукових джерел і практичних прикладів доводиться, що аналітико-статистичні технології не є автономним інструментом протидії корупції та набувають реальної результативності лише за наявності політичної волі, незалежних механізмів контролю, належного нормативно-правового забезпечення та активної участі громадянського суспільства. Особливу увагу приділено ризикам перетворення цифрових інструментів на формальні або репресивні механізми за відсутності системної стратегії цифрового антикорупційного управління. У висновках обґрунтовується необхідність переходу від фрагментарних технологічних ініціатив до комплексної національної моделі, яка інтегрує цифрові рішення в ширший інституційний та ціннісний контекст демократичного врядування.

Ключові слова: аналітико-статистичні технології, попередження корупції, цифрове врядування, інституційні умови, публічне управління.

The article provides a critical analysis of the possibilities and limitations of applying innovative analytical and statistical technologies in the field of corruption prevention in Ukraine within the framework of digital transformation of public governance. It is argued that the prevailing technological optimism in political and public discourse tends to overlook the institutional, legal, and socio-cultural factors that fundamentally determine the effectiveness of digital anti-corruption tools. The study demonstrates that digitalization, while enhancing transparency and accountability, simultaneously generates new corruption-related risks, including manipulation of information flows, astroturfing, abuse of access to big data, and the exploitation of technological loopholes in public procedures, particularly in public procurement. Based on a review of academic literature and empirical examples, the article substantiates that analytical and statistical technologies cannot function as autonomous instruments of corruption prevention. Their effectiveness depends on the presence of political will, independent oversight mechanisms, adequate legal safeguards, and active civic engagement. Special attention is given to the risk that digital anti-corruption solutions may be reduced to symbolic or even repressive mechanisms in the absence of a coherent strategic vision. The conclusions emphasize the need to move beyond fragmented technological initiatives toward a comprehensive national model of digital anti-corruption governance that integrates technological innovations into a broader institutional and normative framework of democratic governance, ensuring both integrity and the protection of fundamental rights.

Key words: analytical and statistical technologies; corruption prevention; digital governance; institutional framework; public administration.

Вступ. Цифрова трансформація публічного управління в Україні стала одним із найпомітніших напрямів модернізації держави, а аналітико-статистичні технології дедалі частіше позиціонуються як ключовий ресурс попередження корупції. Водночас суспільний і політичний дискурс нерідко відтворює занадто оптимістичне уявлення про цифрові інструменти як про універсальне рішення, здатне «автоматично» забезпечити прозорість, підзвітність і невідворотність відповідальності. Така технологічна віра є проблематичною, оскільки ефективність антикорупційної аналітики визначається не лише якістю

даних і алгоритмів, а передусім інституційними умовами: наявністю політичної волі, незалежних механізмів контролю, правового захисту викривачів, стандартів доброчесності та гарантій свободи слова. Крім того, цифровізація здатна породжувати нові корупційгенні ризики – від маніпуляцій інформаційними потоками, «політичної джинси» й астротурфінгу до витоків персональних даних, зловживань операторів систем і технологічних «лазівок» у сферах закупівель та електронних процедур. У цьому контексті актуальність дослідження полягає у необхідності критично осмислити межі застосування інноваційних аналітико-

статистичних технологій у попередженні корупції в Україні, визначити ризики їх формального або репресивного використання та окреслити умови, за яких цифрові рішення можуть перейти від символічної «вітрини реформ» до реального чинника інституційної доброчесності.

Метою статті є критичний аналіз можливостей і обмежень застосування інноваційних аналітико-статистичних технологій у сфері попередження корупції в Україні з урахуванням інституційних, політичних та соціокультурних умов їх функціонування.

Методи дослідження. У дослідженні використаний системний підхід у дослідженні змісту та особливостей антикорупційного управління. Метод аналізу дозволив визначити можливості використання інноваційних аналітико-статистичних технологій задля протидії корупції. Метод узагальнення був використаний у процесі формування проміжних і підсумкових висновків наукової розвідки.

Результати дослідження. Ступінь наукової розробки проблеми корупції свідчить про її стійку актуальність у межах соціогуманітарного знання та про поступове зміщення фокусу досліджень від опису причин і форм корупційних практик до аналізу інструментальних механізмів їх попередження. У вітчизняному та зарубіжному науковому дискурсі корупція розглядається як багатовимірне соціальне явище, що поєднує правові, політичні, економічні й культурні чинники. Значний масив досліджень присвячено інституційним умовам виникнення корупції, ролі держави, політичної волі та якості публічного управління, а також стратегічним підходам до антикорупційної політики. Окремий напрям формують праці, що аналізують корпоративне та фінансове шахрайство як суміжні феномени, що мають спільні механізми з корупційними практиками та потребують подібних інструментів виявлення й контролю.

Водночас упродовж останніх десятиліть спостерігається активний розвиток досліджень, присвячених цифровій трансформації держави та використанню аналітико-статистичних технологій у публічному управлінні. Значна частина цих робіт зосереджена на потенціалі інформаційних систем, штучного інтелекту, машинного навчання та аналізу великих даних для підвищення прозорості, підзвітності та ефективності державних інститутів. Окрему групу становлять прикладні та експериментальні дослідження, що демонструють можливості застосування статистичних моделей, графового аналізу, обробки текстових даних і візуалізації для виявлення корупційних схем у сферах державних закупівель, виборчих процесів, медіапростору та бюджетного контролю. Разом із тим у науковій літературі все частіше наголошується на обмеженості суто технологічного підходу та

на ризиках редукції антикорупційної політики до набору технічних рішень без належного інституційного й нормативного підґрунтя, що й зумовлює необхідність критичного переосмислення ролі аналітико-статистичних технологій у цій сфері.

Почнемо з твердження про те, що не всі наявні дослідження чи спроби створити цифровий інструмент для боротьби з корупцією у державі побудовані на аналізі об'єктивної інформації, тобто незалежної від політичної кон'юнктури в тій або іншій країні, на основі даних яких здійснюється той чи інший аналіз (розклад політичних сил та ступінь впливу окремих партій, антикорупційна діяльність виконавчої влади), а також рівня доброчесності дослідників і загального рівня свободи слова в тій або іншій державі. Наприклад, інструменти, що передбачають проведення аналізу публікацій ЗМІ не завжди можуть відображати справжню картину дійсності, а також не завжди відображати функцію громадського контролю ЗМІ у зв'язку з можливістю навмисного спотворення інформації у висвітленні антикорупційної проблематики. З цього приводу слушною є думка М. Кікалішвілі про те, що «за стандартом останніх десяти-двадцяти років журналістські розслідування та викриття корупційних фактів в Україні дивним чином припадають на час президентських або парламентських передвиборчих гонок (рідше на час проведення тендерів до великих державних замовлень). Всі друковані видання, представники телебачення та радіомовлення, як навіжені починають пістрявити інформацією на будь-який смак. Разом з тим, якщо піддати весь цей об'єм інформації критичному осмисленню, не виникне сумнівів, що більшість матеріалів максимально не об'єктивні. Виборча метушня стає добрим лакмусовим папірцем для визначення того, чи дотримуються серед вітчизняних медіа засади доброчесної журналістики» [1, с. 253].

Є багато прикладів «політичної джинси», метою якої є не викривання корупційних схем, отримання конкурентної переваги в бізнесі або політиці. Як відмічає М. Кікалішвілі, замовниками матеріалів є олігархи, політична опозиція або провокатори, де в кожного є власні приховані інтереси. Тому процес створення будь-яких інформаційних систем, що передбачають аналіз публікацій ЗМІ чи навіть систем зворотного зв'язку має передбачати процедури зіставлення даними, отриманих з інших джерел. Різні методи зворотного зв'язку, створені шляхом збирання скарг та претензій, новинних сайтів, краудсорсингових платформ та соціальних мереж, сприяють як цивільній мобілізації, так і прямій ідентифікації та протидії корупції. Однак, іноді, за активною діяльністю в мережі може бути жодних справжніх дій, а лише театр, вистава, астротурфінг. Астротурфінг (від англ. *astroturfing*) – це метод маніпуляції

громадською думкою, коли організації, групи чи люди намагаються створити ілюзію широкої громадської підтримки або опозиції, якої насправді немає. Це відбувається за рахунок створення фальшивих облікових записів у соціальних мережах, написання негативних відгуків на конкуруючі продукти чи послуги, купівлі позитивних відгуків на власні продукти чи послуги, написання підтримуючих коментарів на блогах та форумах, організації підтримки чи опозиції у соціальних рухах, мітингах, виборах тощо [2, с. 319].

Для повного функціонування таких інструментів необхідно, щоб ця інформація була затребувана в тій або іншій країні, або на певній території, а органи державної чи місцевої влади були готові реагувати на отримані повідомлення на засадах принципу рівності будь-яких учасників перед законом та щоб існували законодавчі механізми захисту заявників щодо корупції.

Можна погодитися з думкою про те, що високий рівень розвитку Інтернету впливає на зменшення корупції, але ця умова є важливою, але недостатньою. Здається, що разом із поширеністю Інтернету важливо враховувати наявність інституційних факторів для зменшення корупції та, перш за все, наявності волі протидіяти корупції в державі. Якщо рівень самоорганізації суспільства малий, ідеї про корупцію та механізми протидії їй є найбільш примітивними, а державні органи не проголошують жодного антикорупційного курсу, інституційні заходи боротьби з корупцією (цифровізація державних служб, державних закупівель та інших інструменти) не вводяться, тоді наявність Інтернету не може належним чином забезпечити зменшення корупції.

Зворотним боком цифрової трансформації може стати режим «цифрового концтабору». Термін «цифровий концтабір» зазвичай використовується для опису ситуації, коли громадяни опиняються в умовах постійного спостереження, контролю та обмеження прав як в інтернеті, так цифровій сфері в цілому. Це може включати моніторинг комунікацій, збір персональних даних, цензуру та блокування інформації, а також інші способи обмеження свободи вираження та доступу до інформації. Аналогом даному терміну можна вважати концепцію цифрового (техно) феодалізму [3; 4; 5]. Прецеденти цифрових концтаборів можна знайти у різних періодах історії. Один із таких прикладів – Китайська Стіна Інтернету, яка є системою цензури та фільтрації інтернет-трафіку в Китаї, що обмежує доступ громадян до певних сайтів та сервісів [6].

Цифровізація породжує нові корупціогенні схеми: від торгівлі «великими даними» до махінацій з підрахунком голосів або «випадкових» програмних помилок та збоїв у смарт-контрактах. Сучасні злочинці спроможні створювати застосунки для подо-

лання як закону, так і цифри. Тому надмірна технологізація може призвести і до негативних наслідків. Як зазначав Є. Цокур ще у 2017 році по відношенню до виборчого процесу, технічна досконалість процедур дедалі частіше слугує не гарантією прозорості, а маскує відхід від базових засад демократії. У гонитві за результатом, перемогою за будь-яку ціну, технологічні інструменти можуть стати частиною політичного інжинірингу, який легітимізує неприйнятні або маніпулятивні сценарії. Автор переконливо показує, що справжня мета виборів – не конфлікт і не перемога, а примирення та суспільна консолідація – дедалі частіше витісняється технологічною логікою оптимізації процесу [7].

Слід враховувати, що особи, які контролюють цифрові технології, потрапляють у коло потенційних корупціонерів: з відповідними знаннями, компетенціями, навичками для «обходу» наявних засобів протидії. Тому такі особи мають бути на особливому обліку з боку правоохоронних органів. Не треба забувати і про серйозні корупційні ризики через доступ до великих даних – так звані базові державні інформаційні ресурси включають індивідуальні дані про громадян, відомості економічного характеру, юридичні факти тощо. При цьому персональні дані зберігають найрізноманітніші відомства та організації. Здається, необхідно обмежити законодавчо збирання та зберігання інформації в єдиному сховищі. Таким чином не лише знижується ризик корупційних дій, а й забезпечується інформаційна безпека держави.

Як зазначають І. Чайка і Є. Цокур, новітні технології, наприклад, в електоральному процесі можуть одночасно зменшувати ризики фальсифікацій на етапі підрахунку голосів, але водночас породжують нові етичні виклики, зокрема пов'язані з крадіжкою ідентичності, а також складністю встановлення відповідальності за вибір, зроблений нібито від імені виборця, але не ним самим. Автори наголошують, що потенційна деперсоніфікація виборчого процесу через технологічні рішення без належного суспільного консенсусу та гарантій справжньої ідентифікації створює нову конфігурацію ризиків, у якій етика перетворюється з допоміжного чинника на головну умову ефективного і справедливого електронного волевиявлення [8].

Аналіз сучасних тенденцій щодо впровадження інноваційних аналітико-статистичних технологій підтверджує наявність позитивної кореляції між рівнем розвитку інформаційних технологій та рівнем корупції в державі. Однак перспективи та ефективність вищезазначених інструментів для боротьби з корупцією дуже різні, багато з них, якщо вони використовуються, можуть, навпаки, суттєво стимулювати корупційні правопорушення.

Інформаційно-комп'ютерні технології, забезпечуючи доступ до інформації про події, самі по собі

не гарантують публічності (перетворення доступної інформації в усвідомлений факт, що вимагає прийняття управлінських рішень). В результаті виникає розрив між рівнем розвитку суспільства та його інститутами.

Однією з найголовніших тем, що привертає найбільше уваги в контексті антикорупційної боротьби, є питання державних закупівель. Існуючі в державі системи контролю мають постійно вдосконалюватися у зв'язку із появою схем, що дозволяють обійти існуючі обмеження.

Наприклад, система державних закупівель «Прозорро» ускладнила розкрадання державних коштів, однак це не вирішило проблему остаточно [9]. Існує низка способів обходу електронної системи публічних закупівель «Prozorro» [10, с. 272–274], які, залишаючись у межах формальної законності, на практиці дозволяють реалізовувати корупційні схеми або забезпечувати перевагу «своїм» учасникам. Одним із таких механізмів є складання тендерної документації під задалегідь визначеного постачальника. Замовник формулює технічні або кваліфікаційні вимоги так, щоб відповідати характеристикам лише конкретної фірми. Це виправдовується посиланнями на потребу в «гарантії якості», оскільки, мовляв, неналежний товар змусить повторювати закупівлю, що потребує додаткового часу й ресурсів. Довести упередженість у цьому випадку практично неможливо.

Поширеною також є практика укладання «додаткових угод» до вже підписаних контрактів. Зовні це виглядає як коригування умов у зв'язку зі змінами на ринку або технічними потребами. Однак саме через такі «додаткові угоди» початкова низька ціна часто зростає до невинуватливих рівнів. Формально процедура є легітимною, і навіть найчесніший тендер не завжди обходиться без таких змін, але система створює умови, коли зловживання важко виявити, а обґрунтування перегляду ціни часто носить суто формальний характер.

Інша схема – «неправомірна дискваліфікація», коли замовник, маніпулюючи оцінкою документів, не допускає до участі потенційно вигідного конкурента. Водночас порушення в документах «своїх» учасників ігноруються. Таким чином реалізується практика вибіркової справедливості.

Особливої уваги потребує ситуація, коли учасникам пропонується подати проєкт договору, вже заповнений і підписаний, з включеними наперед «дискримінаційними умовами». Такі умови суперечать принципам ринкових відносин і відсікають реальних представників бізнесу ще на етапі подання пропозиції.

Певна частина тендерів супроводжується «особливими вимогами до переможців», серед яких – максимально розпливчисті характерис-

тики предмету закупівлі, на кшталт «пристроїв із тримачем і насадкою», або ж умови, які можуть виконати лише ті, хто мав завчасну інформацію: короткі строки постачання, необхідність надати документи, які фізично не можна підготувати до моменту торгів.

Судовий тиск також входить до інструментарію тиску. Деякі чиновники ініціюють позови, щоб «блокувати закупівлі в суді». Навіть якщо такі справи не призводять до скасування результатів, вони виснажують конкурента, знижуючи його зацікавленість у продовженні боротьби.

Ще один поширений прийом – участь у торгах «псевдофірм», які навмисне знижують ціну, але після перемоги «відмовляються підписувати договір». У такому разі контракт укладається з наступним учасником або ж тендер оголошується повторно, що відкриває простір для маніпуляцій.

Нарешті, існують випадки, коли оголошення про тендер намагаються зробити малопомітним. Для цього чиновники свідомо спотворюють назву закупівлі (наприклад, «Закупівля машин»), присвоюють їй некоректну категорію, як-от «Електрообладнання, інше», публікують нечітку або нерозбірливу документацію. Таким чином «тендер ховається» в системі, щоб його могли знайти лише «довірені» постачальники, тоді як потенційні конкуренти залишаються не поінформованими.

Ці практики демонструють, що навіть найбільш прозора система може бути адаптована до інтересів корумпованих учасників, якщо немає належного громадського, медіа- та інституційного контролю.

Як зазначає автор [10, с. 277], для стримування корупції у сфері публічних закупівель необхідна одна ключова умова – наявність політичної волі. Якщо ж вона є, для успіху реформ в означеній сфері необхідно дотримуватися таких ключових принципів: конкуренція, прозорість та об'єктивні критерії при прийнятті рішень. Як і А. Приходько, песимістичні прогнози дає Ю. Хамага: «упровадження електронної системи закупівель Prozorro не сприяло подоланню наявних проблем у досліджуваній сфері» [11, с. 118]. У сфері державних закупівель зберігається низка актуальних проблем, серед яких – штучне звуження або навмисно нечітке формулювання предмета закупівлі, використання формальних підстав для дискваліфікації переможців, ризик змови між постачальниками, а також розподіл закупівлі на менші частини з метою обходу вимог щодо проведення конкурентних торгів.

Загалом, ми солідарні із думкою В. Трепак [12, с. 211–212] про те, що успішне застосування будь-яких аналітико-статистичних технологій у попередженні / протидії корупції в державі можливе лише за наступних умов:

1) абсолютне розділення приватного і суспіль-

ного (державного) інтересу – має стати принциповою та безумовною вимогою до службових осіб органів публічної влади;

2) на загальносуспільному рівні слід визнати за кожною службовою особою її невід’ємне право на наявність особистих, приватних інтересів; необхідно відмовитися від наївного та нереалістичного пошуку кандидатів на посади, що таких інтересів не мають;

3) потрібно узгодити умовний перелік приватних інтересів службової особи, прагнення до досягнення яких є природним та не полягає у зловживанні владними повноваженнями. До таких треба впевнено віднести такі інтереси: отримання високої заробітної плати та інших офіційних засобів фінансового та матеріального характеру; просування по службі (кар’єрні амбіції, професійна самореалізація); високий соціальний статус; можливість мати власну справу, зайняття якою вимагатиме дотримання додаткових обмежень та суворого контролю з боку держави.

Тобто, змінити ситуацію неможливо без вираження політичної волі вищого рівня. Усі інші заходи, запропоновані для попередження/протидії політичній корупції як превентивного, так репресивного характеру, без цієї політичної волі не будуть ефективними.

Згідно з висновками Г. Блінової [13, с. 396–398], запровадження аналітико-статистичних систем для моніторингу та запобігання корупції в органах державної влади може бути результативним лише за умови системного підходу до цифрової трансформації публічного управління. Насамперед, йдеться про необхідність розробки концепції цифрової держави, яка передбачає створення електронної публічної адміністрації, цифрового робочого місця для держслужбовців, а також механізмів моніторингу ефективності діяльності органів влади. Ці заходи мають бути підкріплені галузевими інформаційними стратегіями та стандартизованими підходами до роботи з цифровими інструментами.

У цьому плані важливими є упорядкування нормативно-правового поля у сфері інформаційного забезпечення та уніфікація термінології, що використовується у цій галузі. Окремо підкреслюється необхідність запровадження постійного контролю за інформаційним обміном між структурами публічної адміністрації з метою виявлення неефективних або штучно ускладнених процедур. Водночас необхідно чітко регламентувати статус і повноваження відповідних інформаційних підрозділів, а також забезпечити дієвий механізм дисциплінарної відповідальності за порушення в цій сфері.

Для досягнення відчутного ефекту в боротьбі з корупцією важливо забезпечити високий рівень інформаційної безпеки, подолати цифрову нерівність між центральними та місцевими органами

влади, а також залучити громадян до активної участі в управлінських процесах. Це потребує єдиних стандартів ідентифікації осіб, уніфікованих підходів до створення та обробки електронних даних, а також безперебійного функціонування державних інформаційних систем незалежно від технічної бази.

Висновки. Цифровізація не є панацеєю, здатною автоматично вирішити проблему корупції в державі. Навпаки, цифрові технології, якщо вони впроваджуються без належної концептуальної підготовки, можуть призвести до появи нових форм електронної бюрократії чи навіть електронної корупції. Це означає, що будь-яка антикорупційна політика, заснована на цифрових технологіях, має спиратися на чітко визначені правові принципи, враховувати можливі ризики та запобігати перетворенню технократичних рішень на інструменти тиску чи зловживання владою.

Цифрові технології набувають реальної ефективності лише за умови комплексного впровадження. Наприклад, впровадження тих або інших системи антиплагіату в системі закладів вищої освіти буде ефективним лише у поєднанні з відкритим доступом до студентських робіт дозволяє значно знизити рівень побутової корупції. Це означає, що технологічні інновації мають працювати не ізольовано, а вбудовуватися у ширшу систему публічного контролю, прозорості та підзвітності. Тобто, в Україні під час впровадження цифрових антикорупційних інструментів варто передбачати їх інтеграцію з іншими управлінськими та соціальними механізмами, щоб мінімізувати ризик того, що окремі рішення стануть лише символічними або легко обхідними.

Необхідно враховувати соціальні і культурні обмеження. Як показує досвід інших країн, інструменти, запозичені з західних моделей, можуть бути неефективними, якщо вони не адаптовані до національного контексту. Для України це означає, що цифрові інструменти повинні розроблятися з урахуванням місцевих реалій, включаючи рівень цифрової грамотності населення, ступінь довіри до держави, соціально-економічні умови регіонів.

Технологічні інновації, з одного боку, підвищують прозорість, але з іншого – створюють нові вразливості. Наприклад, оператори інформаційних систем можуть самі стати джерелами витоків даних чи маніпуляцій. Це підкреслює необхідність проведення регулярних антикорупційних експертиз не лише адміністративних процедур, а й самих програмних рішень, щоб унеможливити технічні «лазівки» для зловживань. У практичній площині це означає, що українським розробникам і замовникам цифрових антикорупційних рішень потрібно одразу закладати механізми захисту даних, аудиту безпеки та внутрішнього контролю.

Розробка окремих проектів без єдиної загаль-

ної концепції лише створює розрізнені ініціативи, що не матимуть системного впливу. Потрібне чітке бачення перспектив, ризиків, етапів впровадження, а також розуміння меж застосування цифрових технологій. Для України це означає потребу у формуванні національної стратегії цифрового антикорупційного управління, яка б не тільки

передбачала технічне впровадження рішень, а й інтегрувала їх у ширший контекст правової політики, з урахуванням соціальних, економічних та культурних чинників. Тільки така комплексна стратегія дозволить уникнути небезпеки перетворення антикорупційних цифрових інструментів на формальні або навіть репресивні механізми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кікалішвілі М. В. Теоретико-прикладні засади формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності : дис. на здобуття ступеня д-ра юрид. н. : 12.00.08 / Університет митної служби та фінансів; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2021. 474 с.
2. Олещук П. М. Новітні політичні технології інформаційного впливу : дис. на здобуття ступеня д-ра політ. наук : 23.00.02 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2019. 372 с.
3. Drahos P., & Braithwaite J. Information feudalism. URL: <https://johnbraithwaite.com/wp-content/uploads/2016/06/Information-Feudalism-Who-Own.pdf>
4. Varoufakis Y. Technofeudalism: what killed capitalism. New York : Melville House, 2024. 304 p.
5. Бабарикіна Н. А. Інформаційні технології в сучасній державі: між регулюванням і цифровим закріпаченням. *Науково-теоретичний альманах Грани*. 2025. № 28(1). С. 182–191. <https://doi.org/10.15421/172523>
6. Xu X., Mao Z. M., Halderman J. A. Internet censorship in China : where does the filtering occur? Paper presented at the Passive and Active Measurement Conference, Atlanta, GA. 2011. URL: <https://web.eecs.umich.edu/~zmao/Papers/china-censorship-pam11.pdf>
7. Цокур Є. Г. Вибори у сучасному світі: збереження демократії чи прикриття її руйнації? *Політичне життя*. 2017. № 1–2. С. 4–8. URL: <https://journals.donnu.edu.ua/index.php/pl/article/download/3998/4030>
8. Чайка І., Цокур Є. Цифровізація виборів в Україні і світі: етичні виміри феномену. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica". 2024. № 20(97). С. 140–147. <https://doi.org/10.32782/hst-2024-20-97-16>
9. Віннічук Ю., Головнєв С. Як обманути систему держзакупівель на ProZorro. *Бізнес цензор*. 18.09.2018. URL: https://biz.censor.net.ua/resonance/3086528/yak_obmanuti_sistemu_derzhakupvel_na_prozorro
10. Приходько А. А. Адміністративно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні за умов євроінтеграції: дис. на здобуття ступеня д-ра юрид. н. : 12.00.07 / Науково-дослідний інститут публічного права, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ України, Київ, 2020. 485 с.
11. Хамига Ю. Я. Фінансове шахрайство: критерії ідентифікації та напрями мінімізації : дис. на здобуття ступеня д-ра філософії : 072 / Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2020. 292 с.
12. Трепак В. М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні : дис. на здобуття ступеня д-ра юрид. н. : 12.00.08 / Львівський національний університет імені Івана Франка, Київ, 2020. 467 с.
13. Блінова Г. О. Адміністративно-правові засади інформаційного забезпечення органів публічної адміністрації в Україні: актуальні питання теорії та практики: дис. на здобуття ступеня д-ра юрид. н. : 12.00.07 / Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2019. 570 с.

REFERENCES:

1. Kikalishvili, M.V. (2021). Teoretyko-prykladni zasady formuvannia ta realizatsii stratehii y taktyky protydii koruptsiinii zlochynnosti : dys. na zdobuttia stupenia d-ra yuryd. n.: 12.00.08 [Theoretical and applied bases of formation and realization of strategy and tactics of counteraction to corruption crime. Dissertation for a doctoral degree in Laws: speciality 12.00.08]. Universytet mytnoi sluzhby ta finansiv; Dnipropetrovskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, Dnipro. 474 s.
2. Oleschuk, P.M. (2019). Novitni politychni tekhnolohii informatsiinoho vplyvu: dys. na zdobuttia stupenia d-ra polit. nauk : 23.00.02 [The modern political technologies of information influence. Dissertation for a doctoral degree in Political Sciences: speciality 23.00.02]. Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, Kyiv. 372 s.
3. Drahos, P., & Braithwaite, J. (2016). Information feudalism. Retrieved from <https://johnbraithwaite.com/wp-content/uploads/2016/06/Information-Feudalism-Who-Own.pdf>
4. Varoufakis, Y. (2024). Technofeudalism: what killed capitalism. New York: Melville House. 304 p.
5. Babarykina, N.A. (2025). Informatsiini tekhnolohii v suchasni derzhavi: mizh rehulivanniam i tsyrovym zakripachenniam. [Information Technologies in the Modern State: Between Regulation and Digital Enserfment]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani*, 28(1), 182–191. Retrieved from <https://doi.org/10.15421/172523>

6. Xu, X., Mao, Z.M., & Halderman, J.A. (2011). Internet censorship in China : where does the filtering occur? Paper presented at the Passive and Active Measurement Conference, Atlanta, GA. Retrieved from <https://web.eecs.umich.edu/~zmao/Papers/china-censorship-pam11.pdf>
7. Tsokur, Y.G. (2017). Vybery u suchasnomu sviti: zberezhenia demokratii chy prykryttia yii ruinatsii? [Elections in the modern world: maintenance of democracy or disguise of its destruction?]. *Politychne zhyttia*, 1–2, 4–8. Retrieved from <https://journals.donnu.edu.ua/index.php/pl/article/download/3998/4030>
8. Chaika, I., & Tsokur Y. (2024). Tsyfrovizatsiia vyboriv v Ukraini i sviti: etychni vymiry fenomenu [Digitalization of elections in Ukraine and the world: ethical dimensions of the phenomenon]. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers*, 20(97), 140–147. <https://doi.org/10.32782/hst-2024-20-97-16>
9. Biznes tsenzor (2018, August 18). Vinnichuk Yu., Holovnov S. Yak obmanuty systemu derzhzakupivel na ProZorro. [How to cheat the public procurement system on ProZorro]. Retrieved from https://biz.censor.net.ua/resonance/3086528/yak_obmanuti_sistemu_derzhakupvel_na_prozorro
10. Prykhodko, A.A. (2020). Administratyvno-pravove zabezpechennia zapobihannia ta protydii koruptsii v Ukraini za umov yevrointehratsii: dys. na zdobuttia stupenia d-ra yuryd. n.: 12.00.07 [Administrative and legal support for preventing and countering corruption in Ukraine in the context of European integration. Dissertation for a doctoral degree in Laws: speciality 12.00.07]. Naukovo-doslidnyi instytut publichnoho prava, Dnipropetrovskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav Ukrainy, Kyiv. 485 s.
11. Khamyha, Yu.Ya. (2020). Finansove shakhraistvo: kryterii identyfikatsii ta napriamy minimizatsii: dys. na zdobuttia stupenia d-ra filosofii: 072 [Financial fraud: identification criteria and ways to minimize. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the speciality 072]. Zakhidnoukrainskyi natsionalnyi universytet, Ternopil. 292 s.
12. Trepak, V.M. (2020). Teoretyko-prykladni problemy zapobihannia ta protydii koruptsii v Ukraini: dys. na zdobuttia stupenia d-ra yuryd. n. : 12.00.08 [Combating and Preventing Corruption in Ukraine: theoretical and applied problems. Dissertation for a doctoral degree in Laws: speciality 12.00.08]. Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, Kyiv, 2020. 467 s.
13. Blinova, H.O. (2019). Administratyvno-pravovi zasady informatsiinoho zabezpechennia orhaniv publichnoi administratsii v Ukraini: aktualni pytannia teorii ta praktyky: dys. na zdobuttia stupenia d-ra yuryd. n.: 12.00.07 [Administrative and Legal Basis of Information Support of Public Administration Bodies in Ukraine: Current Issues of Theory and Practice. Dissertation for a doctoral degree in Laws: speciality 12.00.07]. Zaporizkyyi natsionalnyi universytet, Zaporizhzhia. 570 s.

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.10.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025
 Дата публікації: 30.12.2025

НОТАТКИ

Наукове видання

СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ВІЗІЇ

№ 2(4)

Коректура • *Ірина Чудеснова*

Комп'ютерна верстка • *Наталія Кузнєцова*

Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 6,74. Замов. № 0226/141. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.